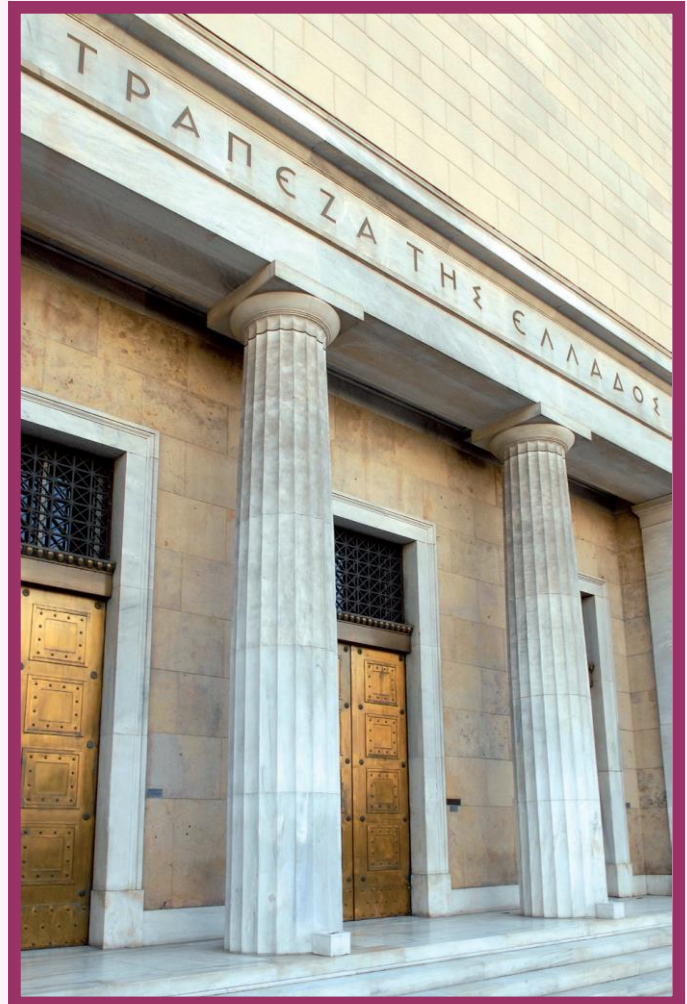

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ
2017

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ
2017

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ελευθ. Βενιζέλου 21

102 50 Αθήνα

www.bankofgreece.gr

Διεύθυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας

Τηλ. +30 210 320 5103

Fax +30 210 320 5419

ISSN 2529-0681

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ανάλυση που παρατίθεται στις επόμενες σελίδες αποτελεί την τρίτη έκδοση της Επισκόπησης του Ελληνικού Χρηματοπιστωτικού Συστήματος, η οποία έχει προγραμματιστεί να δημοσιευτεί δύο φορές το χρόνο από την Τράπεζα της Ελλάδος.

Συμμετοχή στη συγγραφή της παρούσας έκδοσης είχε σημαντικός αριθμός στελεχών της Τράπεζας, όμως ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στους Daniela Marcelli, Ηλία Βελούδο, Μαρία Βεργέτη, Ελευθερία Γεωργουλέα, Γεώργιο Ευσταθίου, Κωνσταντίνο Ζαβαντή, Αλέξανδρο Καλιοντζόγλου, Κωνσταντίνο Κανελλόπουλο, Γεώργιο Καούδη, Ευαγγελία Καρδάρá, Μαργαρίτα Κεφαλωνίτη, Ελένη Λουκίδου, Αλέξανδρο Μπράχο, Βασιλική Νυδριώτη, Ιωάννα Πάντου Κωνσταντίνο Πάπιστα, Σοφία Σαββίδου, Ιωάννα Σεληνωτάκη, Δημήτριο Σιδέρη, Νικόλαο Σταυριανού, Σταύρο Σταυρίτη και Ιωάννη Χατζηβασιλόγλου.

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί η συνεισφορά, με σχόλια και διορθώσεις επί των σχεδίων και των κειμένων, της Διοίκησης της Τράπεζας, της Διεύθυνσης Οικονομικής Ανάλυσης και Μελετών, της Διεύθυνσης Χρηματοοικονομικών Δραστηριοτήτων και της Διεύθυνσης Εξυγίανσης Πιστωτικών Ιδρυμάτων.

Τέλος, είναι αναγκαίο να τονιστεί η άψογη συνεργασία με το Τμήμα Επικοινωνίας της Διεύθυνσης Ανθρώπινου Δυναμικού και Οργάνωσης και το Τμήμα Εκδόσεων και Μεταφράσεων της Διεύθυνσης Οικονομικής Ανάλυσης και Μελετών. Η ολοκλήρωση της παρούσας έκδοσης δεν θα ήταν δυνατή χωρίς τη βοήθεια των παραπάνω. Εννοείται βεβαίως ότι την ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις διατηρεί κατ' αποκλειστικότητα η Διεύθυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6	(CONSUMER CREDIT COMPANIES)	50
I. ΣΥΝΟΨΗ	9	2.2 Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ) – Θεσμικό πλαίσιο	51
II. ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ	13	V. ΥΠΟΛΟΜΕΣ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ	53
1. Εξελίξεις και προοπτικές της οικονομικής δραστηριότητας	13	1. Συστήματα πληρωμών	53
2. Δημοσιονομικές εξελίξεις	15	1.1 TARGET2-GR	53
III. ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	19	1.2 Διατραπεζικά Συστήματα Α.Ε. - ΔΙΑΣ	53
1. Εξέλιξη βασικών μεγεθών ισολογισμού	19	1.3 Γραφείο Συμψηφισμού Αθηνών - ΓΣΑ	54
2. Τραπεζικοί κίνδυνοι	21	2. Κάρτες πληρωμών	54
2.1 Πιστωτικός κίνδυνος	21	2.1 Αριθμός καρτών πληρωμών	54
2.2 Κίνδυνος ρευστότητας	32	2.2 Συναλλαγές με κάρτες πληρωμών	55
2.3 Κίνδυνος αγοράς	37	2.3 Απάτη στις Συναλλαγές με Κάρτες Πληρωμών	57
2.4 Έκθεση του Τραπεζικού Συστήματος σε Ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου (Ο.Ε.Δ.)	39	3. Συστήματα Διακανονισμού Τίτλων	58
2.5 Διεθνείς Δραστηριότητες	40	3.1 Εξελίξεις στο Θεσμικό και Κανονιστικό Πλαίσιο	58
3. Ανθεκτικότητα	42	3.2 Σύστημα Διακανονισμού Τίτλων της Τράπεζας της Ελλάδος	59
3.1 Αποδοτικότητα	42	3.3 Σύστημα Αύλων Τίτλων της Εταιρίας «Ελληνικό Κεντρικό Αποθετήριο Τίτλων»	60
3.2 Κεφαλαιακή Επάρκεια	45	4. Κεντρικός Αντισυμβαλλόμενος	61
IV. ΛΟΙΠΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	46	4.1 Εξελίξεις στο Θεσμικό και Κανονιστικό Πλαίσιο	61
1. Ασφαλιστικές εταιρίες	46	4.2 Εταιρία Εκκαθάρισης Συναλλαγών Χρηματιστηρίου Αθηνών (ΕΤ.ΕΚ.)	62
1.1 Εισαγωγή	46	EΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ I	63
1.2 Οι κίνδυνοι των ασφαλιστικών επιχειρήσεων	46	Μη Εξυπηρετούμενα Ανοίγματα (ΜΕΑ) και το ελληνικό δικαστικό σύστημα: η αξία των εξασφαλίσεων και ο χρόνος ρευστοποίησης	63
1.3 Η φερεγγυότητα των ασφαλιστικών επιχειρήσεων	50		
2. Λοιπές Επιχειρήσεις	50		
2.1 Εταιρίες Χρηματοδοτικής Μίσθωσης (LEASING) – Εταιρίες Πρακτόρευσης Επιχειρηματικών Απαιτήσεων (FACTORING) – Εταιρίες Παροχής Πιστώσεων			

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ ΙΙ	70	Η υιοθέτηση του IFRS 9 και η επίδρασή του επί του προσδιορισμού της απομείωσης της αξίας των περιουσιακών στοιχείων	74
Ελάχιστη απαίτηση Ιδίων Κεφαλαίων και Επιλέξιμων Υποχρεώσεων (MREL)	70		
ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ ΙΙΙ	74	ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ ΙV	80
		Αξιολόγηση της καταλληλότητας μελών Διοικητικού Συμβουλίου	80

|

I. ΣΥΝΟΨΗ

Η σταδιακή πορεία ανάκαμψης του χρηματοπιστωτικού συστήματος συνεχίστηκε το 2016 και τους πρώτους μήνες του 2017. Η σταθεροποίηση και βελτίωση των οικονομικών συνθηκών συνέβαλε στην εμπέδωση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, η οποία με τη σειρά της αναμένεται να συμβάλει στην περαιτέρω ενίσχυση της δραστηριότητας στην πραγματική οικονομία. Η ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης του τρίτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής επιβεβαιώνει την πρόοδο που έχει συντελεστεί στο πεδίο της δημοσιονομικής προσαρμογής και των απαιτούμενων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και αίρει την αβεβαιότητα σχετικά με την εξυπηρέτηση των άμεσων δανειακών αναγκών της χώρας. Οι εξελίξεις αυτές δύναται να βελτιώσουν το οικονομικό κλίμα και τις προοπτικές ανάπτυξης. Ωστόσο, σημαντικές προκλήσεις για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα παραμένουν, με κυριότερες την αποτελεσματική διαχείριση του υψηλού αποθέματος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων (ΜΕΑ) και την περαιτέρω μείωση της χρηματοδότησης των τραπεζών από το μηχανισμό παροχής έκτακτης ρευστότητας (Emergency Liquidity Assistance).

Η παρούσα Επισκόπηση καλύπτει το σύνολο του χρηματοπιστωτικού τομέα, αλλά δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ανάλυση των τραπεζικών εξελίξεων. Εξάλλου, δεδομένου του κυρίαρχου ρόλου της τραπεζικής διαμεσολάβησης στην Ελλάδα, η σταθερότητα του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος εξαρτάται ουσιαστικά από εκείνη του τραπεζικού τομέα. Η ανάλυση συμπληρώνεται από Ειδικά Θέματα που αναδεικνύουν θέματα τεχνικού, αλλά και ευρύτερου, ενδιαφέροντος.

Το 2016 η ανθεκτικότητα του τραπεζικού τομέα ενισχύθηκε. Οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες εμφάνισαν οριακά κέρδη προ φόρων σε ενοποιημένη βάση μετά από μια σειρά ζημιολόγων χρήσεων. Στην επάνοδο στην κερδοφορία συνέβαλαν η βελτίωση των λειτουργικών αποτελεσμάτων και κυρίως η μεγάλη μείωση των προβλέψεων για τον πιστωτικό κίνδυνο. Παράλληλα, βελτιώθηκαν περαιτέρω οι δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, καθώς μειώθηκε το σταθμισμένο για τον κίνδυνο ενεργητικό τους στο πλαίσιο της πώλησης μη κύριων δραστηριοτήτων στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Όσον αφορά τους τραπεζικούς κινδύνους, ο πιστωτικός κίνδυνος εμφάνισε σταθεροποιητικές τάσεις, αλλά παραμένει αναμφισβήτητη η μεγαλύτερη πρόκληση που αντιμετωπίζει ο τραπεζικός τομέας. Σε απόλυτο μέγεθος, το απόθεμα των ΜΕΑ συρρικνώνεται με βραδύ ρυθμό για τέσσερα συνεχόμενα τρίμηνα, έχοντας φθάσει στη μέγιστη τιμή του το Μάρτιο του 2016. Ωστόσο, το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων αυξήθηκε στο α' τρίμηνο του 2017 εξαιτίας της μείωσης του συνολικού υπολοίπου των δανείων, αλλά και της αυξημένης αβεβαιότητας από την παράταση των διαπραγματεύσεων σχετικά με τη δεύτερη αξιολόγηση του τρίτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής. Εντονότερα, επηρεάστηκε το χαρτοφυλάκιο στεγαστικών δανείων.

Η Τράπεζα της Ελλάδος και η Πολιτεία έχουν υλοποιήσει σειρά μέτρων για την αντιμετώπιση των παραγόντων που εμπόδιζαν τις προσπάθειες των τραπεζών να διαχειριστούν αποτελεσματικά το πρόβλημα των ΜΕΑ. Η αναμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου σχετικά με την αφερεγγυότητα, η διευθέτηση της φορολογικής μεταχείρισης των διαγραφών

και πωλήσεων δανείων και η νομική προστασία των στελεχών που χειρίζονται τις αναδιρθρώσεις δανείων, αποτελούν μέτρα που αναμένεται να διευκολύνουν την προσπάθεια μείωσης των ΜΕΑ μέχρι το τέλος του 2019, σύμφωνα με τους επιχειρησιακούς στόχους που έχουν τεθεί.

Επικουρικά, η επικείμενη ενεργοποίηση του μηχανισμού για την εξωδικαστική διευθέτηση οφειλών, ενδέχεται να λειτουργήσει θετικά, καθώς συγκεντρώνει ορισμένα πλεονεκτήματα, όπως π.χ. η καθολική αντιμετώπιση των οφειλών προς ιδιώτες και φορείς του Δημοσίου στην κατεύθυνση της εξεύρεσης μιας συνολικής λύσης, η οικειοθελής προσέλευση της υπερχρεωμένης επιχείρησης, το συνεκτικό χρονοδιάγραμμα και η σαφής διαδικασία λήψης αποφάσεων, η ηλεκτρονική πλατφόρμα διαχείρισης κ.λπ.

Παράλληλα, θετικά εκτιμάται επίσης ότι θα συμβάλει και η ανάπτυξη εφαρμογής για τη διενέργεια ηλεκτρονικών πλειστηριασμών ακινήτων, σε συνδυασμό με την τροποποίηση του θεσμικού πλαισίου αναφορικά με τις εταιρίες διαχείρισης μη εξυπηρετούμενων δανείων με γνώμονα τη διευκόλυνση της εισόδου περισσότερων εταιριών στην αγορά. Υπενθυμίζεται ότι μέχρι στιγμής έχουν λάβει άδεια λειτουργίας τέσσερις εταιρίες.

Συμπληρωματικά με τα παραπάνω, το Ειδικό Θέμα Ι αναδεικνύει τη σημασία που έχει η εύρυθμη λειτουργία του δικαστικού συστήματος. Η σύντμηση του χρόνου της δικαστικής εκκαθάρισης της αφερεγγυότητας, και ειδικότερα της διαδικασίας ρευστοποίησης των εξασφαλίσεων από τα πιστωτικά ιδρύματα, δύναται να βελτιώσει σημαντικά την αξία των ΜΕΑ (Δεκέμβριος 2016: 106,3 δισεκ. ευρώ), διευκολύνοντας με τον τρόπο αυτό την πιο ενεργητική διαχείρισή τους στο πλαίσιο της λειτουργίας μιας αποτελεσματικής δευτε-

ρογενούς αγοράς. Ειδικότερα, για τα δάνεια που έχουν καταγγεληθεί (Δεκέμβριος 2016: 48 δισεκ. ευρώ), η ανάλυση καταδεικνύει ότι τυχόν επιτάχυνση των δικαστικών διαδικασιών κατά τρία χρόνια θα μπορούσε να αυξήσει την ανακτήσιμη αξία τους κατά 7 δισεκ. ευρώ.

Αναφορικά με τον κίνδυνο ρευστότητας, σημαντική βελτίωση εμφάνισε συνολικά η ρευστότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα εμφάνισε συνεχή πτωτική τάση, τόσο ως απόλυτο μέγεθος όσο και ως ποσοστό του συνολικού ενεργητικού των τραπεζών. Η μείωση αυτή αποδίδεται: α) στην πώληση ομολόγων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας στην ΕΚΤ στο πλαίσιο του υφιστάμενου προγράμματος αγοράς τίτλων, β) στη διευκόλυνση της πρόσβασης στη διατραπεζική αγορά, γ) στη μείωση του ενεργητικού, εξαιτίας της πώλησης θυγατρικών και της απομόχλευσης που συντελείται, και δ) στην ενίσχυση της καταθετικής βάσης.

Σε χαμηλό επίπεδο παρέμεινε ο κίνδυνος αγοράς των τραπεζών, με την ελληνική αγορά ομολόγων και μετοχών να παρουσιάζει έντονα ανοδικές τάσεις, γεγονός που λειτούργησε θετικά στις αποτιμήσεις των χαρτοφυλακίων. Συνολικά για τον κίνδυνο αγοράς, σύμφωνα με προσομοιώσεις ακραίων καταστάσεων κρίσης, η επίπτωση στην κεφαλαιακή επάρκεια των πιστωτικών ιδρυμάτων από την πραγματοποίηση δυσμενών σεναρίων εκτιμάται ότι θα ήταν ιδιαίτερα περιορισμένη.

Ταυτόχρονα, το 2016 συνεχίστηκε η τάση συρρίκνωσης της διεθνούς παρουσίας των ελληνικών τραπεζικών ομίλων στο πλαίσιο της υλοποίησης των δεσμεύσεών τους που απορρέουν από τα εγκεκριμένα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχέδια αναδιάρθρωσής τους. Η πώληση θυγατρικών του εξωτερικού

είχε περαιτέρω θετική επίδραση στη ρευστότητα και την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζικών ομίλων. Επιπροσθέτως, οι διεθνείς δραστηριότητες¹ συνεισέφεραν στην ενίσχυση της καταθετικής βάσης και της κερδοφορίας των τραπεζικών ομίλων.

Στην Ελλάδα, οι «λοιποί» τομείς του χρηματοπιστωτικού συστήματος αποτελούν μικρό μόνο τμήμα του, οπότε αντίστοιχα μικρότερη είναι και η επίδρασή τους στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Ωστόσο, η σύνδεσή τους με τον τραπεζικό κλάδο, αλλά και η επίδρασή τους στις οικονομικές εξελίξεις καθιστούν αναγκαία την παρακολούθηση της δραστηριότητά τους.

Οι κυριότερες εξελίξεις στον ασφαλιστικό τομέα αφορούσαν την εφαρμογή του νέου εποπτικού πλαισίου «Φερεγγυότητα II» και την προσέλκυση ξένων επενδυτών στο μετοχικό κεφάλαιο ασφαλιστικών εταιριών.

Η εγχώρια ασφαλιστική αγορά έχει επιδείξει υψηλό βαθμό συνέπειας και προσαρμοστικότητας στις εποπτικές απαιτήσεις του νέου πλαισίου και η φερεγγυότητα των ασφαλιστικών επιχειρήσεων διαμορφώνεται σε ικανοποιητικό επίπεδο. Όσον αφορά στους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις, ο σημαντικότερος είναι ο ασφαλιστικός (κατά ζημιών, ζωής και ασθένειας) και ακολουθεί ο κίνδυνος αγοράς από τις τοποθετήσεις τους σε χρηματοπιστωτικά μέσα. Λιγότερο σημαντικοί κίνδυνοι είναι ο λειτουργικός κίνδυνος και ο κίνδυνος αντισυμβαλλομένου, ενώ μειωτικά στο προφίλ κινδύνου επιδρούν τα οφέλη από τη διαφοροποίηση των κινδύνων.

¹ Σε συγκρίσιμο δείγμα, δηλαδή χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι θυγατρικές που πωλήθηκαν και οι διακοπτόμενες δραστηριότητες.

Θετική επίδραση στη σταθερότητα του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος άσκησε η απρόσκοπτη λειτουργία των συστημάτων πληρωμών, εκκαθάρισης και διακανονισμού των συναλλαγών, δηλαδή των υποδομών της αγοράς, οι οποίες συνέβαλαν στην αποτελεσματική διεκπεραίωση των συναλλαγών. Επίσης, αξίζει να επισημανθεί η αυξημένη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής, εν μέρει εξαιτίας της εφαρμογής των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, αλλά και της σταδιακής εξοικείωσης του κοινού με τη χρήση τους. Το γεγονός αυτό ενίσχυσε τα έσοδα των τραπεζών από προμήθειες, συνέβαλε στην πιο αποτελεσματική διενέργεια των συναλλαγών (π.χ. κόστος καταμέτρησης και διακίνησης χαρτονομισμάτων), αλλά ταυτόχρονα συνεισέφερε και στις προσπάθειες καταπολέμησης της φοροδιαφυγής.

Οι μεσοπρόθεσμες προοπτικές για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα εμφανίζονται ευοίωνες. Το 2017 αναμένεται θετικός ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης στην Ελλάδα, με τη νεότερη εκτίμηση της Τράπεζας της Ελλάδος για αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος κατά 1,6%. Επίσης, η ενιαία νομισματική πολιτική στη ζώνη του ευρώ παραμένει διευκολυντική, ενώ πιθανή ένταξη των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου στο πρόγραμμα αγοράς τίτλων της ΕΚΤ θα βελτίωνε περαιτέρω τις συνθήκες χρηματοδότησης στην Ελλάδα. Σε συνδυασμό με την εμπέδωση κλίματος εμπιστοσύνης των καταθετών και των επενδυτών, οι παραπάνω παράγοντες αναμένεται να διευκολύνουν τον τραπεζικό τομέα στην προσπάθειά του για αποτελεσματική διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων και για διαφοροποίηση των πηγών χρηματοδότησής του. Η ενίσχυση του διαμε-

σολαβητικού ρόλου των τραπεζών αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την αλλαγή του παραγωγικού προτύπου της χώρας με έμφαση στην καινοτομία και τον εξαγωγικό προσανατολισμό, ώστε να επιτευχθεί αειφόρος και διατηρήσιμη ανάπτυξη.

Ωστόσο, δεν υπάρχουν περιθώρια εφησυχασμού. Το εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα παραμένει ευάλωτο σε μακροοικονομικές και χρηματοπιστωτικές διαταραχές. Επιπροσθέτως, διεθνώς το εποπτικό και θεσμικό περιβάλλον γίνεται συνεχώς αυστηρότερο, καθώς οι αρχές και οι κυβερνήσεις δεν θέλουν να επαναληφθούν τα λάθη του παρελθόντος.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ελάχιστη απαίτηση ιδίων κεφαλαίων και επιλέξιμων υποχρεώσεων (Minimum Requirement of Own Funds and Eligible Liabilities – MREL) στο πλαίσιο εφαρμογής της Οδηγίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάκαμψη και εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων επενδύσεων. Η απαίτηση αυτή, η οποία αναλύεται στο Ειδικό Θέμα II, αποσκοπεί στο να διασφαλίσει ότι τα ιδρύματα θα έχουν εκδώσει επαρκή χρηματοοικονομικά μέσα επιλέξιμα για διαγραφή ή μετατροπή σε μετοχικό κεφάλαιο, ώστε να μπορούν να απορροφήσουν ζημίες χωρίς να θέσουν σε κίνδυνο τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα ή να απαιτηθεί η διάσωσή τους με δημόσιους πόρους.

Ταυτόχρονα, σημαντική εξέλιξη αποτελεί και η υιοθέτηση από την 1η Ιανουαρίου 2018 του Διεθνούς Προτύπου Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ) 9 σχετικά με το σχηματισμό προβλέψεων απομείωσης και την αναγνώριση εσόδων από τόκους για τα χρηματοοικονομικά μέσα, ανάλογα με την πιστωτική τους ποιότητα, το οποίο αποτελεί αντικείμενο του Ειδικού Θέματος III. Η κυριότερη καινοτομία του νέου ΔΠΧΑ 9 έγκειται στην υιοθέτηση ενός μοντέλου «αναμενόμενων πιστωτικών ζημιών» (expected credit loss), έναντι του υφιστάμενου πλαισίου, το οποίο είχε ως προϋπόθεση να υπάρξει αντικειμενική απόδειξη απομείωσης της αξίας του περιουσιακού στοιχείου (incurred loss). Γίνεται συνεπώς αντιληπτό ότι η υιοθέτηση και σταδιακή εφαρμογή του ΔΠΧΑ 9 θα συνεπάγεται δυνητικά την ανάγκη σχηματισμού αυξημένων προβλέψεων για τον πιστωτικό κίνδυνο.

Τέλος, χρήζει αναφοράς ότι τα πιστωτικά ιδρύματα ολοκλήρωσαν τις ενέργειές τους για την ενίσχυση της εταιρικής τους διακυβέρνησης, μεταξύ άλλων με την ανανέωση των μελών των Διοικητικών Συμβουλίων τους. Στο πλαίσιο αυτό, στο Ειδικό Θέμα IV περιγράφεται το θεσμικό πλαίσιο, η διαδικασία και τα κριτήρια αξιολόγησης της καταλληλότητας των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου και των επικεφαλής των κρίσιμων λειτουργιών ενός πιστωτικού ιδρύματος, καθώς αναπτύσσονται διεξοδικά τα καθορισμένα κριτήρια αξιολόγησης.

II. ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

1. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Μετά την ήπια ύφεση του 2015, το ΑΕΠ παρέμεινε αμετάβλητο το 2016, παρά τις θετικές προοπτικές του β' και γ' τριμήνου, όταν η ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης βελτίωσε το οικονομικό κλίμα και τις συνθήκες ρευστότητας στην πραγματική οικονομία μέσω της αποπληρωμής ληξιπρόθεσμων οφειλών του Δημοσίου. Όμως, η επιστροφή της αβεβαιότητας εξαιτίας της παρατεταμένης περιόδου διαπραγματεύσεων για τη δεύτερη αξιολόγηση, σε συνδυασμό με την υπεράντληση πόρων από την πραγματική οικονομία που συνέβαλε στην υπέρβαση του στόχου του πρωτογενούς πλεονάσματος, οδήγησε σε υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας

το δ' τρίμηνο του 2016. Παρ' όλα αυτά, ο ρυθμός ανάπτυξης το α' τρίμηνο του 2017 επανήλθε σε θετικό πρόσημο εξαιτίας της ισχυρής ιδιωτικής κατανάλωσης, της ανάκαμψης των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, αλλά και της εξαγωγικής δυναμικής της οικονομίας.

Το 2016 η εγχώρια ζήτηση ενισχύθηκε εξαιτίας της αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης, που υποστηρίχθηκε από την ανάλωση των αποταμιευτικών πόρων των νοικοκυριών, καθώς και από την αύξηση της απασχόλησης, τάση που συνεχίστηκε και το α' τρίμηνο του 2017.

Οι επενδύσεις το 2016 παρέμειναν σταθερές παρά την αβεβαιότητα που οδήγησε στην αναβολή πολλών δημόσιων και ιδιωτικών επενδυτικών σχεδίων. Εντούτοις η άρση της

Πίνακας II.1 Το ΑΕΠ και οι κύριες συνιστώσες του (2015 – α' τρίμηνο 2017)

Ποσοστιαίες μεταβολές (σταθερές αγοραίες τιμές 2010)

	2015	2016	α' τρίμ. 2016	β' τρίμ. 2016	γ' τρίμ. 2016	δ' τρίμ. 2016	α' τρίμ. 2017
Ιδιωτική κατανάλωση	-0,3	1,4	-0,7	-0,7	6,1	1,1	1,7
Δημόσια Δαπάνη	0,0	-2,1	-3,5	-1,5	-1,3	-2,0	1,0
Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου	-0,2	0,0	-10,1	17,8	12,6	-13,8	11,2
<i>Κατοικίες</i>	-26,0	-12,6	-17,1	-23,3	-3,3	-3,0	-11,2
<i>Άλλες κατασκευές</i>	5,0	4,6	14,0	14,2	12,7	-17,2	-10,2
<i>Εξοπλισμός</i>	-2,7	-1,0	-23,1	39,7	15,0	-19,2	58,0
Εγχώρια ζήτηση	-0,2	0,5	-2,3	0,9	5,2	-1,5	2,5
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	3,1	-1,7	-10,4	-9,9	10,8	4,9	4,8
<i>Εξαγωγές αγαθών</i>	8,6	3,0	1,9	4,0	8,3	-2,2	4,4
<i>Εξαγωγές υπηρεσιών</i>	-2,7	-7,4	-22,0	-24,2	14,0	11,5	8,0
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	0,3	0,6	-10,1	-2,1	13,8	3,3	10,9
<i>Εισαγωγές αγαθών</i>	3,4	3,4	-3,7	5,7	10,5	2,0	11,6
<i>Εισαγωγές υπηρεσιών</i>	-11,7	-11,5	-32,0	-30,4	33,7	8,6	10,5
Πραγματικό ΑΕΠ σε τιμές αγοράς	-0,3	0,0	-0,8	-0,4	2,1	-1,0	0,4

Πηγές: Ελληνική Στατιστική Αρχή και Τράπεζα της Ελλάδος.

αβεβαιότητας θα δώσει ώθηση στις επενδύσεις, που αναμένεται να αυξηθούν σημαντικά μεσοπρόθεσμα.

Οι εξαγωγές αγαθών αυξήθηκαν τόσο το 2016 όσο και το 2017 ως αποτέλεσμα της ανάκτησης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Σημειώνεται ότι η αύξηση των εξαγωγών αγαθών ήταν υψηλότερη της αύξησης της παγκόσμιας ζήτησης την περίοδο 2014-2016. Αντίθετα, οι εξαγωγές υπηρεσιών σημείωσαν πτώση εξαιτίας της μείωσης τόσο των εσόδων από τη ναυτιλία όσο και των τουριστικών εισπράξεων.

Το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ανήλθε στο 0,6% του ΑΕΠ εξαιτίας της διεύρυνσης του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών χωρίς καύσιμα και του ισοζυγίου υπηρεσιών. Μεσοπρόθεσμα αναμένεται να κινηθεί σε θετικό έδαφος εξαιτίας κυρίως των υψηλών προσδοκιών για τον τουρισμό.

Όσον αφορά την αγορά εργασίας, η τάση αποκλιμάκωσης της ανεργίας συνεχίστηκε και το 2016, ενώ και η απασχόληση, ιδιαίτερα της μισθωτής εργασίας, αυξήθηκε παρά τη στασιμότητα στην ανάπτυξη. Τους πρώτους μήνες του 2017 παρατηρείται μία ταχύτερη

αποκλιμάκωση του ποσοστού ανεργίας σε σχέση με το 2016, με την απασχόληση να αυξάνεται ιδιαίτερα στον τουριστικό κλάδο, το εμπόριο και τη μεταποίηση. Οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης συνεχίζουν να αποτελούν την πλειοψηφία των νέων προσλήψεων, αν και το ποσοστό τους παραμένει ακόμα σε επίπεδα χαμηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Εντούτοις, η μακροχρόνια ανεργία υποχωρεί με βραδείς ρυθμούς και για αυτό χρειάζεται περαιτέρω ενίσχυση των στοχευμένων ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης και των προγραμμάτων επιμόρφωσης των ανέργων, αλλά και η συνέχιση της υλοποίησης των διαιρητικών μεταρρυθμίσεων.

Ο πληθωρισμός, όπως καταγράφεται από τον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή, σταθεροποιήθηκε κατά τη διάρκεια του 2016. Εντούτοις, του πρώτους μήνες του 2017 επανήλθε σε θετικό πρόσημο εξαιτίας της αύξησης των έμμεσων φόρων και των υψηλότερων διεθνών τιμών του πετρελαίου, εξέλιξη που αναμένεται να συνεχιστεί καθ' όλο το 2017.

Οι προβλέψεις για την ελληνική οικονομία δείχνουν ανάκαμψη της οικονομικής δραστη-

Πίνακας II.2 Μακροοικονομικές εκτιμήσεις για την Ελλάδα (μεταβολές έναντι της προηγούμενης περιόδου)

	2015	2016	2017	2018	2019
ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές)	-0,2	0,0	1,6	2,4	2,7
Ιδιωτική κατανάλωση	-0,2	1,4	1,1	1,4	1,3
Δημόσια κατανάλωση	0,0	-2,1	1,4	-0,2	1,8
Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	-0,3	0,1	5,6	10,1	11,6
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	3,4	-2,0	5,5	4,7	4,3
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	0,3	-0,4	4,4	4,1	3,9
Μεταβολή αποθεμάτων	-1,0	-0,1	-0,3	0,1	-0,1
Εν. ΔTK	-1,1	0,0	1,2	1,1	1,2
Εν. ΔTK εκτός της ενέργειας	0,2	0,5	0,7	1,1	1,2
Σύνολο απασχολουμένων	2,1	1,8	1,5	2,0	2,3
Ποσοστό ανεργίας (% του εργατικού δυναμικού)	24,9	23,5	22,4	20,9	19,1
Ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών (% του ΑΕΠ)	0,1	-0,6	0,4	0,3	0,5

Πηγές: Ελληνική Στατιστική Αρχή και Τράπεζα της Ελλάδος.

ριότητας για τα έτη 2017, 2018 και 2019. Αναλυτικότερα, αναμένονται ρυθμοί ανάπτυξης κατά 1,6%, 2,4% και 2,7% για το 2017, το 2018 και το 2019, αντίστοιχα (βλ. Πίνακα Π.2). Οι προβλέψεις για το 2017 βασίζονται στην υπόθεση ότι οι προβλεπόμενες δημοσιονομικές εξελίξεις θα έχουν θετική επίδραση στην οικονομική δραστηριότητα αφού το δημοσιονομικό αποτέλεσμα του 2016 βασίστηκε εν μέρει σε μη επαναλαμβανόμενη είσπραξη εσόδων και συγκράτηση δαπανών. Επίσης, βασίζονται στις ενδείξεις για αύξηση της εξωτερικής ζήτησης αγαθών και υπηρεσιών (κυρίως τουριστικών). Επιπλέον, αναμένεται ότι η ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης θα επιδράσει θετικά στις συνθήκες χρηματοδότησης της οικονομίας και στη διαμόρφωση του οικονομικού κλίματος, με σημαντικές θετικές συνέπειες στην εξέλιξη των βασικών συνιστωσών της εγχώριας ζήτησης.

Οι κίνδυνοι που περιβάλλουν το βασικό σενάριο προβλέψεων της Τράπεζας της Ελλάδος είναι ισορροπημένοι. Η πιο θετική του αναμενόμενου έκβαση σχετίζεται με την ταχύτερη από το αναμενόμενο αποκατάσταση της εμπιστοσύνης και των προσδοκιών και την ταχύτερη βελτίωση της ρευστότητας. Μια πιο αρνητική έκβαση σχετίζεται με τις επιπτώσεις πιθανών καθυστερήσεων στην υλοποίηση των συμφωνημένων μέτρων. Σχετίζεται επίσης με εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον, όπως με την έξαρση του προστατευτισμού διεθνώς και με το ενδεχόμενο επιδείνωσης της προσφυγικής κρίσης.

2. ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Η ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης τον Μάιο του 2016 επέδρασε ευνοϊκά στο κλίμα εμπιστοσύνης και στις προοπτικές ανάκαμψης της οικονομίας. Η συμφωνία συνοδεύθηκε από την έγκριση της δεύτερης δόσης του

προγράμματος ύψους 10,3 δισεκ. ευρώ, εκ των οποίων 3,5 δισεκ. ευρώ διοχετεύτηκαν στην πραγματική οικονομία για την αποπληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών του δημοσίου. Εντούτοις οι αρχικές προσδοκίες για γρήγορη ολοκλήρωση των επόμενων αξιολογήσεων διαψεύστηκαν στα τέλη του 2016 εξαιτίας των παρατεταμένων διαπραγματεύσεων. Όπως συνέβη και με την πρώτη αξιολόγηση το αντίστοιχο περυσινό διάστημα, οι παρατεταμένες διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν και το επόμενο έτος με αποτέλεσμα τους πρώτους μήνες του 2017 η εικόνα στα δημόσια οικονομικά να παρουσιάζει ομοιότητες με το αντίστοιχο διάστημα του 2016. Ως εκ τούτου, κατά το διάστημα αυτό πάγωσε ξανά η χρηματοδότηση στο πλαίσιο του νέου προγράμματος και παρατηρήθηκε συγκράτηση των δημόσιων δαπανών και ανακοπή της αποπληρωμής των ληξιπρόθεσμων οφειλών προς τους προμηθευτές του Δημοσίου, ενώ οι αποδόσεις των ελληνικών τίτλων διατηρήθηκαν σε υψηλά επίπεδα.

Σημαντική εξέλιξη αποτέλεσε η διαμόρφωση του πρωτογενούς πλεονάσματος του 2016, με βάση τον ορισμό του προγράμματος, σε 4,2% του ΑΕΠ, οκταπλάσιο του στόχου 0,5% του ΑΕΠ. Στην υπέρβαση του στόχου συνετέλεσε σημαντικά η καλύτερη πορεία των εσόδων από άμεσους και έμμεσους φόρους, γεγονός που μπορεί να αποδοθεί και στη βελτίωση της εισπραξιμότητας των εσόδων από τους φόρους εισοδήματος και του ΦΠΑ. Επιπρόσθετα, η αύξηση των εσόδων από το ΦΠΑ μπορεί να αποδοθεί και στην αύξηση των συναλλαγών μέσω πιστωτικών και χρεωστικών καρτών που παρατηρήθηκε από τον Ιούλιο του 2015 μετά την επιβολή περιορισμών στην

ανάληψη μετρητών². Εντούτοις, το μεγαλύτερο μέρος της υπέρβασης αποδίδεται σε ορισμένους έκτακτους παράγοντες, που σχετίζονται μεταξύ άλλων με έσοδα τα οποία δεν είναι επαναλαμβανόμενα, καθώς και με μειωμένες μη επαναλαμβανόμενες δημόσιες δαπάνες. Ως εκ τούτου, μέρος μόνο της υπέρβασης αυτής του πρωτογενούς αποτελέσματος έναντι του στόχου αναμένεται να έχει θετική επίδραση στο επόμενο έτος. Η υπέρβαση αυτή, αν και συνέβαλε στη συγκράτηση του δημόσιου χρέους, είχε αρνητική επίδραση στην πραγματική οικονομία.

Προκειμένου να ολοκληρωθεί η δεύτερη αξιολόγηση υιοθετήθηκε δέσμη νέων μέτρων που αφορά μεταξύ άλλων συνταξιοδοτικές και φορολογικές παρεμβάσεις για τα έτη 2018-2021 σωρευτικού ύψους 2,3% του ΑΕΠ, καθώς και δέσμη πιθανών αντισταθμιστικών μέτρων για τα έτη 2019 και 2020 υπό την προϋπόθεση επίτευξης των στόχων του προγράμματος, ενώ παράλληλα ψηφίστηκε το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018-2021. Συγκεκριμένα το Μάιο ψηφίστηκε ο ν. 4472/2017, ο οποίος μεταξύ άλλων περιλαμβάνει:

- μία συμπληρωματική δέσμη παραμετρικών μέτρων για την επίτευξη των συμφωνημένων δημοσιονομικών στόχων έως το τέλος του 2018, σωρευτικής απόδοσης 0,3% του ΑΕΠ.
- τη μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος με στόχο την εξοικονόμηση πόρων σωρευτικά ύψους 1,3% του ΑΕΠ την περίοδο 2019-2021.
- την αναμόρφωση της φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων, με καθαρή

² Βλ. Hondroyannis, G. and D. Papaioikonomou (2017), "The effect of card payments on VAT revenue: New evidence from Greece", *Economics Letters*, 157, σελ. 17-20.

απόδοση ύψους 1% του ΑΕΠ για το 2020, με ενδεχόμενη εφαρμογή από το 2019 εφόσον κριθεί απαραίτητο, για την επίτευξη του στόχου του πρωτογενούς πλεονάσματος ύψους 3,5% του ΑΕΠ.

- τη νομοθέτηση μέτρων κοινωνικής στήριξης για την περίοδο 2019-2021, εφόσον δεν προκαλείται απόκλιση από τους μεσοπρόθεσμους δημοσιονομικούς στόχους.
- το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018-2021.

Στη συνεδρίαση του συμβουλίου των Υπουργών Οικονομικών της ζώνης του ευρώ (Eurogroup) στις 15 Ιουνίου αναγνωρίστηκαν οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες της Ελλάδος και ολοκληρώθηκε η δεύτερη αξιολόγηση και ως εκ τούτου εγκρίθηκε η εκταμίευση ποσού ύψους 8,5 δισεκ. ευρώ. Η πρώτη εκταμίευση ύψους 7,7 δισεκ. πραγματοποιήθηκε στις 10 Ιουλίου εκ των οποίων 6,9 δισεκ ευρώ θα χρησιμοποιηθούν για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους και 0,8 δισεκ. ευρώ για την αποπληρωμή των ληξιπρόθεσμων οφειλών του Δημοσίου προς τους ιδιώτες. Η δόση των 0,8 δισεκ. ευρώ αναμένεται να εκταμιευτεί μετά το καλοκαίρι για την αποπληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών του δημοσίου.

Παράλληλα, το Eurogroup αναφέρθηκε συγκεκριμένα στη δυνατότητα αναβολής πληρωμών τόκων και χρεολυσίων του EFSF από 0 έως 15 έτη, ενώ έγινε αναφορά και στη δυνατότητα θέσπισης μηχανισμού για τη διόρθωση τυχόν αποκλίσεων από τον προσδοκώμενο ρυθμό ανάπτυξης. Παράλληλα, αναγνωρίστηκε η δυνατότητα μείωσης του πρωτογενούς πλεονάσματος σε επίπεδο ίσο προς ή λίγο πάνω από 2% του ΑΕΠ την περίοδο 2023-2060.

Η ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης αναμένεται να επηρεάσει θετικά την οικονομία, μέσω της άμεσης αποκατάστασης της

ρευστότητας του Δημοσίου με την αποδέσμευση της δόσης στο πλαίσιο του προγράμματος, καθώς και μέσω της ενίσχυσης της εμπιστοσύνης των αγορών στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Μεσοπρόθεσμα προβλέπεται ότι οι δημοσιονομικοί στόχοι θα υπερκαλυφθούν χωρίς τη λήψη περαιτέρω μέτρων. Σύμφωνα με το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018-2021, προβλέπονται πρωτογενή πλεονάσματα, σύμφωνα με τον ορισμό του προγράμματος, ύψους 1,9% του ΑΕΠ για το 2017, 3,5% του ΑΕΠ για το 2018 και 4,0% του ΑΕΠ για τα έτη 2019, 2020 και 2021 αντίστοιχα, έναντι στόχων προγράμματος 1,75% του ΑΕΠ για το 2017 και 3,5% του ΑΕΠ για το 2018 και έπειτα. Η συμφωνία του Eurogroup προβλέπει πρωτογενή πλεονάσματα ύψους 3,5% του ΑΕΠ μέχρι το 2022 και ίσα προς ή λίγο πάνω από 2% του ΑΕΠ μέχρι το 2060.

Εντούτοις, είναι αναγκαία η αλλαγή του μίγματος δημοσιονομικής πολιτικής ώστε να γίνει περισσότερο υποστηρικτική ως προς την ανάπτυξη. Θα πρέπει να γίνει ανακατανομή των δαπανών σε τομείς που θα έχουν σημαντικότερη αναπτυξιακή επίδραση, ενώ θα πρέπει να αλλάξει και ο φοροκεντρικός χαρακτήρα της δημοσιονομικής πολιτικής μέσω της μείωσης των φορολογικών συντελεστών και της συγκράτησης των δαπανών. Τα ψηφισθέντα μέτρα κοινωνικής στήριξης, η μείωση του κατώτατου φορολογικού συντελεστή του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων, ο αναπροσδιορισμός (μειωτικά) των συντελεστών της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης, η μείωση του φορολογικού συντελεστή για τα νομικά πρόσωπα, πλην των πιστωτικών ιδρυμάτων και η μείωση του ενιαίου φόρου ιδιοκτησίας ακινήτων είναι προς τη σωστή κατεύθυνση.

Επίσης, για να καταπολεμηθεί η φοροδιαφυγή και να αυξηθούν τα δημόσια έσοδα, θα πρέπει να υλοποιηθούν αποτελεσματικά οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στη φορολογική διοίκηση και να ενισχυθούν οι έλεγχοι. Με αυτόν τον τρόπο θα βελτιωθεί η εισπραξιμότητα των φορολογικών εσόδων, αλλά και θα ενισχυθεί το αίσθημα φορολογικής δικαιοσύνης ανάμεσα στους πολίτες.

Παράλληλα, θα πρέπει να γίνει πιο ορθολογική αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας. Πέρα από τα προφανή οφέλη που επιφέρει η αύξηση των δημοσίων εσόδων στον κρατικό προϋπολογισμό, η υλοποίηση νέων επενδύσεων από τους ιδιώτες επενδυτές μαζί με την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και την τόνωση του ανταγωνισμού προσφέρουν πολλαπλά οφέλη στο ΑΕΠ και στην απασχόληση.

Στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018-2021, οι δημοσιονομικοί στόχοι διατηρούνται στο επίπεδο του 3,5% του ΑΕΠ σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα. Εντούτοις, ο στόχος αυτός κρίνεται πολύ υψηλός για να είναι διατηρήσιμος σε βάθος χρόνου και η δημοσιονομική προσπάθεια που χρειάζεται για την επίτευξή του μακροπρόθεσμα αποτελεί ανασχετικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης που απαιτείται ώστε αυτή να αποδώσει. Ο επαναπροσδιορισμός του δημοσιονομικού στόχου σε πρωτογενές πλεόνασμα 2,0% του ΑΕΠ αποτελεί μια περισσότερο ρεαλιστική προσέγγιση της απαραίτητης δημοσιονομικής προσαρμογής. Ως εκ τούτου, η σχετική απόφαση του Eurogroup της 15.6.2017 που αναφέρεται στη δυνατότητα μείωσης του πρωτογενούς πλεονάσματος σε επίπεδο ίσο προς ή λίγο πάνω από 2% του ΑΕΠ την περίοδο 2023-2060 κρίνεται προς τη σωστή κατεύθυνση. Η μείωση αυτή, σε συνδυασμό με την προώθηση των διαρθρωτι-

κών μεταρρυθμίσεων που προαναφέρθηκαν και μια ήπιας μορφής αναδιάρθρωση, είναι δυνατόν να δημιουργήσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη σταδιακή μείωση της

φορολογίας και την περαιτέρω ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας και των επενδύσεων, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους.

III. ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

1. ΕΞΕΛΙΞΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Το 2016 χαρακτηρίστηκε από σημαντικές μεταβολές στη διάρθρωση τόσο του ενεργητικού όσο και του παθητικού του ελληνικού τραπεζικού τομέα. Οι κυριότεροι παράγοντες που επηρέασαν τη διάρθρωση ήταν η αποεπένδυση των συστημικών τραπεζών από τις μη βασικές δραστηριότητές τους, η εξυγίανση του δανειακού χαρτοφυλακίου και η μείωση του δανεισμού από την ΕΚΤ και το μηχανισμό παροχής έκτακτης ενίσχυσης σε ρευστότητα (ELA).

Το ενεργητικό των ελληνικών εμπορικών τραπεζικών ομίλων μειώθηκε κατά 14,6% το 2016 (δηλαδή κατά 51 δισεκ. ευρώ) και διαμορφώθηκε σε 298 δισεκ. ευρώ (βλ. Πίνακα III.1). Η μείωση αυτή οφείλεται:

α) Στη μείωση κατά 26 δισεκ. ευρώ των περιουσιακών στοιχείων που κατέχονται προς

πώληση, τα οποία μειώθηκαν και ως ποσοστό του ενεργητικού (Δεκέμβριος 2016: 1,5%, Δεκέμβριος 2015: 8,8%, βλ. Διάγραμμα III.1). Η μεταβολή αυτή οφείλεται στην πώληση θυγατρικών στο εξωτερικό - κυρίως της Finansbank από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος - στο πλαίσιο της εφαρμογής των εγκριμένων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανταγωνισμού σχεδίων αναδιάρθρωσης των συστημικών ελληνικών τραπεζικών ομίλων.

β) Στη μείωση κατά 13 δισεκ. ευρώ του χαρτοφυλακίου ομολόγων, κυρίως λόγω της πώλησης ομολόγων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας στο πλαίσιο του προγράμματος αγοράς τίτλων της ΕΚΤ. Το μερίδιό τους στο συνολικό ενεργητικό μειώθηκε μόνο κατά μία ποσοστιαία μονάδα (Δεκέμβριος 2016: 19,8%, Δεκέμβριος 2015: 20,8%).

Πίνακας III.1 Διάρθρωση του ενεργητικού και του παθητικού των ελληνικών εμπορικών τραπεζικών ομίλων

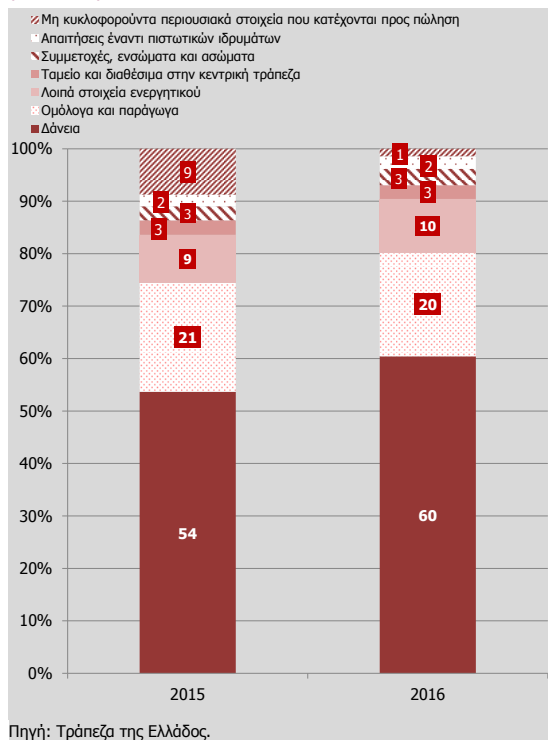
(ποσά σε εκατ. ευρώ)

	2015		2016		Μεταβολή
		%		%	
Ενεργητικό					
Ταμείο και διαθέσιμα στην κεντρική τράπεζα	9.705	2,8%	7.731	2,6%	-1.974
Απαιτήσεις έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων	7.814	2,1%	7.177	2,4%	-637
Δάνεια	187.169	53,7%	179.907	60,4%	-7.262
Ομόλογα και παράγωγα	72.459	20,8%	59.109	19,8%	-13.350
Συμμετοχές, ενσώματα και ασώματα	9.267	2,7%	9.236	3,1%	-31
Μη κυκλοφορούντα περιουσιακά στοιχεία που κατέχονται προς πώληση	30.541	8,8%	4.377	1,5%	-26.164
Λοιπά στοιχεία ενεργητικού	31.814	9,1%	30.319	10,2%	-1.495
Σύνολο	348.769	100%	297.856	100%	-50.913
Παθητικό					
Καταθέσεις πελατών	149.359	42,8%	153.782	51,7%	4.423
Υποχρεώσεις προς πιστωτικά ιδρύματα	115.887	33,2%	87.363	29,3%	-28.524
Ομόλογα έκδοσης των τραπεζών	1.958	0,7%	1.521	0,5%	-437
Υποχρεώσεις σχετιζόμενες με μη κυκλοφορούντα περιουσιακά στοιχεία προοριζόμενα προς πώληση	25.951	7,4%	3.407	1,1%	-22.543
Λοιπά	18.525	5,3%	16.882	5,7%	-1.643
Ίδια κεφάλαια	37.089	10,6%	34.900	11,7%	-2.189
Σύνολο	348.769	100,0%	297.856	100%	-50.913

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα III.1 Διάρθρωση του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζικών ομίλων

(ποσοστά %)

γ) Στη μείωση του υπολοίπου των δανείων μετά από προβλέψεις κατά 7 δισεκ. ευρώ λόγω της διενέργειας διαγραφών, της σταδιακής απομόχλευσης και της ανακατάταξης μέρους του δανειακού χαρτοφυλακίου υπέρ των περιουσιακών στοιχείων που κατέχονται προς πώληση. Ωστόσο, διευρύνθηκε η συμμετοχή τους ως ποσοστό του ενεργητικού (Δεκέμβριος 2016: 60,4%, Δεκέμβριος 2015: 53,7%).

Από την πλευρά του παθητικού, η μείωσή του κατά 51 δισεκ. ευρώ οφείλεται:

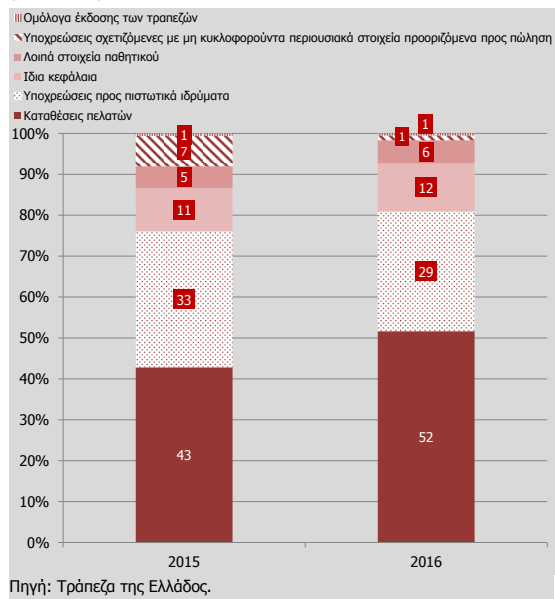
α) Στη μείωση των υποχρεώσεων προς πιστωτικά ιδρύματα κατά 29 δισεκ. ευρώ, οι οποίες και μειώθηκαν ως ποσοστό του παθητικού (Δεκέμβριος 2016: 29,3%, Δεκέμβριος 2015: 33,2% - βλ. Διάγραμμα III.2 & Πίνακα III.1). Η ανωτέρω μεταβολή ήταν αποτέλεσμα κυρίως: i) της μείωσης του δανεισμού από το Ευρωσύστημα κατά 41 δισεκ. ευρώ (μείωση του δανεισμού μέσω των πράξεων νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήμα-

τος και μείωση του ELA) και ii) της αύξησης των άλλων υποχρεώσεων προς πιστωτικά ιδρύματα (από repos κατά κύριο λόγο) κατά 9 δισεκ. ευρώ.

β) Στη μείωση των υποχρεώσεων σχετιζόμενων με μη κυκλοφορούντα περιουσιακά στοιχεία προοριζόμενα προς πώληση 23 δισεκ. ευρώ, οι οποίες και μειώθηκαν ως ποσοστό του παθητικού (Δεκέμβριος 2016: 1,1%, Δεκέμβριος 2015: 7,4% - βλ. Διάγραμμα III.2 & Πίνακα III.1). Η ανωτέρω μεταβολή οφείλεται στην πώληση θυγατρικών στο εξωτερικό - κυρίως της Finansbank από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα III.2 Διάρθρωση του παθητικού των ελληνικών τραπεζικών ομίλων

(ποσοστά %)

γ) Στην αύξηση των καταθέσεων πελατών κατά 4 δισεκ. ευρώ, οι οποίες και ως ποσοστό του παθητικού αυξήθηκαν κατά 51,7% τον Δεκέμβριο του 2016, από 42,8% τον Δεκέμβριο του 2015.

δ) Στη μείωση των ιδίων κεφαλαίων κατά 2 δισεκ. ευρώ. Η μείωση των ιδίων κεφαλαίων οφείλεται κυρίως στις ζημιές από διακοπόμενες δραστηριότητες που σημειώθηκαν κατά το 2016, ύψους 2,9 δισεκ. ευρώ.

2. ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ

2.1 ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Γενική αποτίμηση

Κατά τη διάρκεια του 2016 και του α' τριμήνου του 2017 διατηρήθηκε η τάση απομείωσης της αξίας των στοιχείων ενεργητικού, που οφείλεται κυρίως στην πώληση θυγατρικών επιχειρήσεων στο πλαίσιο της εφαρμογής των σχεδίων αναδιάρθρωσης των τραπεζών και κατά ένα μικρό μέρος στην απομόχλευση των τραπεζικών χρηματοδοτήσεων. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη σταθεροποίηση του αποθέματος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων (non-performing exposures – NPEs) το 2016 και το α' τρίμηνο του 2017 και τη μείωση των σωρευμένων προβλέψεων σε αντιστοιχία με τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων, υποδηλώνει ότι ο πιστωτικός κίνδυνος έχει ήδη φθάσει στα ανώτερα επίπεδά του, ενώ περαιτέρω σταδιακή μείωσή του θα πραγματοποιηθεί το επόμενο χρονικό διάστημα μόνον εφόσον εκπληρωθούν οι υποθέσεις για την εξέλιξη των κύριων μακροοικονομικών μεγεθών. Βεβαίως, δεδομένου ότι ο υψηλός όγκος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων αποτελεί την κύρια πηγή αστάθειας στο τραπεζικό σύστημα, μια πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού θα μπορούσε να επιφέρει και μια πιο άμεση μείωση του πιστωτικού κινδύνου.

Η βελτίωση των προοπτικών της οικονομίας συνετέλεσε στη σταθεροποίηση της – περιορισμένης πάντως – ζήτησης για χρηματοδότηση εκ μέρους των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων το α' τρίμηνο του 2017, ενώ παρατηρήθηκε και μικρή αύξηση της ζήτησης για χρηματοδότηση από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Η ζήτηση ωστόσο θα παραμείνει στα ίδια επίπεδα και κατά τη διάρκεια του β' τριμήνου του 2017, δεδομένου ότι οι επιχει-

ρήσεις έχουν προβεί στην εκ νέου στάθμιση των επιχειρηματικών τους κινδύνων. Όμως, τα νοικοκυριά εξακολουθούν να επιδεικνύουν μειωμένη ζήτηση για χορηγήσεις, έχοντας συμπίσει σημαντικά τις καταναλωτικές δαπάνες τους λόγω της πεποίθησης ότι θα υπάρχει μια σημαντική υστέρηση ανάμεσα στη βελτίωση της οικονομικής δραστηριότητας και της δυνατότητας ενίσχυσης των οικογενειακών προϋπολογισμών τους.

Παρά τις βελτιωμένες προοπτικές για την εξέλιξη των μακροοικονομικών μεγεθών, οι διαρθρωτικοί παράγοντες περιορίζουν τη δυνατότητα χορήγησης πιστώσεων και κατά συνέπεια τη δυνατότητα αύξησης της οργανικής κερδοφορίας των τραπεζών. Πρέπει να επισημανθεί ότι η μικρή κερδοφορία προ φόρων που παρατηρήθηκε στη χρήση 2016 δεν ήταν επαρκής για την ενίσχυση της παραγωγής εσωτερικού κεφαλαίου μέσω των αδιανέμητων κερδών. Ωστόσο, παρατηρείται σταδιακή ενίσχυση των εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης των τραπεζών, κυρίως μέσω των διατραπεζικών repos. Η τάση αυτή μπορεί να εξελιχθεί σε προοπτική βελτίωσης της ικανότητας παροχής πιστώσεων στην πραγματική οικονομία υπό την προϋπόθεση ότι η χρηματοδότηση αυτή θα διατεθεί για τη χορήγηση μελλοντικών νέων δανείων, και όχι για την υποκατάσταση της μείωσης της χρηματοδότησης που παρατηρείται σε ορισμένους κλάδους. Βεβαίως, στο βαθμό που οι διαρθρωτικοί παράγοντες αντιμετωπιστούν αποφασιστικά, οι δυνατότητες άσκησης του διαμεσολαβητικού ρόλου των τραπεζών και η συνεισφορά τους στην οικονομική ανάπτυξη θα αυξηθούν σημαντικά.

Οι προοπτικές ανάπτυξης της οικονομίας έχουν συνετέλεσει στην επανεξέταση του επιχειρησιακού πλάνου πιστοδοτήσεων των τραπεζών για την επόμενη χρονική περίοδο.

Σε ό,τι αφορά τις πιστοδοτήσεις προς τα νοικοκυριά, δεν διαφαίνεται κάποια αύξηση της προσφοράς των πιστοδοτήσεων εντός του 2017. Σε ό,τι αφορά όμως τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, παρατηρείται μια στόχευση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τις καινοτόμες δράσεις και τη νέα επιχειρηματικότητα με την αξιοποίηση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων³ και τη συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ)⁴. Από την άλλη μεριά, παρατηρείται μείωση της προσφοράς χορηγήσεων μακροπρόθεσμων δανείων σε ορισμένες περιπτώσεις, όπου τα κριτήρια αναμένεται να γίνουν ακόμη πιο αυστηρά. Έτσι, ενώ κατά μέσο όρο δεν διαφαίνεται κάποια αύξηση της προσφοράς πιστοδοτήσεων εκ μέρους των τραπεζών, παρατηρείται μεταβολή στη διάρθρωση των νέων πιστοδοτήσεων μέσω της αύξησης της αξιοποίησης των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και των προγραμμάτων της ΕΤΕπ για συγκεκριμένες πιστοδοτήσεις. Η δραστηριοποίηση αυτή προσφέρει την εγγύηση των ευρωπαϊκών οργανισμών δεδομένου ότι δίνεται στις τράπεζες η δυνατότητα να χορηγούν δάνεια με σημαντικά μειωμένες απαιτήσεις εξασφάλισης. Επιπροσθέτως, μειώνει και τον κίνδυνο αντισυμβαλλομένου δεδομένης της διοχέτευσης των πιστοδοτήσεων σε μια εξειδικευμένη αγορά (niche market) καινοτόμων εταιριών, τα χαρακτηριστικά των προϊόντων της

³Στις 27 Απριλίου 2017 το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤΕ) υπέγραψε τέσσερις συμφωνίες με την Alpha Bank και την Τράπεζα Πειραιώς, με τις οποίες θα διατεθούν 420 εκατ. ευρώ σε πάνω από 2.000 μικρομεσαίες επιχειρήσεις επιχειρήσεις (ΜΜΕ) σε ολόκληρη τη χώρα. Οι συμφωνίες αυτές κατέστησαν εφικτές μέσω της στήριξης του Ευρωπαϊκού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων (ΕFSI). Το ΕFSI είναι ο κεντρικός πυλώνας του επενδυτικού σχεδίου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ευρώπη, του λεγόμενου «σχεδίου Juncker».

Το Σχέδιο Juncker αναμένεται ήδη να κινητοποιήσει πάνω από 3 δισεκ. ευρώ σε επενδύσεις στην Ελλάδα.

⁴Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) εγκαινίασε στις 22 Δεκεμβρίου 2016 την πιστωτική γραμμή της «Δάνεια για ΜΜΕ και επιχειρήσεις μεσαίας κεφαλαιοποίησης», ύψους 1 δισεκ. ευρώ, προς ελληνικές τράπεζες.

οποίας αποσκοπούν στην ικανοποίηση συγκεκριμένων αναγκών.

Παρά τις θετικές προοπτικές, το σωρευμένο υπόλοιπο των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων εξακολουθεί να διατηρείται σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα και ο δείκτης των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων διαμορφώθηκε στο τέλος του Μαρτίου 2017 στο επίπεδο του 45,2%.

Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων από το μεγάλο ύψος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων, οι τράπεζες έχουν ήδη διαμορφώσει μονάδες ανάκτησης μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων, οι οποίες προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν την πιθανότητα ανάκτησης από δάνεια προς δανειολήπτες που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες ανεξάρτητα από το είδος του χαρτοφυλακίου των δανείων. Οι μονάδες αυτές συντελούν στη διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων, μέσω της υλοποίησης διαφόρων μορφών αναδιάρθρωσης σε διάφορους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, καθώς και μετοχών και συμμετοχών σε διάφορες εταιρίες οι οποίες χαρακτηρίζονται ως δευτερεύουσες δραστηριότητες εκ μέρους των τραπεζών (π.χ. ξενοδοχειακές μονάδες). Μέσω αυτής της οργανωτικής αναδιοργάνωσης, οι τράπεζες αποσκοπούν στην αποτελεσματική διαχείριση των υφιστάμενων επιπέδων των μη εξυπηρετούμενων δανείων/ανοιγμάτων, μειώνοντας το ρυθμό σχηματισμού τους με τελικό στόχο τη μείωση του απόλυτου αποθέματος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων.

Κατά τη διάρκεια του 2016 και του α' τριμήνου του 2017 παρατηρήθηκε σταθεροποίηση της κάλυψης των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων από προβλέψεις σε επίπεδα οριακά μικρότερα από το 50% (2017: α' τρίμηνο 49,1%, 2016: δ' τρίμηνο 49,7%, 2015: δ' τρίμηνο 50,1%). Το επίπεδο κάλυψης θεωρείται

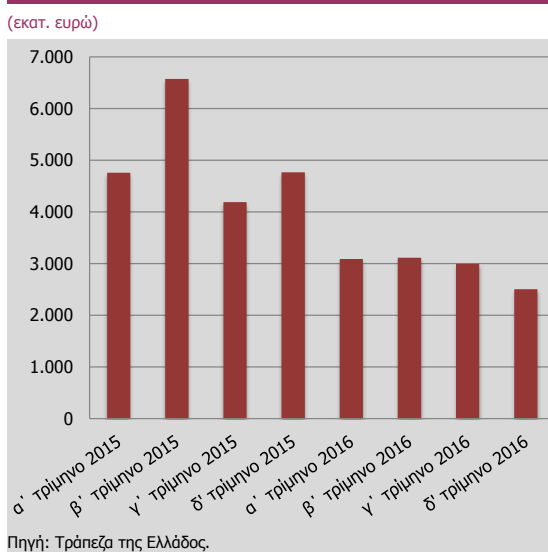
επαρκές δεδομένου ότι ο σχηματισμός των προβλέψεων έλαβε χώρα σε μια περίοδο ύφεσης και ζημιογόνων αποτελεσμάτων μέχρι και το τέλος του 2015, ενώ η διατήρηση του επιπέδου αυτού και το 2016 δικαιολογείται από το ότι οι τράπεζες εμφάνισαν κερδοφόρα αποτελέσματα και κρίνονται ως επαρκώς κεφαλαιοποιημένες.

Η απομόχλευση των ελληνικών τραπεζών το 2016 και το α' τρίμηνο του 2017 οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αναδιάρθρωση των δραστηριοτήτων στο εξωτερικό και σε μικρότερο βαθμό στην απομόχλευση των δανειακών τους χαρτοφυλακίων. Συγκεκριμένα, οι τράπεζες, λαμβάνοντας υπόψη και τις σχετικές δεσμεύσεις για αναδιάρθρωση προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προέβησαν σε περαιτέρω πώληση των θυγατρικών τους μονάδων στο εξωτερικό. Στις περιπτώσεις εκείνες που διατήρησαν τις υφιστάμενες μονάδες, έχουν προβεί σε πωλήσεις χαρτοφυλακίων.

Ως αποτέλεσμα των ενεργειών των τραπεζών ο σχηματισμός νέων μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων μειώνεται σταδιακά ήδη από το 2015, ενώ εντός του 2016 και του α' τριμήνου του 2017 η τάση μείωσης κατέστη μονιμότερη καθώς οι ληξιπρόθεσμες οφειλές είναι μικρότερες σε σχέση με τις προηγούμενες περιόδους (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.3).

Ο σχηματισμός νέων καθυστερήσεων θα μπορούσε να καταστεί σημαντικά πιο μικρός υπό την προϋπόθεση της μείωσης του ποσοστού ανεργίας, της ανάκαμψης των τιμών των ακινήτων (κυρίως εμπορικών και δευτερευόντως οικιστικών) και της διαμόρφωσης συνθηκών πραγματικής πιστωτικής επέκτασης (ύστερα και από την αφαίρεση των διαγραφών) λόγω της βελτίωσης των μακροοικονομικών μεγεθών. Κατά συνέπεια, οι επιχειρησιακοί στόχοι της μείωσης του αποθέματος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων κατά

Διάγραμμα ΙΙΙ.3 Εξέλιξη του σχηματισμού νέων μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων ανά τρίμηνο

την επόμενη τριετία θα πρέπει να αναθεωρούνται λαμβάνοντας υπόψη τυχόν μεταβολές στο μακροοικονομικό περιβάλλον, το οποίο συνδιαμορφώνεται και από εξωγενείς παράγοντες και γεωπολιτικές στρατηγικές.

Χρηματοπιστωτική κατάσταση νοικοκυριών και επιχειρήσεων

Τα δάνεια προς τα νοικοκυριά αποτελούσαν το Μάρτιο του 2017 το 44,8% της συνολικής χρηματοδότησης των τραπεζών προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα, με τα 2/3 αυτής να αφορούν στεγαστικά δάνεια. Από την Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων⁵, που διενεργεί η Τράπεζα της Ελλάδος σε τριμηνιαία βάση, παρατηρείται ότι το α' τρίμηνο του 2017 τα κριτήρια χορήγησης δανείων προς νοικοκυριά, οι όροι χορήγησης δανείων καθώς και η ζήτηση για στεγαστικά και για καταναλωτικά δάνεια, παρέμειναν αμετάβλητοι σε σχέση με το δ' τρίμηνο του 2016, ενώ δεν αναμένεται κάποια μεταβολή το β' τρίμηνο του 2017.

Ο πιστωτικός κίνδυνος που σχετίζεται με τα νοικοκυριά παρέμεινε σε σχετικά υψηλά επί-

⁵<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/monetary/BankLendingSurvey.aspx>

πεδα, ωστόσο δεν αναμένεται να αυξηθεί το β' τρίμηνο του 2017. Βεβαίως, το κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών εξαρτάται και από τις συνθήκες στην αγορά εργασίας δεδομένου ότι παρατηρήθηκε ενίσχυση του εισοδήματος από εξαρτημένη εργασία (μόνιμο εισόδημα). Από την άλλη μεριά παρατηρήθηκε μείωση του εισοδήματος από την κατοχή περιουσιακών στοιχείων, καθώς και αύξηση των φόρων εισοδήματος και των ασφαλιστικών εισφορών. Πράγματι, ο ρυθμός μεταβολής του Δείκτη Τιμών Διαμερισμάτων σύμφωνα με τη μεθοδολογία της Τράπεζας της Ελλάδος είναι αρνητικός σε ετήσια βάση (2016: δ' τρίμηνο: -0,6%, γ' τρίμηνο -1,5%, β' τρίμηνο -2,5%, α' τρίμηνο -4,2% 2015: δ' τρίμηνο: -5,1%), αν και ο ρυθμός της μείωσης αυτής ελαττώνεται από το δ' τρίμηνο του 2015 μέχρι και το δ' τρίμηνο του 2016. Από την άλλη μεριά, αντισταθμιστικός παράγοντας για την εξέλιξη του διαθέσιμου εισοδήματος αποτέλεσε η αύξηση της μισθωτής απασχόλησης, η οποία συνέβαλε συνολικά στην άνοδο του εισοδήματος από μισθωτή εργασία. Έτσι, παρά τη μείωση του κατά κεφαλήν διαθέσιμου εισοδήματος, η καταναλωτική δαπάνη αυξήθηκε συνολικά.

Τα δάνεια προς τις επιχειρήσεις αποτελούσαν το 55,2% της συνολικής χρηματοδότησης των τραπεζών προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα τον Μάρτιο του 2017.

Όπως προκύπτει και από την Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων, το α' τρίμηνο του 2017, τόσο τα κριτήρια χορήγησης δανείων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις όσο και οι όροι χορήγησης δανείων παρέμειναν σχεδόν αμετάβλητοι σε σχέση με το δ' τρίμηνο του 2016. Αναφορικά με τη ζήτηση για δάνεια, αυτή παρέμεινε αμετάβλητη, ενώ παρατηρήθηκε μόνο μια μικρή αύξηση στα δάνεια προς μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Η ζήτηση

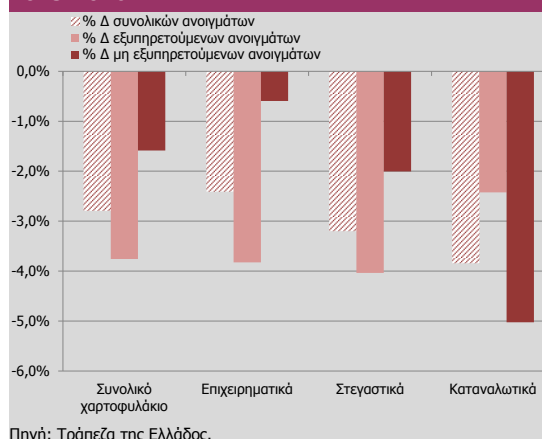
αναμένεται να παραμείνει στο ίδιο επίπεδο και κατά τη διάρκεια του β' τριμήνου του 2017.

Τα εταιρικά κέρδη ήταν αρνητικά το α' και β' τρίμηνο του 2016 ενώ, παρά το γεγονός ότι κατέστησαν θετικά το γ' και δ' τρίμηνο του 2016, η συνολική κερδοφορία παραμένει αρνητική.

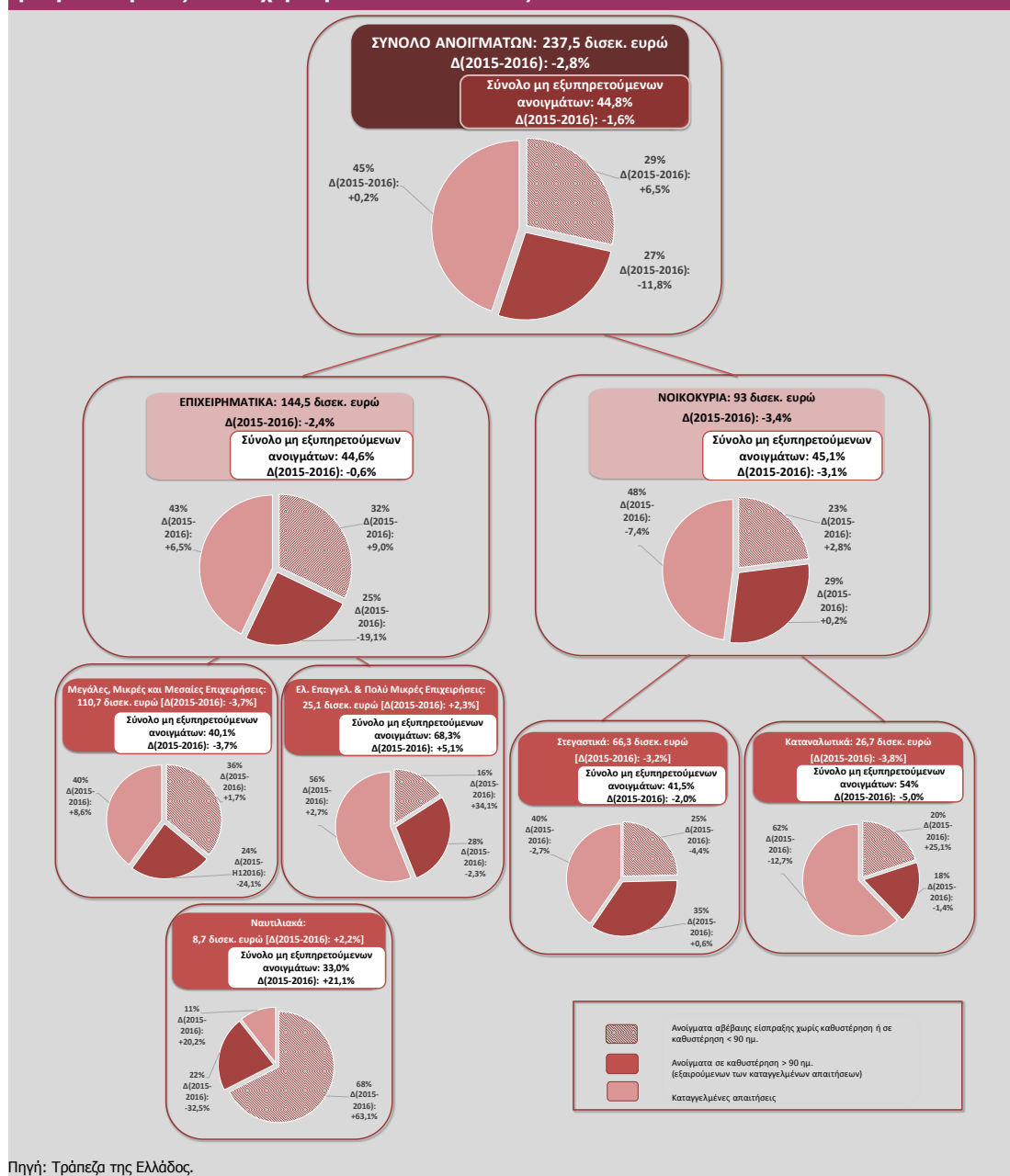
Διάρθρωση και μεταβολή των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων

Οριακή αύξηση εμφανίζει ο λόγος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων (ΜΕΑ) προς το σύνολο των ανοιγμάτων στο τέλος του 2016 (44,8%, έναντι 44,2% στο τέλος του 2015), γεγονός που αποδίδεται κυρίως στη μείωση των εξυπηρετούμενων δανείων, τάση η οποία συνεχίστηκε και το α' τρίμηνο του 2017 (45,2%). Συγκεκριμένα, ενώ το σύνολο των τραπεζικών πιστώσεων συρρικνώθηκε με ρυθμό μόλις 2,8% το 2016, το σύνολο των εξυπηρετούμενων δανείων υποχώρησε σε μεγαλύτερο βαθμό κατά 3,8% σε σχέση με το τέλος του 2015. Το σύνολο των ΜΕΑ διαμορφώθηκε σε 106,3 δισεκ. ευρώ, στο τέλος του 2016, επί συνόλου ανοιγμάτων 237,5 δισεκ. ευρώ, σημειώνοντας μείωση 1,6% σε σχέση με το τέλος του 2015. Παρόμοια εικό-

Διάγραμμα III.4 Ποσοστιαία μεταβολή των συνολικών ανοιγμάτων, των εξυπηρετούμενων και μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων των ελληνικών τραπεζών ανά χαρτοφυλάκιο για τη περίοδο 2015-2016

Διάγραμμα III.5 Διάρθρωση και μεταβολή των συνολικών ανοιγμάτων και των ΜΕΑ των ελληνικών εμπορικών τραπεζών ανά χαρτοφυλάκιο κατά το έτος 2016

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

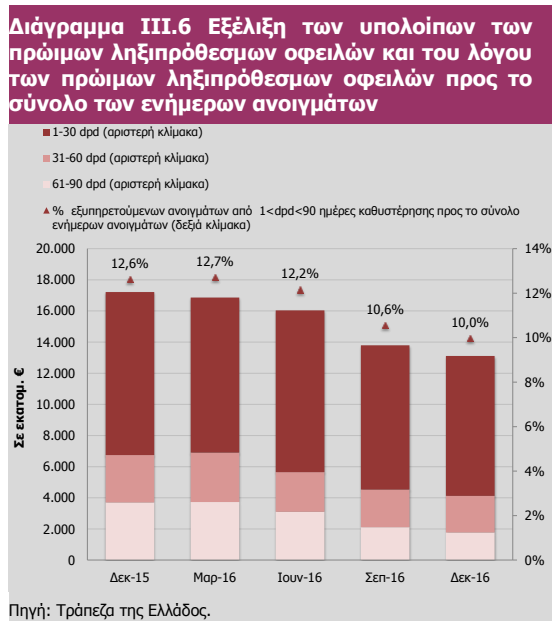
να (βλ. Διάγραμμα III.4) καταγράφουν και τα επιμέρους χαρτοφυλάκια με εξαίρεση το καταναλωτικό χαρτοφυλάκιο, το οποίο εμφανίζει υψηλότερα ποσοστά μείωσης ΜΕΑ. Το α' τρίμηνο του 2017 το σύνολο των ΜΕΑ ανήλθε σε 105 δισεκ. ευρώ, καταγράφοντας μείωση 1,2% σε σχέση με το τέλος του 2016.

Μεγαλύτερη ανάλυση για τη διάρθρωση και τη μεταβολή των ΜΕΑ ανά χαρτοφυλάκιο για το 2016 παρουσιάζεται στο Διάγραμμα III.5.

Ενδείξεις για την περαιτέρω πορεία του πιστωτικού κινδύνου απεικονίζονται στο ύψος των ανοιγμάτων αβέβαιης είσπραξης⁶, χωρίς καθυστέρηση ή σε καθυστέρηση μικρότερη

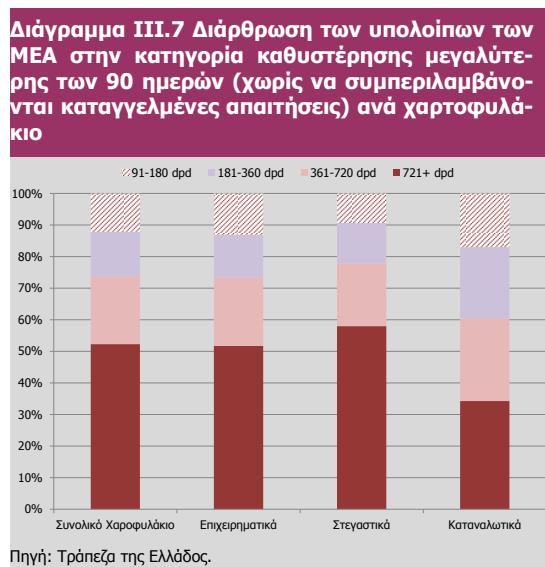
⁶ Σύμφωνα με το υφιστάμενο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Αρχής (European Banking Authority – EBA) και τις κανονιστικές διατάξεις της Τράπεζας της Ελλάδος, τα ανοίγματα «Αβέβαιης Είσπραξης» (Unlikely To Pay) θεωρούνται «Μη Εξυπηρετούμενα» με βάση ποιοτικά κριτήρια παρόλο που είναι είτε ενήμερα είτε παρουσιάζουν μικρή καθυστέρηση (< 90 ημέρες σε καθυστέρηση).

των 90 ημερών, όπως επίσης και στο σύνολο των εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων τα οποία είναι σε καθυστέρηση από 1 έως 90 ημέρες. Ο λόγος των ανοιγμάτων αβέβαιης είσπραξης προς το σύνολο των ΜΕΑ αυξήθηκε το 2016 και ανήλθε στο 28,5%, έναντι 26,2% στο τέλος του 2015, ενώ ο λόγος των εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων τα οποία είναι σε καθυστέρηση από 1 έως 90 ημέρες προς το σύνολο των εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων (πρώιμες ληξιπρόθεσμες οφειλές) ανήλθε στο 10% το 2016, σε επίπεδα χαμηλότερα του τέλους του 2015 (12,6%) (βλ. Διάγραμμα III.6). Θετικά αξιολογείται το γεγονός ότι τα ανοίγματα σε καθυστέρηση μεγαλύτερη των 90 ημερών (πλην των καταγγελλόμενων απαιτήσεων) προς το σύνολο των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων μειώθηκαν σε 26,6%, έναντι 29,7% το 2015, με το ποσοστό να παραμένει στα ίδια σχετικά επίπεδα και το α' τρίμηνο του 2017 (26,2%).

Οι ενδείξεις αυτές αποτελούν ένα στοιχείο έγκαιρης προειδοποίησης για την εξέλιξη του πιστωτικού κινδύνου στις τράπεζες, ενώ απαιτείται εγρήγορση και ένα ολοκληρωμένο σχέδιο, με συγκεκριμένα εργαλεία για τη διαχείριση των πρώιμων ληξιπρόθεσμων οφει-

λών. Επισημαίνεται ότι το 73,7% του συνόλου των ΜΕΑ που emπίπτουν στην κατηγορία καθυστέρησης μεγαλύτερης των 90 ημερών (χωρίς να συμπεριλαμβάνονται οι καταγγελλόμενες απαιτήσεις) έχουν καθυστέρηση μεγαλύτερη του ενός έτους. Το αντίστοιχο ποσοστό για τα στεγαστικά διαμορφώνεται στο 77,9%, για τα επιχειρηματικά στο 73,4%, ενώ για τα καταναλωτικά τα οποία έχουν καθυστέρηση μεγαλύτερη του εξαμήνου στο 83%. Στο ίδιο πλαίσιο, προβληματίζει ιδιαίτερα το γεγονός ότι το 52,3% των ΜΕΑ που emπίπτουν στην κατηγορία καθυστέρησης μεγαλύτερης των 90 ημερών (χωρίς να συμπεριλαμβάνονται οι καταγγελλόμενες απαιτήσεις) έχουν καθυστέρηση μεγαλύτερη των 720 ημερών (βλ. Διάγραμμα III.7), ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στο τέλος του 2015 ανερχόταν σε 28,7%. Σημειώνεται ότι η εν λόγω αυξητική τάση έχει σταθεροποιηθεί από το β' εξάμηνο του 2016.

Παράλληλα, επισημαίνεται ότι το 45% των ΜΕΑ αφορά καταγγελλόμενες απαιτήσεις, ποσοστό οριακά αυξημένο σε σχέση με το 2015. Το ποσοστό θα ήταν υψηλότερο εάν οι τράπεζες δεν διέγραφαν 1,2 δισεκ. ευρώ καταγγελλόμενων απαιτήσεων το δ' τρίμηνο του 2016.

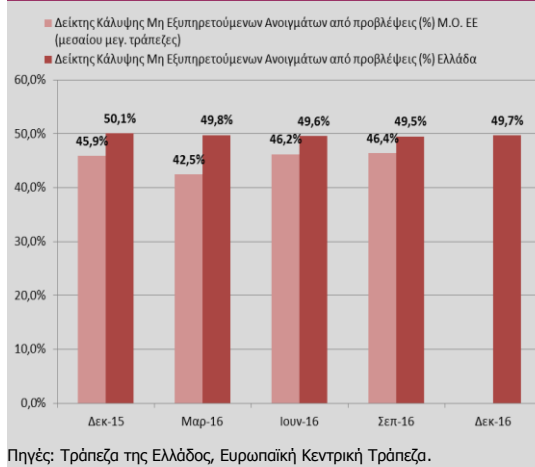
Δείκτες παρακολούθησης και αξιολόγησης των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων

Σχετικά με τους δείκτες παρακολούθησης και αξιολόγησης της διαχείρισης των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων παρατηρούνται τα εξής:

- Ο δείκτης κάλυψης των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων από προβλέψεις παρέμεινε σε γενικές γραμμές σταθερός το 2016 (49,7%), γεγονός που υποδηλώνει ότι δεν αναμένεται κάποια αύξηση του πιστωτικού κινδύνου στο άμεσο χρονικό διάστημα. Ταυτόχρονα, ο λόγος Texas Ratio (ήτοι τα συνολικά μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα προς τις συνολικές προβλέψεις και τα εποπτικά κεφάλαια) διαμορφώθηκε στο 125%. Ειδικότερα, οι προβλέψεις που έχουν σχηματίσει οι τράπεζες μέχρι και το Δεκέμβριο 2016 για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου ανέρχονται σωρευτικά στο επίπεδο των 52,8 δισεκ. ευρώ, έναντι 54,1 δισεκ. ευρώ το 2015. Η μείωση των προβλέψεων αποδίδεται κυρίως στη διαγραφή απαιτήσεων στις οποίες προχώρησαν οι τράπεζες το 2016. Επιπλέον, η κάλυψη των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων από προβλέψεις είναι σε υψηλότερο επίπεδο σε σύγκριση με το μέσο όρο των ευρωπαϊκών ομίλων μεσαίου μεγέθους, ο οποίος ανέρχεται στο 46,4% το γ' τρίμηνο του 2016 (βλ. Διάγραμμα III.8).
- Το σύνολο των ρυθμισμένων ανοιγμάτων⁷ (Forborne) ανήλθε σε 50,7 δισεκ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση το 2016 κατά 17,7% σε σχέση με το τέλος του 2015. Ο λόγος των ρυθμισμένων ανοιγμάτων προς τα συνολικά ανοίγματα ανήλθε σε 21,4% για το 2016, από

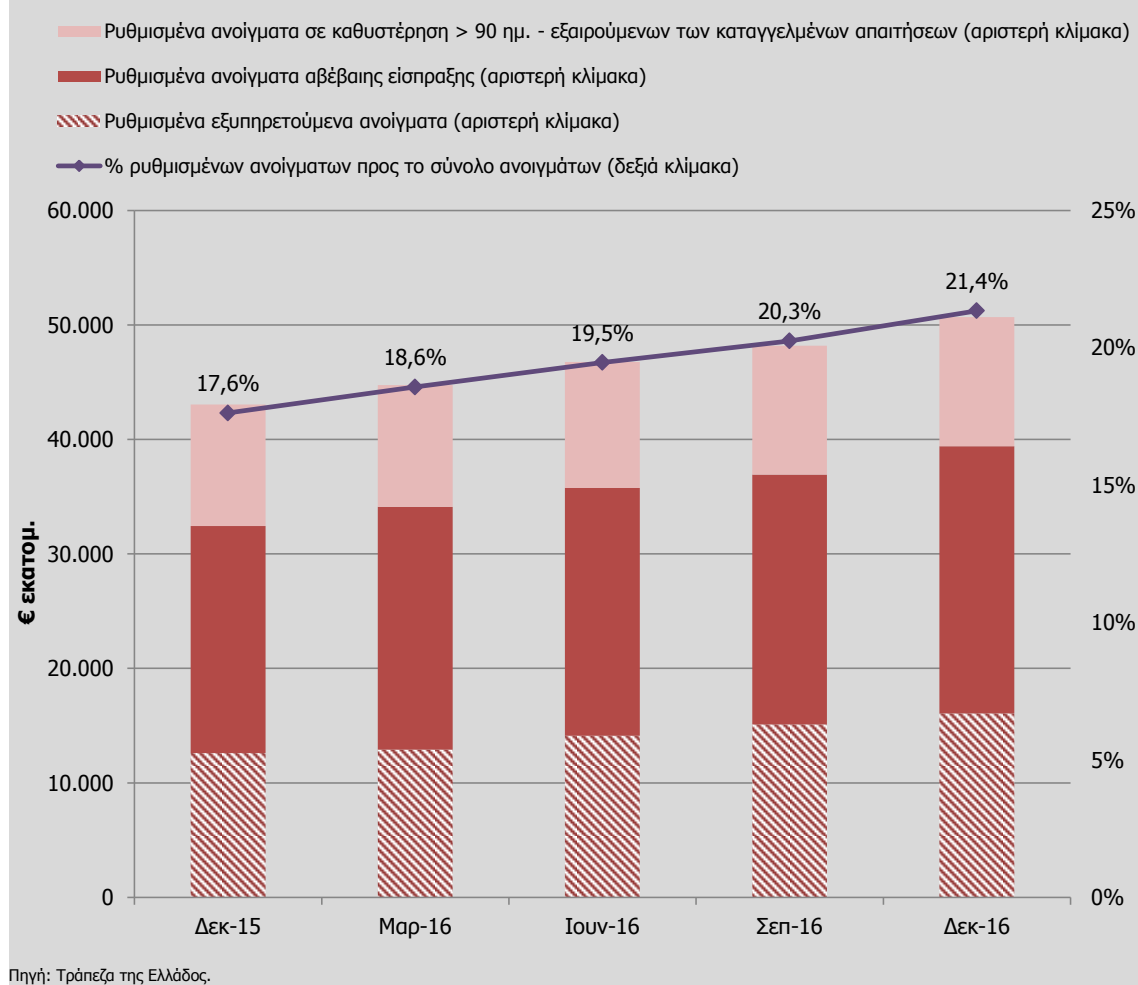
⁷ Στην ΠΕΕ 47/9.2.20105 περιγράφονται ενδεικτικά οι δυνατοί τύποι ρυθμίσεων και διευθετήσεων για τους δανειολήπτες όσον αφορά τα εξυπηρετούμενα ανοίγματα και τα μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα.

Διάγραμμα III.8 Δείκτες κάλυψης μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων από προβλέψεις

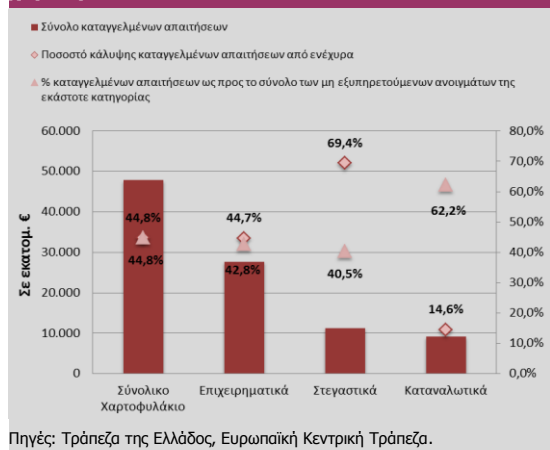
17,6% στο τέλος του 2015. Ειδικότερα, τα ρυθμισμένα εξυπηρετούμενα ανοίγματα αυξήθηκαν κατά 27,4% σε σχέση με το τέλος του 2015, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τα ρυθμισμένα ΜΕΑ ανήλθε σε 13,7%. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι 77% των ανοιγμάτων αβέβαιης είσπραξης έχουν ρυθμιστεί, έναντι 70% το 2015 (βλ. Διάγραμμα III.9). Ωστόσο, σε χαμηλά επίπεδα συνεχίζουν να παραμένουν οι ρυθμίσεις των ΜΕΑ άνω των 90 ημερών (ήτοι 40% των εν λόγω ανοιγμάτων).

Διάγραμμα III.9 Εξέλιξη των ρυθμισμένων ανοιγμάτων (forborne) ανά κατηγορία και του λόγου του συνόλου των ρυθμισμένων ανοιγμάτων προς το σύνολο των ανοιγμάτων

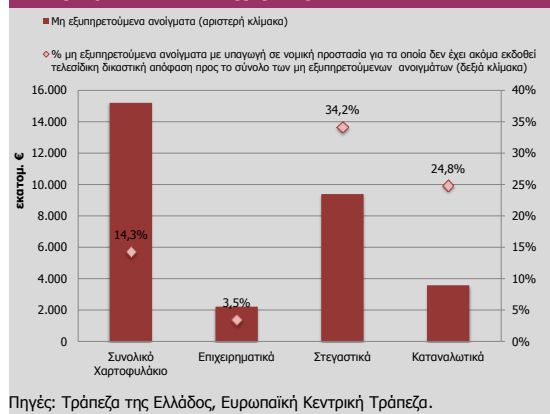
- Τα στεγαστικά δάνεια συνεχίζουν να εμφανίζουν τον υψηλότερο λόγο ρυθμισμένων ανοιγμάτων προς τα συνολικά ανοίγματα στεγαστικών δανείων (32,2%), ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για τα καταναλωτικά και επιχειρηματικά δάνεια ανέρχονται σε 21,4% και 16,3% αντίστοιχα, ποσοστά σημαντικά βελτιωμένα σε σχέση με το 2015.
- Οι διαγραφές δανείων κατά τη διάρκεια του 2016 ανήλθαν σε 3,8 δισεκ. ευρώ, έναντι 800 εκατ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2015, και αφορούν κυρίως καταγγελλόμενες απαιτήσεις επιχειρηματικών δανείων (2 δισεκ. ευρώ), τάση που συνεχίζεται και το α' τρίμηνο του 2017 (συνολικές διαγραφές ύψους 1,4 δισεκ. ευρώ).
- Οι τράπεζες έχουν καταγγείλει το 44,8% των ΜΕΑ, με το 90% των εν λόγω ανοιγμάτων να μην έχει διευθετηθεί οριστικά. Σε επίπεδο χαρτοφυλακίου, το 62,2% των καταναλωτικών δανείων έχει καταγγελθεί, ενώ υπάρχουν κάποιου είδους εξασφαλίσεις μόνο για το 14,6% των δανείων αυτών (βλ. Διάγραμμα III.10).
- Επισημαίνεται ότι 15,2 δισεκ. ευρώ, ήτοι το 14% των ΜΕΑ, αφορά απαιτήσεις οι οποίες έχουν υπαχθεί σε καθεστώς νομικής προστασίας για την οποία εκκρεμεί η έκδοση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης, εκ των οποίων 8,5 δισεκ. ευρώ αφορούν απαιτήσεις που είχαν ήδη καταγγελθεί. Τα ανοίγματα αυτής της κατηγορίας μπορεί να αφορούν είτε φυσικά πρόσωπα (π.χ. ν. 3869/2010) είτε νομικά

Διάγραμμα III.10 Διάρθρωση των υπολοίπων των καταγγελλόμενων απαιτήσεων, του ποσοστού κάλυψής τους από ενέχυρα και του λόγου των καταγγελλόμενων απαιτήσεων προς τα ΜΕΑ ανά χαρτοφυλάκιο

πρόσωπα (π.χ. ν. 4307/2014, Πτωχευτικός Κώδικας). Σχετικά με τις επιμέρους κατηγορίες, περίπου το 1/3 των ανοιγμάτων των στεγαστικών που βρίσκονται σε καθυστέρηση έχει υπαχθεί σε καθεστώς νομικής προστασίας, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τα καταναλωτικά δάνεια είναι 25% (βλ. Διάγραμμα III.11).

Διάγραμμα III.11 Διάρθρωση των υπολοίπων των ΜΕΑ και του λόγου των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων με υπαγωγή σε νομική προστασία προς τα ΜΕΑ ανά χαρτοφυλάκιο

- Ο δείκτης «αξία εξασφαλίσεων προς συνολικά ΜΕΑ» συνεχίζει να παραμένει σε χαμηλά επίπεδα (49,5%). Επισημαίνεται ότι 87% των συνολικών εξασφαλίσεων των μη εξυπηρετούμενων δανείων αφορά ακίνητα και η συνολική τους αξία ανέρχεται σε 46,1 δισεκ. ευρώ, 6% χαμηλότερα σε σχέση με το 2015.

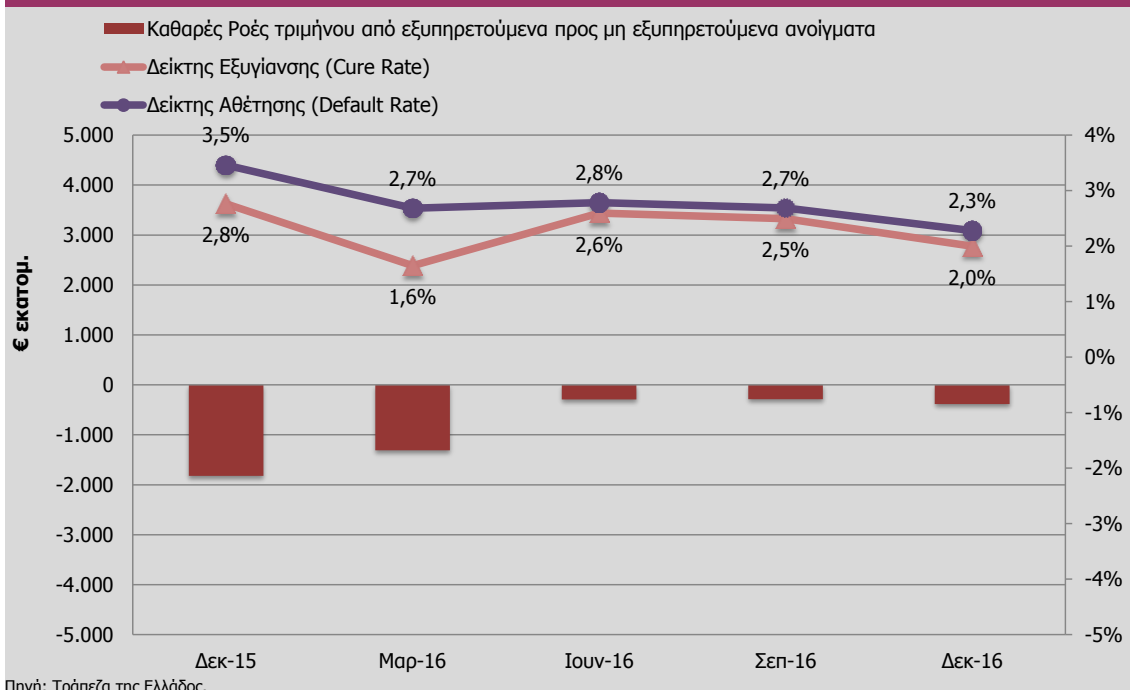
Σχεδόν αμετάβλητοι παρέμειναν και οι σχετικοί δείκτες των επιμέρους χαρτοφυλακίων, ήτοι 74,1% για τα στεγαστικά, 14,9% για τα καταναλωτικά και 47% για τα επιχειρηματικά. Ως προς τις επιμέρους κατηγορίες του επιχειρηματικού χαρτοφυλακίου, σημειώνεται ότι ο δείκτης «αξία εξασφαλίσεων προς συνολικά ΜΕΑ» για την κατηγορία των μεγάλων και μικρομεσαίων επιχειρήσεων και την κατηγορία των πολύ μικρών επιχειρήσεων ανήλθε σε 44,8% και 52,2% αντίστοιχα.

- Θετικά αξιολογείται η σταθεροποίηση των ροών εντός του ισολογισμού των τραπεζών από τα εξυπηρετούμενα στα μη εξυπηρετούμενα και των ροών από τα μη εξυπηρετούμενα στα εξυπηρετούμενα ανοίγματα. Ειδικότερα, επισημαίνεται ότι ο δείκτης εξυγίανσης (cure rate)⁸ διαμορφώνεται σε 2% και βρίσκεται σε οριακά χαμηλότερο επίπεδο από τον δείκτη αθέτησης (default rate)⁹, ο οποίος διαμορφώνεται στο 2,3% το δ' τρίμηνο του 2016 (βλ. Διάγραμμα III.12). Ωστόσο, οι προσπάθειες των πιστωτικών ιδρυμάτων για την παροχή βιώσιμων λύσεων θα πρέπει να εντατικοποιηθούν, καθώς το α' τρίμηνο του 2017 οι καθαρές ροές διαμορφώθηκαν σε οριακά υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με το δ' τρίμηνο του 2016 (ήτοι 576 εκατ. ευρώ, έναντι 385 εκατ. ευρώ), ως αποτέλεσμα του χαμηλού ρυθμού εξυγίανσης (cure rate) των ΜΕΑ και του υψηλού ποσοστού υποτροπής των ρυθμισμένων δανείων τα οποία είχαν ταξινομηθεί στα εξυπηρετούμενα ανοίγματα.

⁸ Ο δείκτης εξυγίανσης (cure rate) είναι ο λόγος της ροής από μη εξυπηρετούμενα προς εξυπηρετούμενα ανοίγματα ως προς το σύνολο των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων στην αρχή της περιόδου.

⁹ Ο δείκτης αθέτησης (default rate) είναι ο λόγος της ροής από εξυπηρετούμενα προς μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα ως προς το σύνολο των εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων.

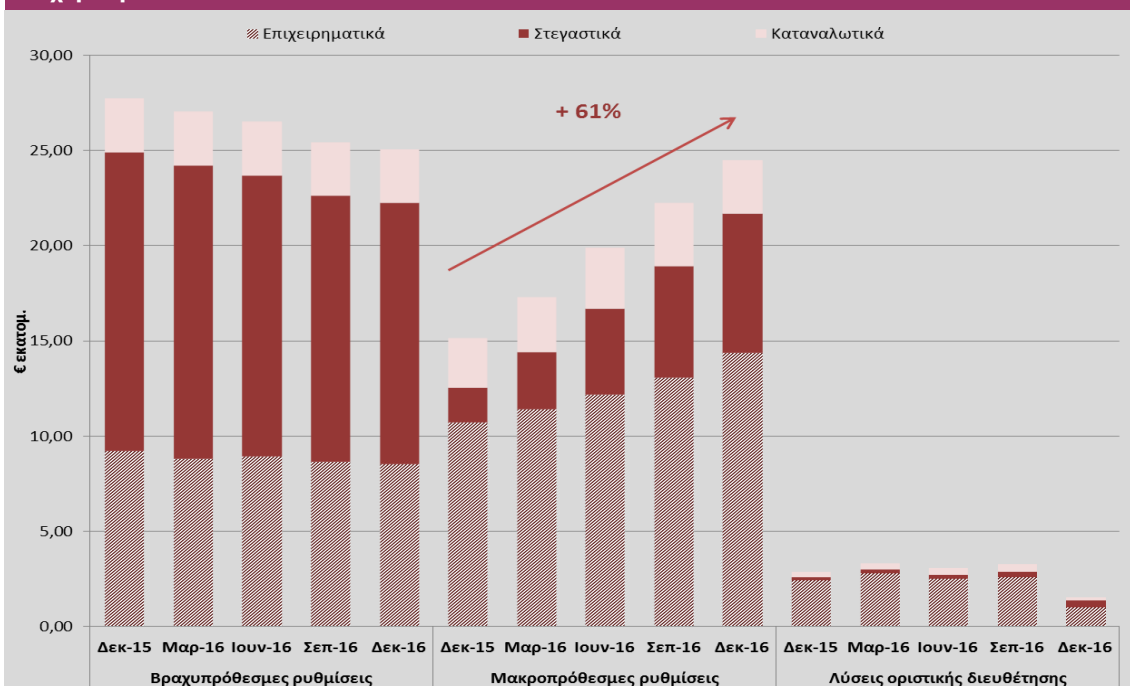
Διάγραμμα III.12 Εξέλιξη των καθαρών ροών τριμήνου από εξυηρητούμενα προς μη εξυηρητούμενα ανοίγματα και του δείκτη εξυγίανσης (cure rate) και δείκτη αθέτησης (default rate)-στοιχεία εντός ισολογισμού τραπεζών

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

- Οι τράπεζες συνεχίζουν να προσανατολίζονται στην υλοποίηση μακροπρόθεσμων ρυθμίσεων, δεδομένου ότι οι εν λόγω ρυθμίσεις έχουν αυξηθεί κατά 61% από τις αρχές του 2016, με το μεγαλύτερο μέρος να αφορά τα στεγαστικά δάνεια, καθώς το αντίστοιχο ποσοστό αύξησης ανέρχεται σε περίπου 300% (βλ. Διάγραμμα III.13).

Διάγραμμα III.13 Εξέλιξη του ύψους των ρυθμισμένων (forborne) ανοιγμάτων ανά είδος ρύθμισης και ανά χαρτοφυλάκιο

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πιστωτικός κίνδυνος ανά κλάδο

Τα δάνεια προς τις επιχειρήσεις ανέρχονται στο τέλος του 2016 σε 144,5 δισεκ. ευρώ και αποτελούν το 60,8% της συνολικής χρηματοδότησης των ελληνικών εμπορικών τραπεζών. Όπως διαφαίνεται και στο Διάγραμμα III.5, ο λόγος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων στο επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο επηρεάζεται κυρίως από το υψηλό ποσοστό στην κατηγορία των μεγάλων και μικρομεσαίων (40,1%) και των πολύ μικρών επιχειρήσεων (68,3%).

Σχετικά με τη διάρθρωση των χρηματοδοτήσεων στους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, σημειώνεται ότι το 20% των συνολικών χρηματοδοτήσεων προς επιχειρήσεις έχουν δοθεί σε εταιρίες που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του εμπορίου, με το δείκτη μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων για τον εν λόγω κλάδο να βρίσκεται σε επίπεδο άνω του μέσου όρου του αντίστοιχου δείκτη των επι-

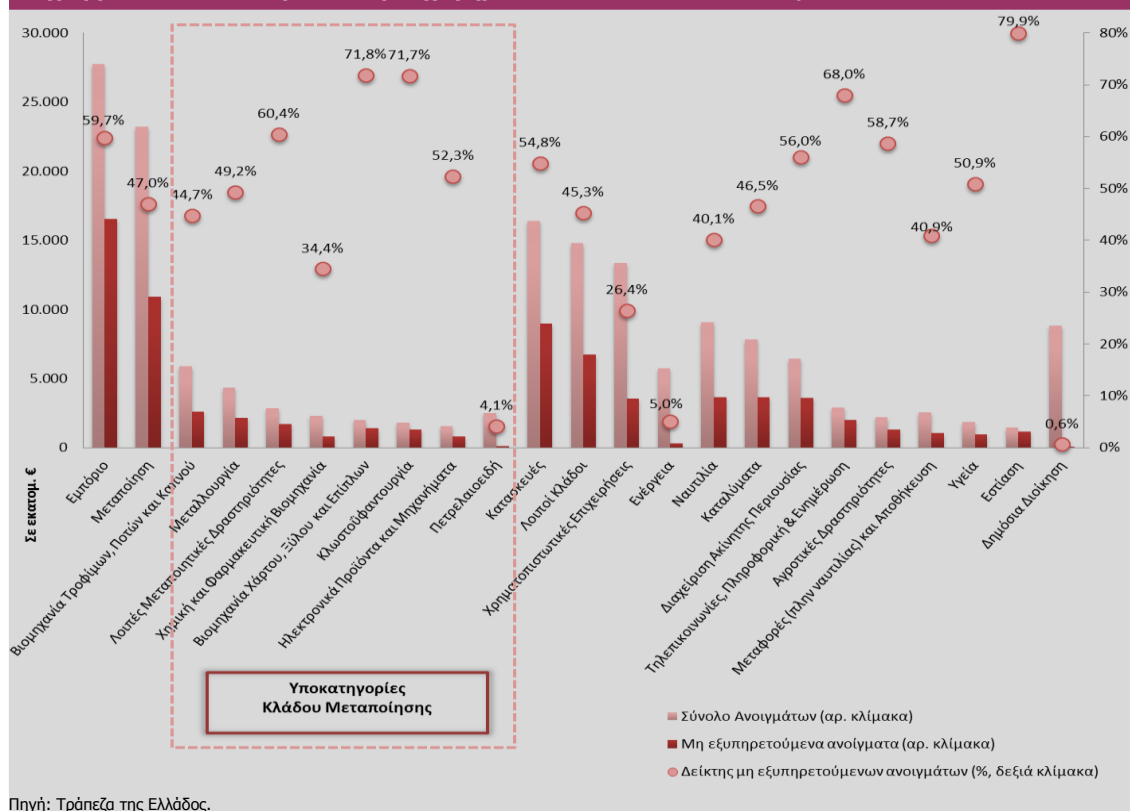
χειρηματικών ανοιγμάτων (59,7%, έναντι 44,6%).

Όπως αποτυπώνεται και στο Διάγραμμα III.14, πολύ υψηλά ποσοστά μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων παρατηρούνται στους κλάδους της εστίασης (79,9%), των αγροτικών δραστηριοτήτων (58,7%), των τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής και ενημέρωσης (68%), της μεταποίησης (47%) και των κατασκευών (54,8%), ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά παρατηρούνται ενδεικτικά στους κλάδους της ενέργειας (5%), της δημόσιας διοίκησης (0,6%) και των χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων (26,4%).

Προκλήσεις και κίνδυνοι

Η βελτίωση της ποιότητας των δανειακών χαρτοφυλακίων των τραπεζών παραμένει η σημαντικότερη πρόκληση για το τραπεζικό σύστημα στο άμεσο μέλλον, χωρίς βέβαια να παραγνωρίζονται οι ήδη θετικές πρωτοβουλίες σε ό,τι αφορά τόσο το ρυθμιστικό όσο και

Διάγραμμα III.14 Κλαδική ανάλυση επιχειρηματικών δανείων κατά το έτος 2016

το νομοθετικό πλαίσιο, και μια πιο ουσιαστική διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων εκ μέρους των τραπεζών. Παρ' όλα αυτά, οι προκλήσεις παραμένουν, δεδομένου ότι τόσο οι διενεργηθείσες διαγραφές όσο και η ζήτηση από εταιρίες διαχείρισης μη εξυπηρετούμενων δανείων παραμένουν σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Ακόμη, η ζήτηση δανείων αναμένεται να παραμείνει υποτονική, ενώ η αντιστροφή της τάσης απομόχλευσης – που βαίνει πάντως μειούμενη – θα προέλθει κυρίως από τη διεύρυνση συγκεκριμένων χαρτοφυλακίων επιχειρηματικών δανείων, δεδομένης της δυσκολίας των νοικοκυριών να αντεπεξέλθουν στις αυξημένες δανειακές τους υποχρεώσεις, ενώ η διαμόρφωση του συνολικού τους εισοδήματος εξαρτάται από τις εξελίξεις των συνθηκών στην αγορά εργασίας. Σε κάθε περίπτωση, η βελτίωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος επιδρά πιο άμεσα στην επιχειρηματική δραστηριότητα, ενώ υπάρχει σημαντική χρονική υστέρηση για τη βελτίωση των οικογενειακών προϋπολογισμών.

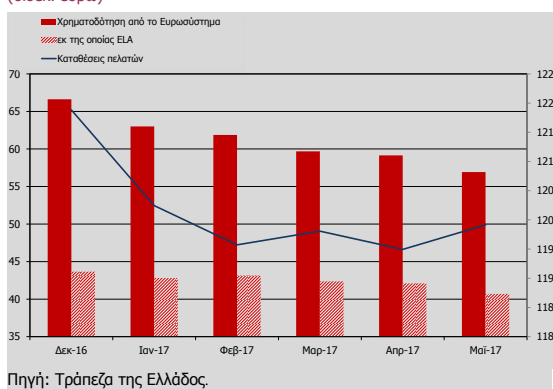
2.2 ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑΣ

Γενική ανασκόπηση

Η καταθετική βάση των τραπεζών παρουσίασε ανοδική τάση το β' και γ' τρίμηνο του 2016, λόγω του επαναπατρισμού κεφαλαίων από καταθέσεις εκτός του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και εν μέρει από τοποθετήσεις σε τίτλους εκδοθέντες στο εξωτερικό. Η βελτίωση αυτή οφειλόταν στην ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης, στην καταβολή καθυστερούμενων οφειλών στον ιδιωτικό τομέα, καθώς και στη σταδιακή χαλάρωση των περιορισμών στην ανάληψη μετρητών και στην κίνηση κεφαλαίων. Βεβαίως, σημαντικά συνέβαλε και η δυνατότητα απεριόριστων αναλήψεων τραπεζογραμματίων από τραπεζικούς λογαριασμούς με νομοθετική παρέμ-

Διάγραμμα III.15 Καταθέσεις μη Χρηματοπιστωτικών Επιχειρήσεων και Νοικοκυριών έναντι Χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα

(δισεκ. ευρώ)

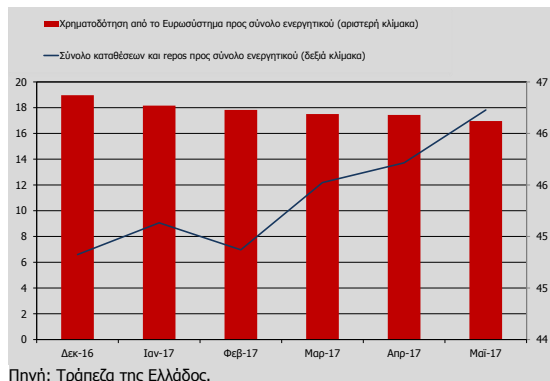
βαση από τον Ιούλιο του 2016 για τα νεοκατατεθειμένα τραπεζογραμμάτια, καθώς έχει αμβλύνει τη διστακτικότητα για επανακατάθεση στο τραπεζικό σύστημα τραπεζογραμματίων τα οποία είχαν ήδη αποθησαυριστεί. Σε ό,τι αφορά το ύψος των καταθέσεων για το α' τρίμηνο του 2017, αυτό μειώθηκε κατά 2,1 δισεκ. ευρώ το α' τρίμηνο του 2017 (Μάρτιος 2017: 119,3 δισεκ. ευρώ, Δεκέμβριος 2016: 121,4 δισεκ. ευρώ), για να διατηρηθεί στο ίδιο ύψος τους επόμενους δύο μήνες (Μάιος 2017: 119,4 δισεκ. ευρώ)¹⁰. Η σταθεροποίηση αυτή από τον Απρίλιο του 2017 οφείλεται στα αποτελέσματα της συνεδρίασης της Ευρωμάδας στις 7 Απριλίου του 2017, όπου υπήρξε τελικά συμφωνία σχετικά με τα βασικά στοιχεία των μεταρρυθμίσεων που απαιτούνται και αφορούν κυρίως συνταξιοδοτικές και φορολογικές παρεμβάσεις, καθώς και τη λήψη δέσμης πιθανών αντισταθμιστικών μέτρων ισόποσης απόδοσης, υπό την προϋπόθεση επίτευξης των στόχων του προγράμματος.

Στη συνεδρίαση της Ευρωμάδας στις 15 Ιουνίου 2017 ολοκληρώθηκε η δεύτερη αξιο-

¹⁰ Από το Δεκέμβριο 2016, στα στοιχεία των καταθέσεων που δημοσιεύει η Τράπεζα της Ελλάδος δεν περιλαμβάνονται οι καταθέσεις στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων και στο Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων.

Διάγραμμα III.16 Καταθέσεις μη Χρηματοπιστωτικών Επιχειρήσεων και Νοικοκυριών έναντι Χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα προς σύνολο του ενεργητικού

(ποσοστά %)

λόγηση του τρίτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής¹¹. Το γεγονός αυτό δημιουργεί συνθήκες χρηματοδοτικής σταθερότητας και διευκολύνει τις τράπεζες να συνεχίσουν να προσελκύουν την επανατοποθέτηση των αποθησαυρισμένων τραπεζογραμματίων στο τραπεζικό σύστημα μέσω μιας πιο αποτελεσματικής εξυπηρέτησης των αναγκών των πελατών, παρέχοντας εξατομικευμένες υπηρεσίες που θα έχουν ως στόχο αφενός την

¹¹ Συγκεκριμένα, συζητήθηκε η δυνατότητα αναβολής πληρωμών τόκων και χρεολυσίων του EFSF από 0 έως 15 έτη, ενώ έγινε αναφορά και στη δυνατότητα θέσπισης μηχανισμού για τη διόρθωση τυχόν αποκλίσεων από τον προσδοκώμενο ρυθμό ανάπτυξης. Παράλληλα, αναγνωρίστηκε η δυνατότητα μείωσης του πρωτογενούς πλεονάσματος σε επίπεδο ίσο προς ή λίγο πάνω από 2% του ΑΕΠ την περίοδο 2023-2060.

Υπενθυμίζεται ότι σύμφωνα με την ανακοίνωση του Eurogroup του Μαΐου του 2016, κρίθηκε αναγκαία η λήψη των μεσοπρόθεσμων μέτρων που αφορούν: (α) την κατάργηση του περιθωρίου επιτοκίου, που σχετίζεται με την επαναγορά χρέους του δεύτερου προγράμματος για το 2018, (β) τη χρήση των κερδών από τα χαρτοφυλάκια ANFA και SMP (πλην αυτών που αντιστοιχούν στα έτη 2015 και 2016, για τα οποία έχει αποκλειστεί ρητά η επιστροφή τους) για τη μείωση των μελλοντικών ακαθάριστων χρηματοδοτικών αναγκών, (γ) την ενεργοποίηση αδιάθετων πόρων, στο πλαίσιο του προγράμματος του ESM, για πρόωρη μερική εξόφληση των υφιστάμενων επίσημων δανείων προς την Ελλάδα και, κυρίως, (δ) τη στοχευμένη αναδιάρθρωση των δανείων του EFSF (π.χ. επιμήκυνση της μεσοσταθμικής διάρκειας, περαιτέρω εξομάλυνση, αναβολή ή και μείωση των πληρωμών τόκων).

Κατά συνέπεια, ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας ενέκρινε την εκταμίευση συνολικά 8,5 δισεκ. ευρώ. Η πρώτη δόση των 7,7 δισεκ. ευρώ αναμένεται να καλύψει κατά 6,9 δισεκ. ευρώ τις υποχρεώσεις αποπληρωμής του εξωτερικού χρέους και κατά 0,8 δισ. ευρώ την εκκαθάριση των ληξιπρόθεσμων οφειλών για το επόμενο τρίμηνο.

αύξηση του αριθμού των πελατών και αφετέρου τη διεύρυνση του χαρτοφυλακίου προϊόντων, χωρίς όμως την υπονόμευση της προσπάθειας συγκράτησης του κόστους.

Οι τράπεζες μείωσαν σημαντικά τη χρηματοδότησή τους από το Ευρωσύστημα, που ανήλθε σε 59,7 δισεκ. ευρώ το α' τρίμηνο του 2017, για να μειωθεί περαιτέρω τους επόμενους δύο μήνες (Μάιος 2017: 56,9 δισεκ. ευρώ, Δεκέμβριος 2016: 66,6 δισεκ. ευρώ). Το Διάγραμμα III.15 αποτυπώνει την εξέλιξη του ύψους των καταθέσεων και της παροχής ρευστότητας από το Ευρωσύστημα, με διαχωρισμό στη ρευστότητα που παρέχεται από την EKT και το μηχανισμό παροχής έκτακτης ενίσχυσης σε ρευστότητα (ELA) (Μάιος 2017: 40,7 δισεκ. ευρώ, Δεκέμβριος 2016: 43,7 δισεκ. ευρώ). Παρατηρείται ότι παρά τη σημαντική πτώση των καταθέσεων μετά το Δεκέμβριο του 2016, τόσο η συνολική χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα όσο και από τον ELA κινήθηκε και αυτή πτωτικά, αν και με μικρότερο ρυθμό μείωσης, γεγονός που αποδίδεται στη συνεχιζόμενη απομείωση των στοιχείων ενεργητικού και την αυξανόμενη πρόσβαση στη διατραπεζική αγορά.

Πράγματι, ο λόγος της χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα προς το σύνολο του ενεργητικού παρουσίασε σημαντική πτωτική τάση (Μάιος 2017: 17,0%, Δεκέμβριος 2016: 19,0%), ενώ η μεταβολή του λόγου οφείλεται περισσότερο στη σημαντική μείωση της χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα και λιγότερο στην απομείωση των στοιχείων ενεργητικού, που παρουσίασε μικρότερο ρυθμό μείωσης (Μάιος 2017: 335,6 δισεκ. ευρώ, Δεκέμβριος 2016: 351,3 δισεκ. ευρώ). Αντίθετα, ο λόγος του συνόλου των καταθέσεων και γερως προς το σύνολο του ενεργητικού παρουσίασε ανοδική τάση (Μάιος 2017: 46,2%, Δεκέμβριος 2016: 44,8%). Όμως την περίοδο

της σημαντικής πτώσης των καταθέσεων από το Δεκέμβριο του 2016 μέχρι και το Φεβρουάριο του 2017, ο ρυθμός αύξησης του λόγου αυτού υπολειπόταν σημαντικά του ρυθμού μείωσης του λόγου της χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα προς το ενεργητικό, ενώ την περίοδο Μαρτίου-Μαΐου του 2017 όπου οι πιέσεις στη ρευστότητα ήταν πιο περιορισμένες, ο ρυθμός μείωσης του λόγου της χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα καλύφθηκε από το ρυθμό αύξησης του λόγου των καταθέσεων.

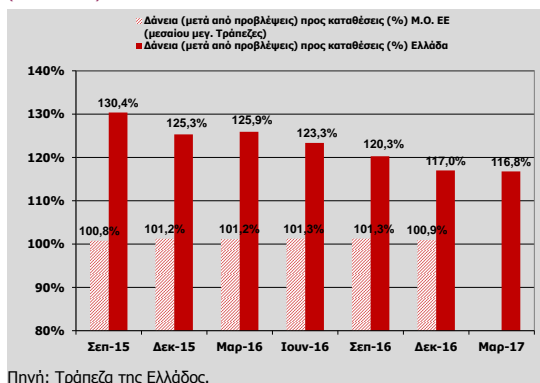
Θετικό ρόλο στην εξέλιξη της χρηματοδότησης των τραπεζών έχουν παίξει η έως τώρα εξαιρετικά διευκολυντική κατεύθυνση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής, που έχει συντελέσει στην αποκλιμάκωση του κόστους χρηματοδότησης για τις τράπεζες, και η μεγαλύτερη διεισδυτικότητα στη διατραπεζική αγορά.

Η χρηματοδότηση από το μηχανισμό έκτακτης ενίσχυσης σε ρευστότητα (ELA) αναμένεται να μειωθεί σταδιακά στο μέλλον, εν μέρει λόγω της σταδιακής ενίσχυσης της καταθετικής βάσης καθώς και της επέκτασης των πηγών χρηματοδότησης (αξιοποίηση επιλέξιμων μέσων εκτός της ΕΚΤ ως εξασφαλίσεων για τις διατραπεζικές τοποθετήσεις σε *repos* και διεύρυνση της πρόσβασης στη διατραπεζική χρηματοδότηση χωρίς εξασφαλίσεις).

Ο ήπιος ρυθμός απομόχλευσης των ελληνικών τραπεζών, που συνεχίστηκε και το β' εξάμηνο του 2016, σε συνδυασμό με την αύξηση των καταθέσεων, συνετέλεσε στη σημαντική μείωση του λόγου Δάνεια προς Καταθέσεις. Το Διάγραμμα III.17 αποτυπώνει την εξέλιξη του λόγου Δάνεια προς Καταθέσεις, ο οποίος όμως εξακολουθεί να παραμένει αρκετά υψηλότερος σε σχέση με το μέσο όρο των τραπεζών μεσαίου μεγέθους της Ευ-

Διάγραμμα III.17 Δάνεια (μετά από προβλέψεις) προς Καταθέσεις των εμπορικών τραπεζών (σε ενοποιημένη βάση)

(ποσοστά %)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

ρωπαϊκής Ένωσης. Η απομόχλευση στο δανειακό χαρτοφυλάκιο των τραπεζών αναμένεται να συνεχιστεί και στην επόμενη περίοδο υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρχει αύξηση τόσο των διαγραφών όσο και των πωλήσεων δανείων, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί για την εξέλιξη των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων την περίοδο 2017-2019. Στο πλαίσιο αυτό, θετικές επιπτώσεις μπορεί να επιφέρει η νομοθετική μεταβολή του πλαισίου για την αναβαλλόμενη φορολογία.

Ήδη με τον ν. 4172/2013 είχε προβλεφθεί η δυνατότητα μετατροπής των αναβαλλόμενων φορολογικών απαιτήσεων (DTAs) σε οριστικές και εκκαθαρισμένες έναντι του Δημοσίου (DTCs)¹². Με την τροπολογία που κατατέθηκε

¹² Σε ό,τι αφορά τις αναβαλλόμενες φορολογικές απαιτήσεις (DTAs) που βασίζονται σε μελλοντική κερδοφορία, αυτές μπορούν να εισαχθούν στις οικονομικές καταστάσεις μιας τράπεζας στο βαθμό που, σύμφωνα με την τράπεζα και τους ελεγκτές της, είναι πιθανό να πραγματοποιηθούν μελλοντικά φορολογητέα κέρδη. Σε ό,τι αφορά τις αναβαλλόμενες φορολογικές πιστώσεις (Deferred Tax Credits – DTCs) που δεν βασίζονται σε μελλοντική κερδοφορία και προκύπτουν από προσωρινές διαφορές μεταξύ της αξίας ενός περιουσιακού στοιχείου ή μιας υποχρέωσης στις οικονομικές καταστάσεις (λογιστική αξία) και της φορολογητέας βάσης, αυτές πρέπει να πληρούν τους όρους που καθορίζονται στο άρθρο 39 παρ.2 του Κανονισμού για τις κεφαλαιακές απαιτήσεις (CRR). Αυτές οι περιπτώσεις λαμβάνουν συντελεστή στάθμισης 100% για τον υπολογισμό του συντελεστή φερεγγυότητας και ως εκ τούτου δεν αφαιρούνται από τα εποπτικά ίδια κεφάλαια.

http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/150713letter_starbattyetal.en.pdf

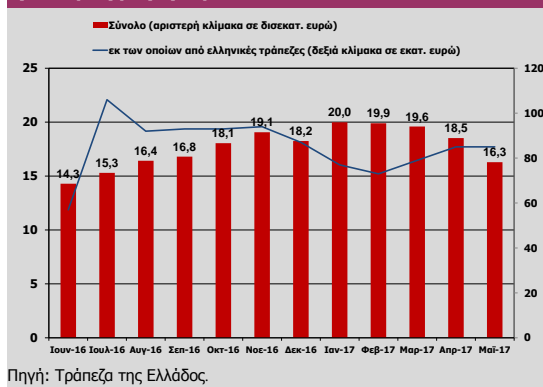
στις 16 Μαρτίου 2017 ρυθμίζεται ο χειρισμός της αναβαλλόμενης φορολογικής απαίτησης που έχει ήδη αναγνωριστεί (και μπορεί να μετατραπεί σε οριστική και εκκαθαρισμένη απαίτηση) από τα πιστωτικά ιδρύματα και τις εταιρίες παροχής πιστώσεων, με τρόπο συμβατό προς τις διαγραφές και αναδιαρθρώσεις δανείων οφειλετών τους. Με τη ρύθμιση διασφαλίζεται ότι οι διαγραφές και αναδιαρθρώσεις δανείων δεν θα οδηγήσουν σε απώλεια εποπτικών κεφαλαίων και επιτρέπεται η επίτευξη των θεσμοθετημένων στόχων ανά πιστωτικό ίδρυμα για μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, χωρίς να τίθενται σε κίνδυνο οι δημοσιονομικοί στόχοι.

Παρά τη μείωση των καταθέσεων του α' τριμήνου του 2017 λόγω της αβεβαιότητας σχετικά με την επίτευξη συμφωνίας για τις βασικές απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις μεταξύ θεσμών και ελληνικών αρχών, η ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης αναμένεται να συντελέσει στην αντιστροφή της αρνητικής τάσης το β' εξάμηνο του 2017. Η αύξηση των καταθέσεων θα αντανακλά την πεποίθηση της αγοράς για την εκπλήρωση της βελτίωσης των μακροοικονομικών προοπτικών, ενώ σημαντικό ρόλο θα παίζει ο ρυθμός επανατοποθέτησης των αποθησαυρισμένων τραπεζογραμμάτων που βρίσκονται εκτός του τραπεζικού συστήματος, που συνδέεται με την εμπέδωση κλίματος εμπιστοσύνης στις αγορές. Ο δανεισμός από τη διατραπεζική αγορά πλέον έχει διευρυνθεί και αποτελεί σήμερα μια από τις εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Ο δανεισμός από τη διατραπεζική αγορά προέρχεται κυρίως από ξένες τράπεζες και παρουσίασε σημαντική ανοδική τάση έως το α' τρίμηνο του 2017 (Μάρτιος 2017: 19,6 δισεκ. ευρώ, Δεκέμβριος 2016: 18,2 δισεκ. ευρώ, Σεπτέμβριος 2016: 16,8 δισεκ. ευρώ), για να υποχω-

ρήσει στη συνέχεια (Μάιος 2017: 16,3 δισεκ. ευρώ).

Επισημαίνεται ότι οι ελληνικές τράπεζες έχουν σταδιακά αποκαταστήσει τα πιστοδοτικά όρια της διατραπεζικής, ήδη εντός του 2016. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των πιστοδοτήσεων αντλείται ενεχυράζοντας τα χρεόγραφα του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας ως εξασφάλιση, ενώ οι όροι των συναλλαγών (επιτόκια) βελτιώνονται συνεχώς σε σύγκριση με τα επίπεδα που σημειώθηκαν στο παρελθόν. Ακόμη, το βάθος της διατραπεζικής αγοράς διευρύνθηκε σε σχέση με το παρελθόν, προσδίδοντας χαρακτηριστικά μεγαλύτερης ευελιξίας και προσαρμοστικότητας. Έτσι, η σημαντική μείωση των καταθέσεων που παρατηρήθηκε στο δ' τρίμηνο του 2016 και το α' τρίμηνο του 2017 οδήγησε σε αύξηση της ζήτησης βραχυπρόθεσμης ρευστότητας και σε μείωση της μακροπρόθεσμης ρευστότητας από τη διατραπεζική αγορά. Επισημαίνεται ότι σε ένα βαθμό η αύξηση της ζήτησης σε βραχυπρόθεσμη ρευστότητα οφείλεται στην ανταλλαγή ομολόγων, δεδομένου ότι ένα μέρος των γeros θα πρέπει να είναι πιο βραχυχρόνιο για να υλοποιείται η ανταλλαγή. Το Διάγραμμα III.19 αποτυπώνει την εξέλιξη του δανεισμού από τη διατραπεζική αγορά με πολύ βραχυπρόθεσμη ληκτότητα (<7 ημερών), βραχυ-

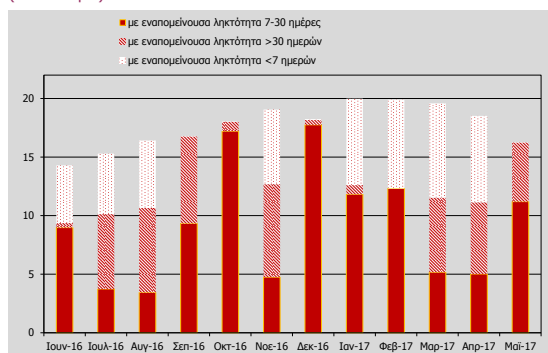
Διάγραμμα III.18 Εξέλιξη του δανεισμού των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων μέσω της διατραπεζικής αγοράς

πρόθεσμη ληκτότητα (7-30 ημερών) και μακροπρόθεσμη ληκτότητα (>30 ημερών). Διαφαίνεται ότι την περίοδο από το Δεκέμβριο του 2016 μέχρι και το Φεβρουάριο του 2017, που παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη πτώση στις καταθέσεις πελατών, η διάρθρωση του δανεισμού μέσω της διατραπεζικής αγοράς μεταβλήθηκε ανάλογα από πιο μακροπρόθεσμη (>30 ημερών) προς περισσότερο βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση (<30 ημερών).

Διάγραμμα III.19 Διάρθρωση δανεισμού από τη διατραπεζική αγορά ανά ληκτότητα

(δισεκ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πάντως, οι τράπεζες επιδιώκουν να επεκτείνουν το είδος της εξασφάλισης που χρησιμοποιείται για χρηματοδότηση με επιλέξιμα περιουσιακά στοιχεία εκτός της ΕΚΤ, δεδομένου ότι οι συμμετοχές των τραπεζών σε ομόλογα του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας θα βαίνουν φθίνουσες. Για το σκοπό αυτό, η χρηματοδότηση που προέρχεται από τη διατραπεζική αγορά με εξασφάλιση επιλέξιμα περιουσιακά στοιχεία εκτός της ΕΚΤ αναμένεται να αυξηθεί το επόμενο χρονικό διάστημα. Υπολογίζεται ότι μελλοντικά, η ανάγκη των τραπεζών να αντλούν χρηματοδότηση από τη διατραπεζική αγορά με ενεχύραση υψηλής ποιότητας επιλέξιμων περιουσιακών στοιχείων θα εξαρτηθεί και από άλλους παράγοντες, όπως η ενδεχόμενη αύξηση της καταθετικής βάσης καθώς και η διεύρυνση των πηγών χρηματοδότησης (π.χ. χρηματοδότηση από τη διατραπεζική

χωρίς ενέχυρο, έκδοση ομολόγων). Ωστόσο, λόγω των εποπτικών κανόνων για τη ρευστότητα, οι τράπεζες θα πρέπει να πραγματοποιούν κάποιες συναλλαγές στη διατραπεζική αγορά με εξασφαλίσεις κρατικά ομόλογα υψηλής ποιότητας.

Η πρόσβαση στις κεφαλαιαγορές συνεχίζει να παραμένει δυσχερής, ενώ το 2016 και το α' εξάμηνο του 2017 καμία τράπεζα δεν προέβη στην έκδοση ομολόγων. Η τάση αυτή όμως μπορεί να αντιστραφεί εντός του 2018, εφόσον επιβεβαιωθούν οι μακροοικονομικές προβλέψεις για την ελληνική οικονομία που εμπεριέχονται στις αξιολογήσεις των θεσμών. Σε κάθε περίπτωση, για να προβούν οι τράπεζες σε έκδοση ομολόγων χωρίς εξασφάλιση, θα πρέπει να αναμείνουν την έκδοση ομολόγων από την Ελληνική Δημοκρατία, η οποία τοποθετείται στα τέλη του 2017 ή το 2018.

Κίνδυνοι και προοπτικές

Παρά τη βελτίωση των συνθηκών ρευστότητας, οι εξωγενείς κίνδυνοι που θα μπορούσαν να αντιστρέψουν την πορεία αυτή αλληλεπιδρούν σημαντικά με τους ενδογενείς κινδύνους, που αφορούν το μακροοικονομικό περιβάλλον καθώς και το εγχώριο τραπεζικό σύστημα.

Από τη θετική πλευρά, τα μέτρα που έχουν ληφθεί για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των τραπεζών και της διαχείρισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων μπορούν να συμβάλουν στην τόνωση της εμπιστοσύνης των καταθετών και στη σταθεροποίηση των καταθέσεων. Επιπρόσθετα, αναμένεται σημαντική βελτίωση στις συνθήκες πρόσβασης των ελληνικών τραπεζών στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου, καθώς η μείωση του αποθέματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών.

Για το οικονομικό έτος 2017 εκτιμάται ότι η διεύρυνση της καταθετικής βάσης και η βελτίωση του λόγου Δάνεια προς Καταθέσεις θα επιτευχθεί χάρη στη βελτίωση των μακροοικονομικών συνθηκών και την υλοποίηση του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, ενώ ο ρυθμός επανακατάθεσης αποθησαυρισμένων τραπεζογραμματίων στο τραπεζικό σύστημα συσχετίζεται με την εμπιστοσύνη της αγοράς.

Επισημαίνεται, τέλος, ότι η σχέση αιτίου-αιτιατού ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη και την καταθετική βάση είναι αμφίδρομη. Από τη μια πλευρά, σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο, η βελτίωση της εμπιστοσύνης και η συνακόλουθη άνοδος της οικονομικής δραστηριότητας θα επιταχύνουν την επιστροφή καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα και θα έχουν ως αποτέλεσμα την περαιτέρω χαλάρωση και τελικά την πλήρη κατάργηση των περιορισμών στην ανάληψη μετρητών και στην κίνηση κεφαλαίων. Από την άλλη πλευρά, η επίτευξη διατηρήσιμης ανάπτυξης μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την εμπέδωση εμπιστοσύνης και τη σταδιακή επιστροφή των καταθέσεων.

2.3 ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΑΓΟΡΑΣ

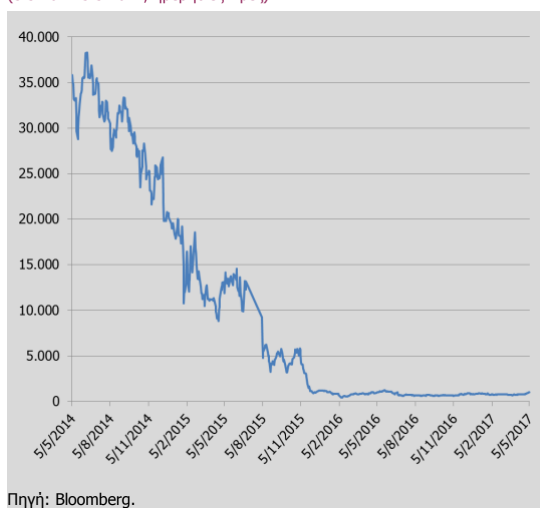
Σημάδια ανάκαμψης εμφάνισε η ελληνική χρηματιστηριακή αγορά κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2016 και, κυρίως, τους πέντε πρώτους μήνες του 2017, λόγω των προσδοκιών για θετικές εξελίξεις στο μακροοικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα και για θετική έκβαση της δεύτερης αξιολόγησης, μολονότι η παρατεταμένη διαπραγμάτευση της ελληνικής κυβέρνησης με τους πιστωτές περιορίζει τη δυναμική της ανόδου στο ελληνικό χρηματιστήριο. Η επιτυχής έκβαση των διαπραγματεύσεων και η διαφαινόμενη έναρξη της συζήτησης για το χρέος ενίσχυσε σημαντικά την ένταση της ανόδου των αποδόσεων των ελ-

ληνικών μετοχών από το τελευταίο δεκαήμερο του Απριλίου και μετά.

Ειδικότερα, η αύξηση της αποτίμησης των τραπεζικών μετοχών (βλ. Διάγραμμα III.20) από τις αγορές οφείλεται, αρχικά, στις προσδοκίες και, στη συνέχεια, στην επαλήθευση των προσδοκιών για την ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης από τους διεθνείς πιστωτές, στην επιστροφή στην κερδοφορία για την πλειοψηφία του κλάδου το 2016, τη βελτίωση της ρευστότητάς τους και τη διαφαινόμενη ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας, γεγονός που αναμένεται να επιδράσει θετικά στα δανειακά χαρτοφυλάκια των τραπεζών.

Διάγραμμα III.20 Τραπεζικός δείκτης

(5.5.2014-5.5.2017, ημερήσιες τιμές)

Πηγή: Bloomberg.

Μολονότι η ανάκαμψη των χρηματιστηριακών δεικτών συνέβαλε στο διπλασιασμό των αποτιμήσεων από τα χαμηλά του Δεκεμβρίου του 2015, οι αποτιμήσεις εξακολουθούν να παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (βλ. Διαγράμματα III.21 και III.22). Η θετική εξέλιξη στη συζήτηση για το δημόσιο χρέος, η εξάλειψη της αβεβαιότητας για τα δημόσια οικονομικά και η ανάπτυξη της οικονομίας μπορούν να συντελέσουν στην περαιτέρω αύξηση των αποτιμήσεων μεσοπρόθεσμα.

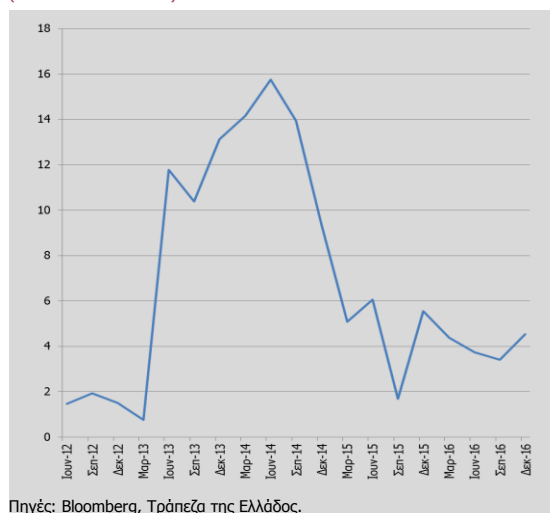
Διάγραμμα III.21 Χρηματιστηριακοί δείκτες

(5.5.2014-5.5.2017, ημερήσιες τιμές)

Διάγραμμα III.22 Χρηματιστηριακή αξία τραπεζών προς σταθμισμένο ενεργητικό

(30.6.2012-31.12.2016)

Παρ' όλα τα παραπάνω, εξετάζοντας την περίπτωση αρνητικού σεναρίου για τα «χαρτοφυλάκια μετοχών»¹³ των ελληνικών τραπεζών, οι επιπτώσεις του κινδύνου αγοράς περιορίζονται λόγω του μικρού μεγέθους του «χαρτοφυλακίου μετοχών» του τραπεζικού συστήματος, η αξία του οποίου ανερχόταν σε

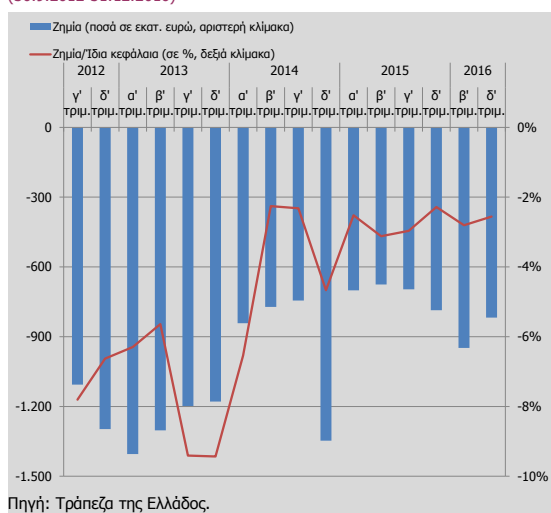
¹³ Περιλαμβάνει το χαρτοφυλάκιο συναλλαγών, το χαρτοφυλάκιο αποτιμώμενο στην εύλογη αξία και το χαρτοφυλάκιο διαθέσιμο προς πώληση.

2,05 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2016 και σε 2,1 δισεκ. ευρώ στις 31.3.2017.

Η ζημία που θα προέκυπτε από αυτό το χαρτοφυλάκιο, υπό συνθήκες ενός δυσμενούς σεναρίου μείωσης των τιμών των μετοχών κατά 40%, εκτιμάται σε 818 εκατ. ευρώ ή ποσοστό 2,6% των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων, το οποίο ισοδυναμεί με μείωση του Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας (ΔΚΕ) κατά 36 μονάδες βάσης για τις 31.12.2016 (βλ. Διάγραμμα III.23).

Διάγραμμα III.23 Κίνδυνος τιμών μετοχών

(30.9.2012-31.12.2016)

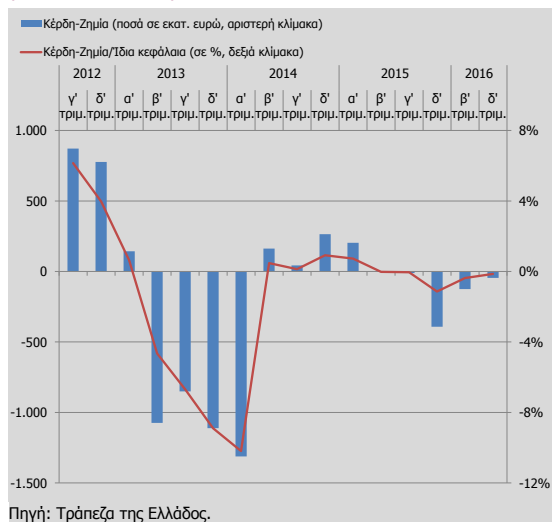

Περιορισμένος ήταν και ο κίνδυνος επιτοκίων του «χαρτοφυλακίου ομολόγων» του τραπεζικού συστήματος, η αξία του οποίου στις 31.12.2016 ανερχόταν σε 13,8 δισεκ. ευρώ και σε 14,8 δισεκ. ευρώ στις 31.3.2017.

Η ζημία που θα προέκυπτε από αυτό το χαρτοφυλάκιο, υπό συνθήκες ενός δυσμενούς σεναρίου αύξησης των επιτοκίων κατά 300 μονάδες βάσης, εκτιμάται σε 45 εκατ. ευρώ ή ποσοστό 0,14% των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων, το οποίο ισοδυναμεί με μείωση του ΔΚΕ κατά 2 μονάδες βάσης για τις 31.12.2016 (βλ. Διάγραμμα III.24).

Διάγραμμα III.24 Κίνδυνος επιτοκίου

(30.9.2012-31.12.2016)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

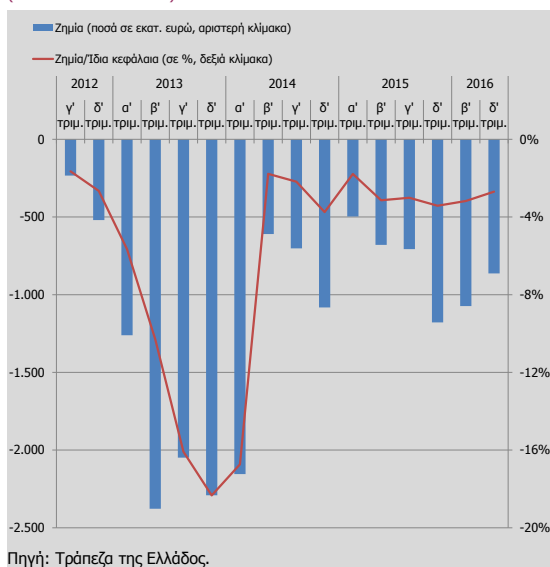
Συνολικά δηλαδή, η αθροιστική ζημία που θα προέκυπτε από τον κίνδυνο τιμών μετοχών και τον κίνδυνο επιτοκίων του «χαρτοφυλακίου συναλλαγών», υπό τις συνθήκες των δυσμενών σεναρίων που προαναφέρθηκαν, εκτιμάται σε 863 εκατ. ευρώ ή ποσοστό 2,7% των ιδίων κεφαλαίων, το οποίο ισοδυναμεί με μείωση του ΔΚΕ κατά 38 μονάδες βάσης για τις 31.12.2016 (βλ. Διάγραμμα III.25).

Συμπερασματικά, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αντιμετωπίζει μικρό κίνδυνο αγοράς και η συνολική ζημία που προαναφέρθηκε εύκολα μπορεί να απορροφηθεί από τα εποπτικά ίδια κεφάλαια ύψους 32 δισεκ. ευρώ που διαθέτουν οι ελληνικές τράπεζες χωρίς περαιτέρω συνέπειες.

Αυτό ωστόσο δεν αναιρεί την ανάγκη για προσεκτική παρακολούθηση και αποτελεσματική διαχείριση των κινδύνων αγοράς, καθώς και για υιοθέτηση συνετών επενδυτικών στρατηγικών, ιδιαίτερα σε περιόδους έντονων αναταράξεων στις αγορές κεφαλαίων.

Διάγραμμα III.25 Συνολικός κίνδυνος αγοράς

(30.9.2012-31.12.2016)

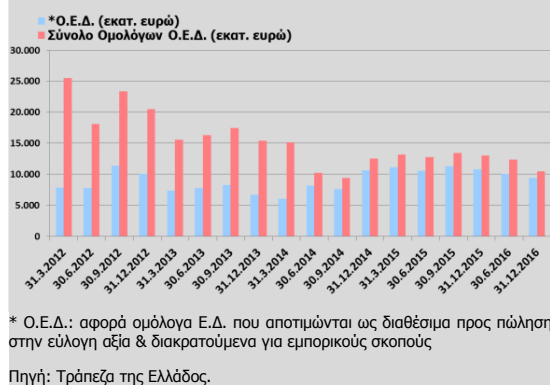

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

2.4 ΈΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΕ ΟΜΟΛΟΓΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ (Ο.Ε.Δ.)

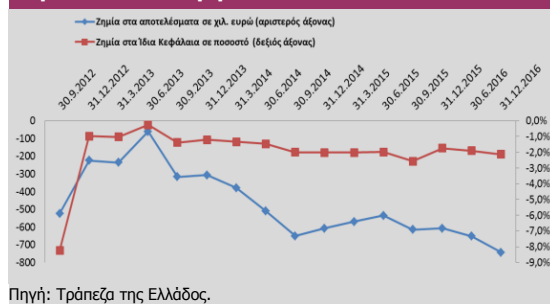
Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα στις 31.12.2016 κατείχε Ομόλογα Ελληνικού Δημοσίου (Ο.Ε.Δ.) αξίας 10,5 δισεκ. ευρώ. Η αξία του εν λόγω χαρτοφυλακίου παρουσιάζεται μειωμένη κατά 2,5 δισεκ. ευρώ (-20%) σε σχέση με την αντίστοιχη αξία αυτού στις 31.12.2015. Το χαρτοφυλάκιο Ο.Ε.Δ. αντιπροσωπεύει το 3,5% του συνόλου του ενεργητικού του τραπεζικού συστήματος της χώρας. Από το σύνολο αυτού του χαρτοφυλακίου, ομόλογα αξίας 9,4 δισεκ. ευρώ αποτιμώνται σε τρέχουσες αξίες και αφορούν τα χαρτοφυλάκια των ομολόγων που κατηγοριοποιούνται ως διαθέσιμα προς πώληση, στην εύλογη αξία και ως διακρατούμενα για εμπορικούς σκοπούς (Διάγραμμα III.26).

Διάγραμμα III.26 Κατοχή Ο.Ε.Δ. από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σε περίπτωση αύξησης των πιστωτικών περιθωρίων κατά 300 μονάδες βάσης, η αξία των ομολόγων του χαρτοφυλακίου Ο.Ε.Δ. που είναι κατηγοριοποιημένα ως διαθέσιμα προς πώληση, στην εύλογη αξία και ως διακρατούμενα για εμπορικούς σκοπούς την 31.12.2016 θα παρουσίαζε ζημία αξίας 743 χιλ. ευρώ περίπου, με αρνητική επίδραση 2,1% στα ίδια κεφάλαια των τραπεζών της χώρας (31.12.2015: ζημία 600 χιλ. ευρώ περίπου, αρνητική επίδραση στα ίδια κεφάλαια 1,7%), ενώ η αντίστοιχη αρνητική επίπτωση στο Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας θα ανερχόταν σε 33 μονάδες βάσης (Διάγραμμα III.27).

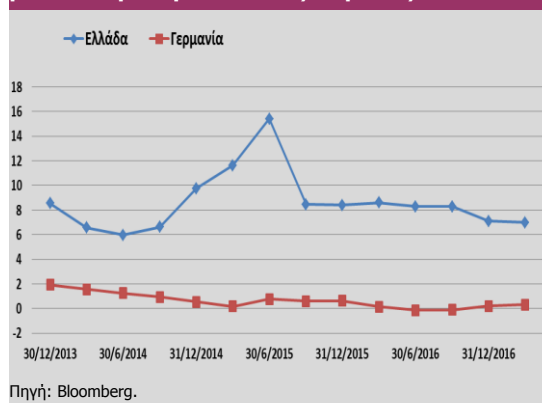
Διάγραμμα III.27 Ζημία στα αποτελέσματα και στα ίδια κεφάλαια των τεσσάρων συστημικών τραπεζών από την αύξηση του πιστωτικού περιθωρίου κατά 300 μ.β.

Οι αποδόσεις των ελληνικών ομολόγων 10ετούς διάρκειας στις 31.12.2016 παρουσιάζουν σημαντική μείωση κατά 15% σε σχέση με τις αντίστοιχες αποδόσεις στις 31.12.2015, μολονότι εξακολουθούν να παραμένουν σε

υψηλά επίπεδα. Συγκεκριμένα, στο τέλος του 2016 οι αποδόσεις των ελληνικών ομολόγων 10ετούς διάρκειας ανέρχονταν σε 7,10%, ενώ στις 31.12.2015 ανέρχονταν σε 8,39%, αποτυπώνοντας τόσο την προσδοκία για την επιτυχή ολοκλήρωση της δεύτερης αξιολόγησης όσο και τις θετικές αποφάσεις για την απομείωση του ελληνικού χρέους. Αντίστοιχα μειώθηκαν κατά 11% οι αποκλίσεις των αποδόσεων των ελληνικών ομολόγων 10ετούς διάρκειας από τα αντίστοιχα γερμανικά ομόλογα στις 31.12.2016 σε σχέση με τις 31.12.2015, με την απόδοση των γερμανικών ομολόγων να ανέρχεται σε 0,32% στις 31.12.2016 (Διάγραμμα III.28). Αξίζει να σημειωθεί ότι στο τέλος του α' τριμήνου του 2017 οι αποδόσεις των εν λόγω ομολόγων υποχώρησαν περαιτέρω, φθάνοντας στο 6,98% και διατηρώντας την εικόνα συγκρατημένης αισιοδοξίας του προηγούμενου εξαμήνου.

Διάγραμμα III.28 Αποδόσεις Ελληνικών και Γερμανικών ομολόγων 10ετούς διάρκειας

2.5 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Την διετία 2015 – 2016 κορυφώθηκε η τάση συρρίκνωσης της διεθνούς παρουσίας των ελληνικών τραπεζικών ομίλων στο πλαίσιο της υλοποίησης των δεσμευμένων τους που απορρέουν από τα εγκεκριμένα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχέδια αναδιάρθρωσής τους. Συγκεκριμένα, η Alpha Bank αποχώρησε από τη Βουλγαρία και την Πρώην Γιου-

Πίνακας ΙΙΙ.2 Βασικά μεγέθη ελληνικών τραπεζικών ομίλων στο εξωτερικό (2016)

(ποσά σε εκατ. ευρώ)

Χώρες παρουσίας ελληνικών τραπεζικών ομίλων	Ενεργητικό	Δάνεια (πριν από προβλέψεις)	Καταθέσεις	Αριθμός υπηρεσιακών μονάδων	Αριθμός προσωπικού
Νοτιοανατολική Ευρώπη	29.779	23.617	20.262	1.242	17.381
Αλβανία	1.486	843	1.136	100	1.156
Βουλγαρία	5.025	3.399	3.923	247	3.150
Κύπρος	8.592	7.865	6.428	43	1.221
Ουκρανία	120	80	60	18	439
ΠΓΔΜ	1.426	1.060	1.110	66	1.052
Ρουμανία	9.726	8.231	5.396	487	6.347
Σερβία	3.404	2.139	2.209	281	4.016
Χρηματοοικονομικά κέντρα	7.606	3.447	2.441	6	228
Γερμανία	174	14	144	1	12
Λουξεμβούργο	2.682	371	1.222	1	93
Μ. Βρετανία	4.750	3.062	1.075	4	123
Λοιπές Χώρες	786	555	340	18	247

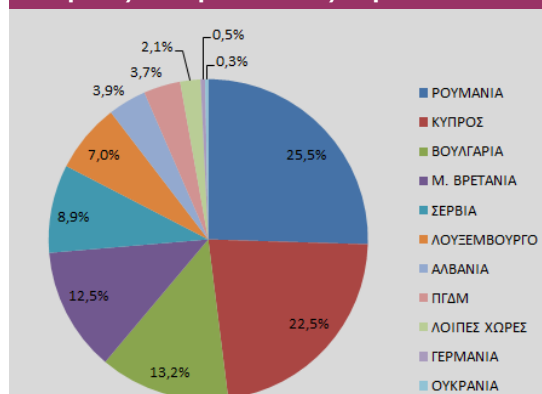
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

γκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ), η Εθνική Τράπεζα αποχώρησε από τις αγορές της Τουρκίας, της Βουλγαρίας και της Νοτίου Αφρικής, η Eurobank αποχώρησε από την Ουκρανία και η Τράπεζα Πειραιώς αποχώρησε από την Αίγυπτο και την Κύπρο. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, το ενεργητικό των ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό ανήλθε το Δεκέμβριο του 2016 σε 38,3 δισεκ. ευρώ, μειωμένο κατά 52% σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2014. Οι δραστηριότητες στο εξωτερικό αποτελούν το 12,9% του ενεργητικού του τραπεζικού συστήματος σε ενοποιημένη βάση (έναντι 22,5% το Δεκέμβριο του 2014).

Ως προς τη γεωγραφική κατανομή, η Νοτιοανατολική Ευρώπη (ΝΑ Ευρώπη)¹⁴ αντιπροσωπεύει το 78% του συνολικού ενεργητικού των διεθνών δραστηριοτήτων, με κυριότερη παρουσία στη Ρουμανία, την Κύπρο και τη

Βουλγαρία (βλ. Διάγραμμα ΙΙΙ.29). Τα χρηματοοικονομικά κέντρα, δηλαδή το Ηνωμένο Βασίλειο, το Λουξεμβούργο και η Γερμανία, αντιπροσωπεύουν το 20%, με τη μεγαλύτερη παρουσία στο Ηνωμένο Βασίλειο. Το μερίδιο της ΝΑ Ευρώπης στις καταθέσεις και στα δάνεια εξωτερικού είναι ακόμη μεγαλύτερο (88% και 86% αντίστοιχα βλ. Πίνακα ΙΙΙ.2). Στη ΝΑ Ευρώπη συγκεντρώνεται και ο μεγαλύτερος αριθμός υπηρεσιακών μονάδων και προσωπικού.

Διάγραμμα ΙΙΙ.29 Κατανομή του ενεργητικού των τραπεζικών ομίλων στο εξωτερικό

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

¹⁴ Η δραστηριότητα των ελληνικών τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη αφορά τραπεζικές θυγατρικές και υποκαταστήματα σε Αλβανία, Βουλγαρία, Κύπρο, Ουκρανία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ), Ρουμανία και Σερβία.

Το 2016 οι διεθνείς δραστηριότητες συνεισέφεραν θετικά στα αποτελέσματα με κέρδη προ φόρων ύψους 193 εκατ. ευρώ (έναντι ζημιών για το 2015), μέρος των οποίων αποδίδεται σε έκτακτους παράγοντες. Ζημιογόνες ήταν οι δραστηριότητες σε Αλβανία, Γερμανία, Μ. Βρετανία και Ουκρανία.

Η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου βελτιώθηκε οριακά. Τα δάνεια σε καθυστέρηση¹⁵ μειώθηκαν κατά 7% σε σύγκριση με το 2015 και ανήλθαν σε 7,1 δισεκ. ευρώ, αντιπροσωπεύοντας το 26% του δανειακού χαρτοφυλακίου το Δεκέμβριο του 2016¹⁶. Το ποσοστό δανείων σε καθυστέρηση στο σύνολο των δανείων για τα επιχειρηματικά δάνεια ανέρχεται σε 28%, για τα καταναλωτικά δάνεια σε 15% και για τα στεγαστικά δάνεια σε 25%. Τη μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση σε ετήσια βάση εμφάνισαν τα καταναλωτικά δάνεια σε καθυστέρηση (42%). Οι συσσωρευμένες προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο (4,8 δισεκ. ευρώ) παρέμειναν σχεδόν αμετάβλητες, με το ποσοστό κάλυψης των δανείων σε καθυστέρηση να διαμορφώνεται σε 68%.

Όσον αφορά τη ρευστότητα, ο δείκτης Δάνεια προς Καταθέσεις βελτιώθηκε (Δεκέμβριος 2016: 1,20, Δεκέμβριος 2015: 1,30). Αναλυτικότερα, οι καταθέσεις αυξήθηκαν κατά 4% σε ετήσια βάση, ενώ αντίστοιχη μείωση εμφάνισαν οι χορηγήσεις. Θετική εξέλιξη αποτελεί η μείωση της καθαρής χρηματοδότησης από τη μητρική κατά 66%.

Οι προοπτικές για την κερδοφορία, τη ρευστότητα και την ποιότητα χαρτοφυλακίου των διεθνών δραστηριοτήτων διαγράφονται θετικές, λαμβάνοντας υπόψη τη βελτίωση του

οικονομικού κλίματος στη ΝΑ Ευρώπη και τη σταδιακή επικέντρωση των ελληνικών τραπεζών σε συγκεκριμένες αγορές.

3. ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ

Το 2016 οι ελληνικές τράπεζες βελτίωσαν τους δείκτες ανθεκτικότητάς τους, αξιοποιώντας τις σταθεροποιητικές τάσεις στο οικονομικό και χρηματοπιστωτικό περιβάλλον. Εμφάνισαν οριακή κερδοφορία προ φόρων, προχώρησαν στην εφαρμογή των δεσμευσεών τους στο πλαίσιο των εγκεκριμένων σχεδίων αναδιάρθρωσής τους και ενίσχυσαν την κεφαλαιακή τους βάση. Το α' τρίμηνο του 2017 η κερδοφορία προ φόρων ενισχύθηκε περαιτέρω, ενώ η κεφαλαιακή επάρκεια παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητη.

3.1 ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ

Το 2016 οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες εμφάνισαν οριακά κέρδη προ φόρων σε ενοποιημένη βάση μετά από μια σειρά ζημιολογών χρήσεων. Στην επάνοδο στην κερδοφορία συνέβαλαν η βελτίωση των λειτουργικών αποτελεσμάτων και κυρίως η μεγάλη μείωση των προβλέψεων για τον πιστωτικό κίνδυνο (βλ. Πίνακα III.3). Τα κέρδη προ φόρων των ελληνικών εμπορικών τραπεζών ενισχύθηκαν περαιτέρω το α' τρίμηνο του 2017.

¹⁵ Δάνεια σε καθυστέρηση άνω των 90 ημερών.

¹⁶ Οι ρυθμοί μεταβολής υπολογίζονται σε συγκρίσιμο δείγμα θυγατρικών και υποκαταστημάτων ("like for like").

Πίνακας III.3 Αποτελέσματα χρήσεως τραπεζικών ομίλων (2015 - 2016)

(ποσά σε εκατ. ευρώ)

	2015	2016	Μεταβολή (%)
Λειτουργικά έσοδα	8.398	9.098	8,3
Καθαρά έσοδα από τόκους	7.189	7.243	0,7
- Έσοδα από τόκους	11.227	9.992	-11,0
- Έξοδα τόκων	-4.038	-2.750	-31,9
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	1.209	1.855	53,5
- Καθαρά έσοδα από προμήθειες	886	1.111	25,4
- Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	28	289	>100
- Λοιπά έσοδα	295	456	54,6
Λειτουργικά έξοδα	-5.146	-4.894	-4,9
Δαπάνες προσωπικού	-2.736	-2.546	-7,0
Διοικητικά έξοδα	-1.991	-1.940	-2,6
Αποσβέσεις	-419	-409	-2,4
Καθαρά έσοδα (λειτουργικά έσοδα – λειτουργικά έξοδα)	3.252	4.204	29,3
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	-13.434	-3.761	-72,0
Λοιπές ζημιές απομείωσης	-1.014	-311	-69,3
Μη επαναλαμβανόμενα κέρδη/ζημιές	-97	-93	-4,6
Κέρδη(+)/Ζημιές(-) προ φόρων	-11.293	39	-
Φόροι	4.187	219	-94,8
Κέρδη(+)/Ζημιές(-) από διακοπτόμενες δραστηριότητες ¹	-1.864	-2.913	56,2
Κέρδη(+)/Ζημιές(-) μετά από φόρους	-8.971	-2.654	-70,4

Πηγή: Οικονομικές καταστάσεις για τις τέσσερις συστημικές τράπεζες (SIs) και εποπτικά στοιχεία για τις μη συστημικές τράπεζες (LSIs).

¹ Το 2016 καταγράφηκε ζημία από διακοπτόμενες δραστηριότητες ύψους 3.120 εκατ. ευρώ λόγω της πώλησης της Finansbank από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (ΕΤΕ). Η εν λόγω ζημία είχε ήδη αναγνωρισθεί στα λοιπά συνολικά έσοδα/έξοδα προηγούμενων περιόδων και κατά συνέπεια δεν υπήρξε καμία επίπτωση στο κεφάλαιο κοινών μετοχών και στα εποπτικά ίδια κεφάλαια.

Ειδικότερα, τα καθαρά έσοδα από τόκους αυξήθηκαν οριακά κατά 0,7% σε σχέση με το 2015, λόγω της σημαντικής μείωσης των εξόδων από τόκους, η οποία αντιστάθμισε τη μείωση των εσόδων από τόκους. Η υποχώρηση των εξόδων από τόκους οφείλεται στη μείωση του κόστους χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα και την περαιτέρω αποκλιμάκωση των επιτοκίων των καταθέσεων. Τα έσοδα από τόκους επηρεάστηκαν αρνητικά κυρίως από τη συρρίκνωση του δανειακού χαρτοφυλακίου. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, το καθαρό επιτοκιακό περιθώριο βελτιώθηκε κατά 37 μονάδες βάσης το 2016 σε σχέση με το 2015 (βλ. Πίνακα III.4), παραμένοντας σημαντικά υψηλότερο από το καθαρό επιτοκιακό περιθώριο που εμφανίζουν μεσαίου μεγέθους τραπεζικοί όμιλοι στην ΕΕ.

Τα καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες ενισχύθηκαν κατά 53,5% σε ετήσια βάση. Τα κέρδη από χρηματοοικονομικές πράξεις ενισχύθηκαν από την καταγραφή κερδών από την πώληση ομολόγων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας¹⁷ (ΕΤΧΣ) και την πώληση της συμμετοχής των ελληνικών τραπεζών στη Visa Europe. Παράλληλα, τα καθαρά έσοδα από προμήθειες ενισχύθηκαν από την αυξημένη χρήση τερματικών αποδοχής καρτών και από τη μείωση

¹⁷ Τον Απρίλιο του 2016 το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ) επέτρεψε στις ελληνικές τράπεζες, οι οποίες είχαν ανακεφαλαιοποιηθεί με ομόλογα του ΕΤΧΣ, να πωλήσουν μέρος των εν λόγω ομολόγων στο πλαίσιο του προγράμματος της ΕΚΤ για την αγορά ομολόγων του δημόσιου τομέα (Public Sector Asset Purchase Program – PSPP).

Πίνακας III.4 Δείκτες αποδοτικότητας τραπεζικών ομίλων στην Ελλάδα και τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

(ποσοστά %)

	Ελλάδα ^{1,2}		ΕΕ 28 ³
	2015	2016	2016
Καθαρό επιτοκιακό περιθώριο	2,1	2,4	1,4
Λειτουργικά έξοδα/ενεργητικό	1,5	1,6	1,4
Δείκτης αποτελεσματικότητας	61,3	53,8	64,2
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο/ενεργητικό	3,9	1,3	
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο/λειτουργικά έσοδα	160,0	41,3	
Αποδοτικότητα ενεργητικού (μετά από φόρους)	-2,0	0,1	0,1
Αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων (μετά από φόρους)	-19,2	0,7	1,7

Πηγές: Οικονομικές καταστάσεις τεσσάρων ελληνικών συστημικών τραπεζών και εποπτικά στοιχεία για τις μη συστημικές τράπεζες (LSIs), Στατιστική Βάση Δεδομένων (SDW) της ΕΚΤ.

¹ Για τον υπολογισμό των δεικτών χρησιμοποιείται το ενεργητικό στο τέλος της υπό εξέταση περιόδου.

² Ο υπολογισμός των δεικτών αποδοτικότητας ενεργητικού (ROA) και αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων (ROE) λαμβάνει υπόψη τα κέρδη μετά από φόρους και πριν από διακοπτόμενες δραστηριότητες. Με βάση τα αποτελέσματα μετά από φόρους και διακοπτόμενες δραστηριότητες οι δείκτες θα διαμορφώνονταν ως εξής: α) ROA 2015: -2,6%, 2016: -0,9%, β) ROE 2015: -24,2%, 2016: -7,6%.

³ Τραπεζικοί όμιλοι μεσαίου μεγέθους, με βάση το ενεργητικό τους. Οι δείκτες αποδοτικότητας ενεργητικού και ιδίων κεφαλαίων υπολογίζονται μετά από φόρους και διακοπτόμενες δραστηριότητες.

των εκδόσεων ομολόγων του Πυλώνα II του ν. 3723/2008.

Όσον αφορά τα λειτουργικά έξοδα, παρατηρήθηκε μικρή μείωση το 2016 ως αποτέλεσμα της μείωσης του προσωπικού και του δικτύου καταστημάτων. Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με την ταχύτερη ενίσχυση των λειτουργικών εσόδων, είχε ως συνέπεια τη σημαντική βελτίωση των λειτουργικών κερδών το 2016 και τη βελτίωση του δείκτη αποτελεσματικότητας (λόγος λειτουργικών εξόδων προς έσοδα) των ελληνικών τραπεζών, ο οποίος διαμορφώνεται πλέον σε επίπεδο χαμηλότερο έναντι του μέσου όρου των μεσαίου μεγέθους τραπεζικών ομίλων στην ΕΕ.

Το 2016, οι τράπεζες διατήρησαν συντηρητική πολιτική προβλέψεων, σχηματίζοντας επιπρόσθετες προβλέψεις 3,7 δισεκ. ευρώ, οι οποίες αντιστοιχούν σε 210 μονάδες βάσης επί του καθαρού υπολοίπου των δανείων τους.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω βελτιώθηκαν σημαντικά η αποδοτικότητα του ενεργητικού (ROA) και των ιδίων κεφαλαίων (ROE) των τραπεζικών ομίλων (βλ. Πίνακα III.4).

Ωστόσο, καταγράφηκαν σημαντικές ζημίες από διακοπτόμενες δραστηριότητες, κυρίως λόγω της πώλησης της Finansbank από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (ΕΤΕ), με αποτέλεσμα ο τραπεζικός τομέας ως σύνολο να εμφανίσει ζημίες μετά από φόρους και διακοπτόμενες δραστηριότητες.

Όσον αφορά τις μεσοπρόθεσμες προοπτικές για την κερδοφορία, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας και την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης προς τον τραπεζικό τομέα. Ωστόσο, παραμένουν σημαντικές προκλήσεις, με κυριότερες την εξειδίκευση των μέτρων για την αποκατάσταση της βιωσιμότητας του δημοσίου χρέους, και την ένταξη των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου στο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ. Η επιτυχής

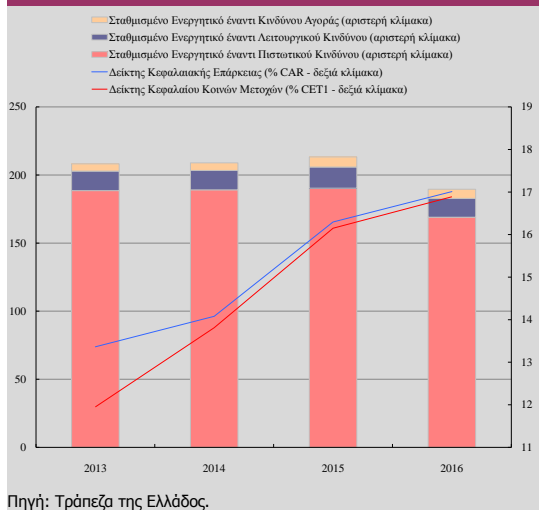
έκβαση των παραπάνω θα συμβάλει στη μείωση του κόστους χρηματοδότησης των τραπεζικών ομίλων και θα σταθεί αρωγός στην προσπάθειά τους για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

3.2 ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ

Η κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών τραπεζικών ομίλων βελτιώθηκε περαιτέρω το 2016. Αναλυτικότερα, ο Δείκτης Κεφαλαίου Κοινών Μετοχών (Common Equity Tier 1 – CET1) σε ενοποιημένη βάση ανήλθε στο 16,9% το 2016, έναντι 16,2% το Δεκέμβριο του 2015, και ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας αυξήθηκε σε 17%, από 16,3% αντίστοιχα (βλ. Διάγραμμα III.30).

Η βελτίωση των δεικτών κεφαλαιακής επάρκειας οφείλεται στη σημαντική μείωση του σταθμισμένου ενεργητικού κατά 11,2% σε σύγκριση με το Δεκέμβριο του 2015. Καθοριστικά συνέβαλε η μείωση του σταθμισμένου ως προς τον πιστωτικό κίνδυνο ενεργητικού, το οποίο αποτελεί το 89,2% του συνόλου του σταθμισμένου ενεργητικού. Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στην πώληση της θυγατρικής της ΕΤΕ στην Τουρκία, ενώ σε μικρότερο βαθμό συνέβαλε η απομόγλευση του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών.

Διάγραμμα III.30 Κατανομή του σταθμισμένου ενεργητικού ανά κίνδυνο και εξέλιξη της κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών εμπορικών τραπεζών

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Το α' τρίμηνο του 2017 οι δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζικών ομίλων υποχώρησαν οριακά σε σχέση με το τέλος του 2016, εξέλιξη που εν μέρει οφείλεται στην εποπτική μεταχείριση των αναβαλλόμενων φορολογικών απαιτήσεων.

Μεσοπρόθεσμα, η αποτελεσματική διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων και η εφαρμογή των σχεδίων αναδιάρθρωσης αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για τη διατήρηση του κεφαλαιακού αποθέματος των ελληνικών τραπεζικών ομίλων σε ικανοποιητικό επίπεδο.

IV. ΛΟΙΠΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

1. ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 2016 σηματοδοτήθηκε από τη θέση σε ισχύ της Φερεγγυότητας II, ενός νέου συνεκτικού, με υψηλότερο βαθμό διαφάνειας, θεσμικού πλαισίου το οποίο έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές τόσο στον τρόπο λειτουργίας της ασφαλιστικής αγοράς όσο και στην άσκηση της εποπτείας από τις αρμόδιες αρχές των Κρατών Μελών της Ευρωζώνης. Η εγχώρια ασφαλιστική αγορά έχει επιδείξει υψηλό βαθμό συνέπειας και προσαρμοστικότητας στις εποπτικές απαιτήσεις του νέου πλαισίου.

Η ελληνική ασφαλιστική αγορά, μετά τις εξελίξεις στις αρχές του 2017, αριθμεί πλέον 43 εποπτευόμενες από την Τράπεζα της Ελλάδος ασφαλιστικές επιχειρήσεις, εκ των οποίων 3 δραστηριοποιούνται αποκλειστικά στις ασφαλίσσεις ζωής, 23 στις ασφαλίσσεις κατά ζημιών και 17 ασκούν ταυτόχρονα δραστηριότητες ασφαλίσσεων ζωής και κατά ζημιών. Παράλληλα, στην εγχώρια ασφαλιστική αγορά δραστηριοποιούνται 20 υποκαταστήματα ασφαλιστικών επιχειρήσεων με έδρα άλλο κράτος-μέλος της ΕΕ, καθώς και 16 ευρωπαϊκές ασφαλιστικές επιχειρήσεις με καθεστώς ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

Αναφορικά με το μέγεθος της αγοράς, σημειώνεται ότι το σύνολο του ενεργητικού των ασφαλιστικών επιχειρήσεων με έδρα την Ελλάδα, στο τέλος του 2016, σύμφωνα με τα υποβληθέντα από τις επιχειρήσεις ετήσια στοιχεία, ανήλθε σε 15,9 δισεκ. ευρώ, εκ των οποίων 11,1 δισεκ. ευρώ αφορούν επενδύσεις (6,8 δισεκ. ευρώ αφορούν τοποθετήσεις σε κρατικά ομόλογα) και 2,3 δισεκ. ευρώ αφορούν επενδύσεις για ασφαλίσσεις τον επενδυτικό κίνδυνο των οποίων φέρουν οι ασφαλι-

σμένοι (unit-linked). Στον αντίποδα, οι συνολικές υποχρεώσεις τους ανήλθαν σε 12,9 δισεκ. ευρώ, εκ των οποίων το σύνολο των τεχνικών προβλέψεων διαμορφώνεται σε 11,7 δισεκ. ευρώ (3,2 δισεκ. ευρώ αφορούν ασφαλίσσεις κατά ζημιών, 6,1 δισεκ. ευρώ αφορούν ασφαλίσσεις ζωής και 2,4 δισεκ. ευρώ unit-linked).

Τα συνολικά ασφάλιστρα των εποπτευόμενων από την ΤτΕ ασφαλιστικών επιχειρήσεων το έτος 2016 διαμορφώθηκαν σε 3,53 δισεκ. ευρώ, ελαφρώς μειωμένα συγκριτικά με το 2015 (3,57 δισεκ. ευρώ). Εκ των συνολικών ασφαλίσεων του 2016, τα 1,64 δισεκ. ευρώ αφορούν ασφαλίσσεις ζωής, ενώ τα 1,89 δισεκ. ευρώ ασφαλίσσεις κατά ζημιών.

1.2 ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

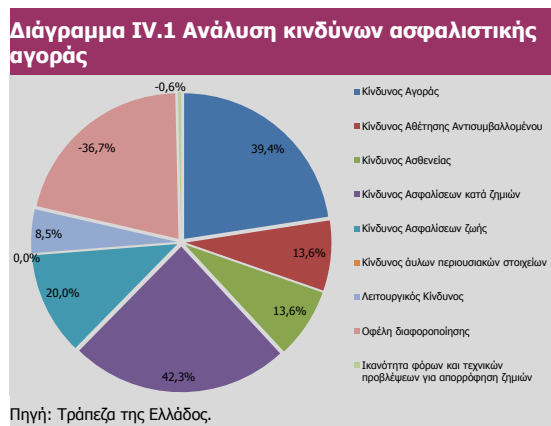
Οι ασφαλιστικές είναι επιχειρήσεις που έχουν ως βασικό σκοπό να εξυπηρετούν τους πελάτες/ασφαλισμένους τους ως παραγωγοί ασφαλιστικών προϊόντων και καλύψεων. Κατά τη διαδικασία παροχής των υπηρεσιών τους, αντλούν κεφάλαια αναλαμβάνοντας ασφαλιστικούς και χρηματοοικονομικούς κινδύνους.

Η παρακάτω ανάλυση εστιάζει στους ποσοτικοποιήσιμους κινδύνους που οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις έχουν αναλάβει, όπως αυτοί αποτυπώνονται και επιμετρούνται με την τυποποιημένη μέθοδο για τον υπολογισμό της Κεφαλαιακής Απαίτησης Φερεγγυότητας.

Σημειώνεται ότι το αποτέλεσμα της ευρωπαϊκής άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress tests) που έλαβε χώρα το 2016 υπό την καθοδήγηση και το συντονισμό της ΕΙΟΡΑ επιβεβαίωσε την ευαισθησία του κλάδου, πανευρωπαϊκά, σε συνθήκες χαμηλών επιτοκίων, οι οποίες δυνητικά θα ασκού-

σαν πιέσεις στην κερδοφορία των επιχειρήσεων, απειλώντας τη βιωσιμότητά τους, ιδιαίτερα δε εκείνων που προωθούν προϊόντα με ενσωματωμένες μακροχρόνιες χρηματοοικονομικές εγγυήσεις. Ο κίνδυνος αυτός δεν αποτυπώνεται στις κεφαλαιακές απαιτήσεις καθώς το κύριο χαρακτηριστικό του είναι ότι διαβρώνει την κεφαλαιακή θέση των επιχειρήσεων σταδιακά και σε μακροχρόνιο ορίζοντα.

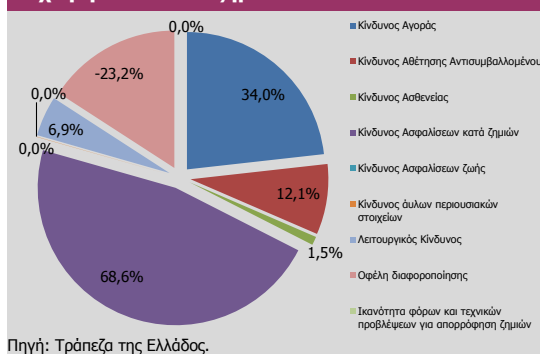
Συγκεντρωτικά, η ανάλυση των κινδύνων για το σύνολο της ελληνικής ασφαλιστικής αγοράς φαίνεται στο Διάγραμμα IV.1

Ασφαλιστικές επιχειρήσεις κατά ζημιών

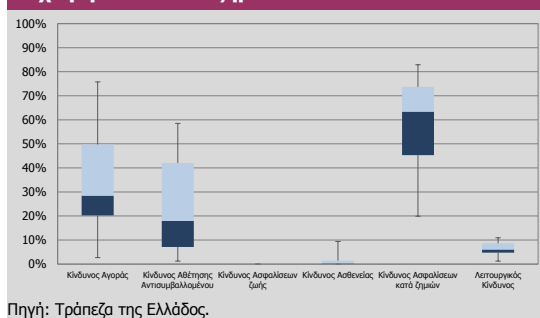
Στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις κατά ζημιών (23 το πλήθος), ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι ο ασφαλιστικός, ο οποίος συνεισφέρει κατά 68,6% στη διαμόρφωση του προφίλ κινδύνου τους, ενώ ο αμέσως επόμενος κίνδυνος, αλλά σημαντικά μικρότερος, είναι ο κίνδυνος αγοράς, ο οποίος συνεισφέρει στη διαμόρφωση του προφίλ κινδύνου τους κατά 34,0%. Ο επόμενος κατά σειρά σημαντικότητας κίνδυνος είναι ο κίνδυνος αθέτησης αντισυμβαλλομένου (με συνεισφορά 12,1%), ενώ ο λειτουργικός κίνδυνος είναι αρκετά μικρός, περίπου 7%. Τέλος, τα οφέλη από τη διαφοροποίηση των κινδύνων συνεισφέρουν στη διαμόρφωση του προφίλ κινδύνου τους αφαιρετικά, καθώς μειώνουν τον κίνδυνο κατά 23,2% περίπου (Διάγραμμα IV.2).

Διάγραμμα IV.2 Ανάλυση κινδύνων ασφαλιστικών επιχειρήσεων κατά ζημιών

Τα ανωτέρω συμπεράσματα αφορούν το σύνολο των ασφαλιστικών επιχειρήσεων κατά ζημιών, ενώ η εικόνα των κινδύνων διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των επί μέρους ασφαλιστικών επιχειρήσεων (Διάγραμμα IV.3).

Διάγραμμα IV.3 Κατανομή κινδύνων ασφαλιστικών επιχειρήσεων κατά ζημιών

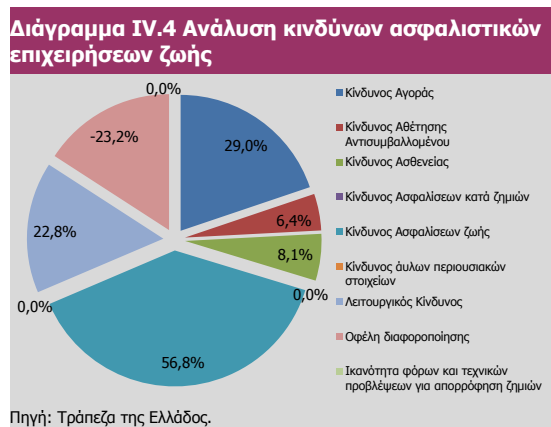

Από το Διάγραμμα IV.3 φαίνεται η μεγάλη ανομοιογένεια στο προφίλ κινδύνου μεταξύ των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα στον κίνδυνο αγοράς και στον κίνδυνο αθέτησης αντισυμβαλλομένου, όπου τα ποσοστά συνεισφοράς των συγκεκριμένων κινδύνων στο προφίλ κινδύνου τους κυμαίνονται από 2,7% μέχρι και 79% και από 1,2% μέχρι και 58,5% αντίστοιχα.

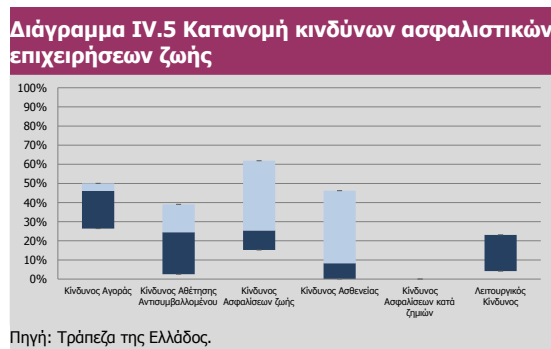
Ασφαλιστικές επιχειρήσεις ζωής

Στις τρεις (3) ασφαλιστικές επιχειρήσεις που ασκούν αποκλειστικά ασφαλίσεις ζωής, ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι ο ασφαλιστικός, με ποσοστό περίπου 56,8%, ενώ ο αμέσως μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος αγοράς με 29,0% (Διάγραμμα IV.4). Χαρακτηριστικό

στις ασφαλίσεις ζωής είναι ότι ο λειτουργικός κίνδυνος είναι υψηλός καθώς ανέρχεται στο 22,8%, ενώ αντίθετα ο κίνδυνος αθέτησης αντισυμβαλλομένου αντιστοιχεί μόλις στο 6,4%. Τα οφέλη από τη διαφοροποίηση των κινδύνων κινούνται σε παρόμοιο επίπεδο με των ασφαλιστικών κατά ζημιών (περίπου 23,2%).

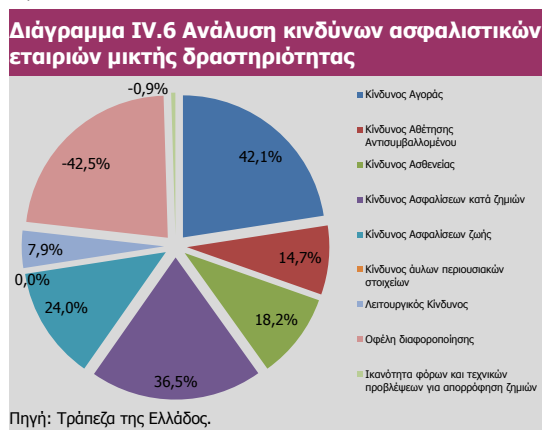
Τα ανωτέρω συμπεράσματα αφορούν το σύνολο των ασφαλιστικών επιχειρήσεων ζωής, ενώ η εικόνα των κινδύνων μεταξύ των επιμέρους ασφαλιστικών επιχειρήσεων παρατίθεται στο Διάγραμμα IV.5.

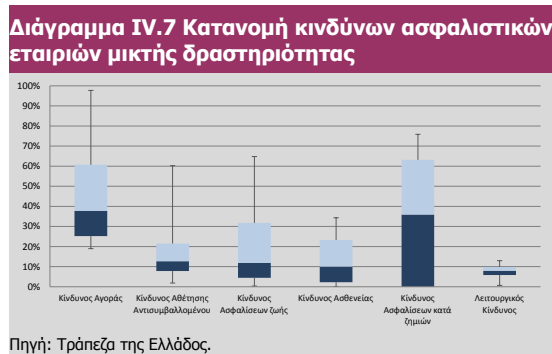
Ασφαλιστικές εταιρίες μικτής δραστηριότητας

Στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις (17 τον αριθμό) που ασκούν ταυτοχρόνως ασφαλίσεις ζωής και κατά ζημιών (ασφαλιστικές εταιρίες μικτής δραστηριότητας), η συνεισφορά των διαφόρων κινδύνων στο προφίλ των κινδύνων τους διαφοροποιείται σημαντικά. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι αυτός της αγοράς καθώς συνεισφέρει κατά 42,1% περίπου, ενώ οι α-

σφαλιστικοί κίνδυνοι κατά ζημιών, ζωής και ασθενείας συνεισφέρουν με ποσοστό 36,5%, 24,0% και 18,2% αντίστοιχα (Διάγραμμα IV.6). Επιπλέον, ο κίνδυνος αθέτησης αντισυμβαλλομένου κινείται σε υψηλά επίπεδα (περίπου 15%). Τα οφέλη από τη διαφοροποίηση είναι αρκετά σημαντικά (μειώνουν τον κίνδυνο κατά 42,5% περίπου), καθώς οι επιχειρήσεις αυτές έχουν μεγαλύτερες δυνατότητες ανάληψης ασυσχετίστων ή και, σε ορισμένες περιπτώσεις, αρνητικά συσχετισμένων κινδύνων.

Στο Διάγραμμα IV.7 διαφαίνεται η κατανομή των κινδύνων στις ασφαλιστικές εταιρίες μικτής δραστηριότητας.

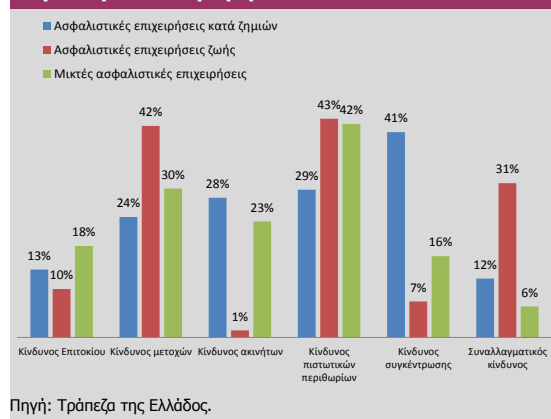
Από το Διάγραμμα IV.7 φαίνεται η μεγάλη ανομοιογένεια των ασφαλιστικών επιχειρήσεων που προέρχεται κυρίως από το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις μικτής δραστηριότητας, διαχωρίζονται σε αυτές που αναλαμβάνουν κατά κύριο λόγο κινδύνους ασφαλίσεων ζωής καθώς δεν μπορούν να ασκήσουν ασφαλίσεις κατά ζημιών πέραν από αυτές που περιλαμ-

βάνουν κινδύνους ασθενείας, και σε αυτές που αναλαμβάνουν κατά κύριο λόγο κινδύνους ασφαλίσεων κατά ζημιών. Ομοίως, η μεγάλη ανομοιογένεια που εμφανίζει ο κίνδυνος ασφαλίσεων ζωής οφείλεται στο μικρό αριθμό ασφαλιστικών επιχειρήσεων που αναλαμβάνουν σημαντικό ασφαλιστικό κίνδυνο ζωής. Ενδεικτικό είναι ότι το 50% των ασφαλιστικών επιχειρήσεων μικτής δραστηριότητας αναλαμβάνει ελάχιστους ασφαλιστικούς κινδύνους ζωής (σε ποσοστό μικρότερο από 10% σε σχέση με το συνολικό τους κίνδυνο).

Ο κίνδυνος αγοράς των ασφαλιστικών επιχειρήσεων

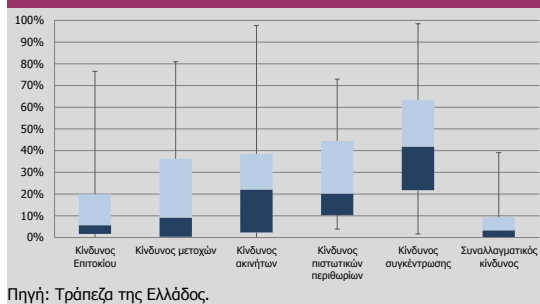
Αναφορικά με τον κίνδυνο αγοράς, ο οποίος αποτελεί περίπου το 39,4% του συνολικού κινδύνου των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, αυτό που φαίνεται είναι ότι υπάρχουν μεγάλες διαφοροποιήσεις μεταξύ των ασφαλιστικών επιχειρήσεων (Διάγραμμα IV.8).

Διάγραμμα IV.8 Ανάλυση του κινδύνου αγοράς στην ασφαλιστική αγορά

Οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις κατά ζημιών παρουσιάζουν μεγάλη έκθεση στον κίνδυνο συγκέντρωσης (41% του συνολικού κινδύνου τους) και στους κινδύνους πιστωτικών περιθωρίων (29%) και ακινήτων (28%). Ο κίνδυνος μετοχών είναι μετριασμένος καθώς αντιστοιχεί στο 24% του συνολικού κινδύνου αγοράς. Η κατανομή των κινδύνων της αγοράς στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις κατά ζημιών παρατίθεται στο Διάγραμμα IV.9.

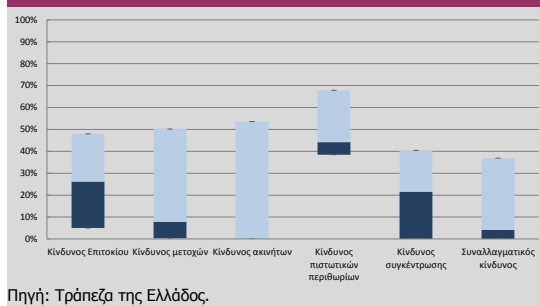
Διάγραμμα IV.9 Κατανομή του κινδύνου αγοράς στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις κατά ζημιών

Σε αντίθεση με τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις κατά ζημιών, ο μεγαλύτερος κίνδυνος των ασφαλιστικών επιχειρήσεων ζωής είναι ο κίνδυνος μετοχών και πιστωτικών περιθωρίων, οι οποίοι ανέρχονται στο 42% και 43%, αντίστοιχα, ως ποσοστό του συνολικού κινδύνου αγοράς. Επίσης, χαρακτηριστικό είναι ότι ο συναλλαγματικός κίνδυνος για τις επιχειρήσεις αυτές είναι αρκετά αυξημένος καθώς ανέρχεται σε ποσοστό 31%, ενώ ο κίνδυνος ακινήτων είναι σχεδόν μηδενικός.

Η κατανομή των κινδύνων αγοράς στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις ζωής παρατίθεται στο Διάγραμμα IV.10.

Διάγραμμα IV.10 Κατανομή των κινδύνων αγοράς στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις ζωής

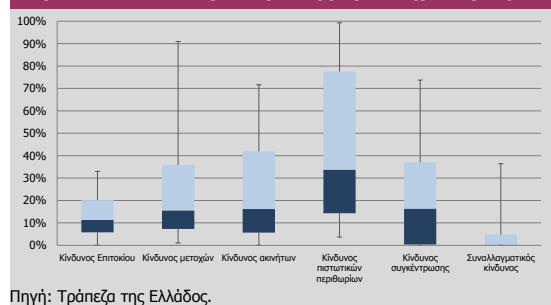
Οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις μικτής δραστηριότητας παρουσιάζουν μεγάλη ανομοιομορφία ως προς την έκθεσή τους στους κινδύνους της αγοράς. Σε κάθε κατηγορία κινδύνου της αγοράς, υπάρχουν ασφαλιστικές επιχειρήσεις με μηδενική έκθεση όπως και ασφαλιστικές επιχειρήσεις με αρκετά μεγάλη έκθεση. Ενδεικτικός είναι ο κίνδυνος πιστωτικών περιθωρίων, ο οποίος αποτελεί, σε ορισμένες πε-

ριπτώσεις, μέχρι και το 99% του συνολικού κινδύνου αγοράς στον οποίο εκτίθενται.

Στις επιχειρήσεις αυτές, ο μεγαλύτερος εκ των κινδύνων αγοράς είναι ο κίνδυνος πιστωτικών περιθωρίων, με ποσοστό 42%, και ακολουθεί ο κίνδυνος μετοχών με ποσοστό 30%.

Η κατανομή των κινδύνων της αγοράς στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις μικτής δραστηριότητας παρατίθεται στο Διάγραμμα IV.11.

Διάγραμμα IV.11 Κατανομή του κινδύνου αγοράς ασφαλιστικών εταιριών μικτής δραστηριότητας

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

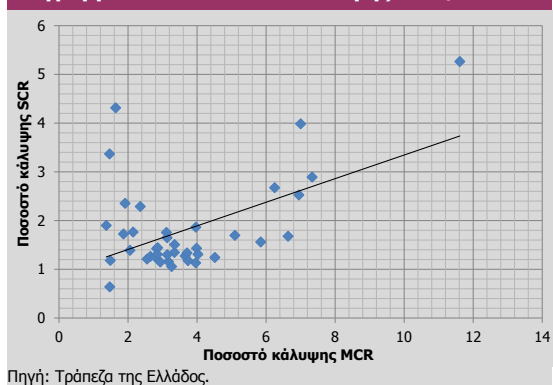
1.3 Η ΦΕΡΕΓΓΥΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Παρά το δυσμενές οικονομικό περιβάλλον, η ελληνική ασφαλιστική αγορά εμφανίζει επάρκεια κεφαλαίων καλής ποιότητας, καθώς το 92% των επιλέξιμων κεφαλαίων ταξινομούνται στην υψηλότερη κατηγορία ποιότητας (Κατηγορία 1). Η Κεφαλαιακή Απαίτηση Φερεγγυότητας (SCR) για το σύνολο της ασφαλιστικής αγοράς στις 31.12.2016 διαμορφώθηκε σε 1,73 δισεκ. ευρώ, με τα συνολικά επιλέξιμα ίδια κεφάλαια να ανέρχονται σε 2,72 δισεκ. ευρώ. Επιπροσθέτως, η συνολική Ελάχιστη Κεφαλαιακή Απαίτηση (MCR) διαμορφώθηκε σε 634 εκατ. ευρώ, με τα αντίστοιχα συνολικά επιλέξιμα ίδια κεφάλαια να ανέρχονται σε 2,55 δισεκ. ευρώ και να αφορούν εξολοκλήρου κεφάλαια Κατηγορίας 1.

Στο Διάγραμμα IV.12 παρατίθεται το ποσοστό κάλυψης του MCR σε σχέση με το ποσο-

στό κάλυψης του SCR, ανά ασφαλιστική επιχείρηση:

Διάγραμμα IV.12 Ποσοστά κάλυψης MCR/SCR

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

2. ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

2.1 ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΜΙΣΘΩΣΗΣ (LEASING) – ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΠΡΑΚΤΟΡΕΥΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ (FACTORING) – ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ (CONSUMER CREDIT COMPANIES)

Οι λοιπές επιχειρήσεις κατά το έτος 2016 εμφάνισαν μικρή μείωση του ενεργητικού τους σε σχέση με το 2015, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, συνεχίζοντας τη συρρίκνωση που παρατηρήθηκε και τα προηγούμενα έτη λόγω της οικονομικής κρίσης, με πολύ μικρότερο, όμως, ρυθμό.

Πιο συγκεκριμένα, το ενεργητικό των εταιριών χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing) διαμορφώθηκε σε 5,0 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2016, μειωμένο κατά 3,9% σε σύγκριση με το τέλος του 2015 (βλ. Διάγραμμα IV.1). Η μικρή αυτή μείωση μέσα στο 2016 δείχνει την προσπάθεια σταθεροποίησης του κλάδου, μετά τη σημαντική συρρίκνωση (περίπου 40%) στο ενεργητικό του από το 2010 μέχρι το 2015.

Παράλληλα, το ενεργητικό των εταιριών πρακτόρευσης επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring) διαμορφώθηκε σε 1,7 δισεκ. ευρώ, μειωμένο κατά 0,8% σε σύγκριση με το τέλος του 2015. Τέλος, το ενεργητικό των εταιριών παροχής πιστώσεων ανήλθε σε 0,2 δισεκ. ευρώ, μειωμένο κατά 5,4%, από το τέλος του 2015. Επισημαίνεται ότι από το 2010 έως το 2015, το ενεργητικό του κλάδου των εταιριών factoring και των εταιριών παροχής πιστώσεων συρρικνώθηκε κατά 20% και 72% αντίστοιχα, ενώ μέσα στο 2016 ο ρυθμός συρρίκνωσης περιορίστηκε σημαντικά.

Σε ό,τι αφορά τα αποτελέσματα χρήσεως, οι επιδόσεις και των τριών κλάδων το 2016 ήταν βελτιωμένες σε σχέση με το προηγούμενο έτος (βλ. Διάγραμμα IV.2.).

Πιο συγκεκριμένα, οι ζημίες του κλάδου των εταιριών leasing περιορίστηκαν σε μόλις 11,4 εκατ. ευρώ το 2016, έναντι 207,7 εκατ. ευρώ το 2015.

Επιπλέον, οι εταιρίες factoring παρουσίασαν κέρδη 54,8 εκατ. ευρώ, ελαφρώς αυξημένα έναντι αυτών του 2015 (52,8 εκατ. ευρώ). Τέλος, κέρδη παρουσίασαν το 2016 και οι εταιρίες παροχής πιστώσεων, ύψους 8,5 εκατ. ευρώ, από ζημίες ύψους 9,7 εκατ. ευρώ που

είχαν καταγράψει το 2015.

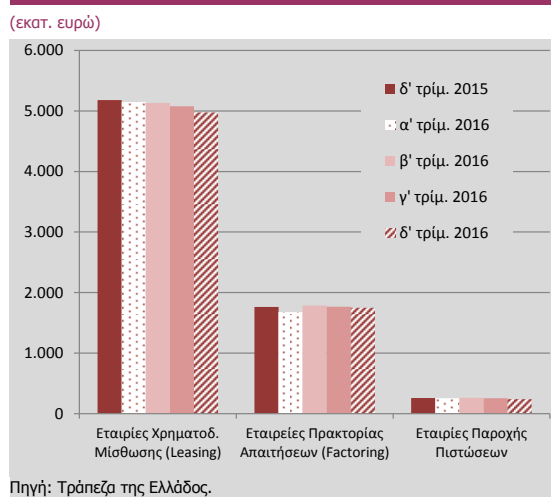
Αναφορικά με τη διασύνδεση των εταιριών αυτών με τα πιστωτικά ιδρύματα για το 2016, διαπιστώνεται ότι το 22,6% του παθητικού των εταιριών leasing αντιστοιχεί σε υποχρεώσεις προς πιστωτικά ιδρύματα, έναντι 8,3% του παθητικού των εταιριών factoring. Αντίθετα, οι απαιτήσεις κατά πιστωτικών ιδρυμάτων των εταιριών παροχής πιστώσεων αντιστοιχούν στο 22,6% του ενεργητικού του κλάδου, έναντι 2,2% και 0,7% για τις εταιρίες factoring και leasing, αντίστοιχα.

Τέλος, τα μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα (εντός και εκτός ισολογισμού) συγκεντρωτικά για τους τρεις κλάδους εταιριών (leasing, factoring και εταιρίες παροχής πιστώσεων), ανήλθαν σε 3,28 δισεκ. ευρώ, ελαφρώς μειωμένα κατά 0,28% συγκριτικά με αυτά στο τέλος του 2015 (3,29 δισεκ. ευρώ). Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων προς το σύνολο αυτών (NPE ratio) μειώθηκε ελαφρώς σε 42,34% το 2016, έναντι 43,33% το 2015.

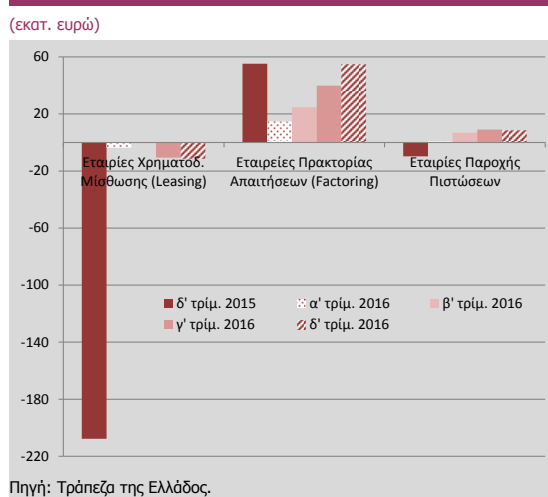
2.2 ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΠΑΙΤΗΣΩΝ ΑΠΟ ΔΑΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ (ΕΛΔΑΠ) – ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Βάσει του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου

Διάγραμμα IV.13 Ενεργητικό λοιπών επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα

Διάγραμμα IV.14 Αποτελέσματα χρήσεως λοιπών επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα

(ν. 4354/2015 όπως τροποποιήθηκε με το ν. 4389/2016), τέσσερις εταιρίες έχουν λάβει άδεια λειτουργίας από την Τράπεζα της Ελλάδος για τη διαχείριση απαιτήσεων από συμβάσεις δανείων ή άλλων πιστώσεων. Οι εταιρίες αυτές, σε συνεργασία με τα πιστωτικά ιδρύματα, αναλαμβάνουν τη διαχείριση μη εξυπηρετούμενων στεγαστικών, επιχειρηματικών, αλλά και καταναλωτικών δανείων με σκοπό την εξεύρεση λύσεων που θα οδηγήσουν στη σταθεροποίηση και την ανάκαμψη των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, συμ-

βάλλοντας παράλληλα στην εξυγίανση του χαρτοφυλακίου των τραπεζών και τελικά στην ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας.

Η πρόσφατη νέα τροποποίηση του σχετικού θεσμικού πλαισίου (ν. 4472/19.5.2017) απλοποιεί τη διαδικασία αδειοδότησης των εταιριών διαχείρισης δανείων και αναμένεται να δημιουργήσει κατάλληλες προϋποθέσεις για την εκδήλωση ενδιαφέροντος και από άλλες εταιρίες, δεδομένου του όγκου των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων.

V. ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ

1. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Κατά τη διάρκεια του 2016 συνεχίστηκαν οι πιέσεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα οι οποίες προήλθαν από τις συνθήκες περιορισμένης ρευστότητας του Ελληνικού Δημοσίου και την επιβολή των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων και στην ανάληψη μετρητών των νομικών και των φυσικών προσώπων. Στο δυσμενές αυτό οικονομικό περιβάλλον η λειτουργική αξιοπιστία και ανθεκτικότητα των συστημάτων πληρωμών συνέβαλε αποφασιστικά στη διατήρηση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος μέσω της διασφάλισης της εύρυθμης λειτουργίας του τομέα των διατραπεζικών και λιανικών πληρωμών.

1.1 TARGET2-GR

Η ελληνική συνιστώσα TARGET2-GR (T2-GR), του πανευρωπαϊκού συστήματος πληρωμών μεγάλης αξίας σε συνεχή χρόνο TARGET2, επέδειξε λειτουργική επάρκεια και αποτελεσματικότητα καθ' όλη τη διάρκεια του 2016 καθώς η τεχνική διαθεσιμότητα του συστήματος διατηρήθηκε στο επίπεδο του 100%. Αναφορικά με τις συναλλαγές που διαβιβάστηκαν μέσω του T2-GR, ο αριθμός και η αξία των πληρωμών συνέχισαν την πτωτική πορεία τους. Συγκεκριμένα, μέσω του συστήματος διαβιβάστηκαν 716 χιλ. διατραπεζικές και πελατειακές εντολές πληρωμής, μειωμένες κατά 61 χιλ. σε σχέση με το 2015 (μεταβολή -7,8%). Η αντίστοιχη αξία των εντολών πληρωμής ανήλθε σε 3 τρισεκ. ευρώ, μειωμένη κατά 2,2 τρισεκ. ευρώ (μεταβολή -42%). Η πτωτική πορεία των πληρωμών αποδίδεται στη γενικότερη έλλειψη ρευστότητας των φορέων της κεντρικής και περιφερειακής δημόσιας διοίκησης, των επιχει-

ρήσεων και των νοικοκυριών. Σε θεσμικό επίπεδο, τα μεγέθη των χρηματοοικονομικών συναλλαγών του T2-GR συνέχισαν να επηρεάζονται από την αναγκαία διαδικασία έγκρισης, είτε από τους ίδιους τους παρόχους υπηρεσιών πληρωμών είτε από την Επιτροπή Εγκρίσεων Τραπεζικών Συναλλαγών, των πληρωμών που μπορούν να εκτελεστούν μέσω του συστήματος εντός της Ελλάδας ή προς το εξωτερικό.

1.2 ΔΙΑΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ Α.Ε. - ΔΙΑΣ

Το σύστημα πολυμερούς συμψηφισμού για πληρωμές λιανικής ΔΙΑΣ λειτουργήσε ιδιαίτερα αποτελεσματικά στη διάρκεια του 2016 με τη τεχνική διαθεσιμότητα του συστήματος να ανέρχεται σε 100%. Η ΔΙΑΣ επεξεργάστηκε 28 εκατ. εντολές πληρωμής περισσότερες σε σχέση με το 2015 (μεταβολή +14%) και 52 εκατ. εντολές πληρωμής περισσότερες σε σχέση με το 2014 (μεταβολή +29%), αποτυπώνοντας την εντατικοποίηση της χρήσης των ηλεκτρονικών συναλλαγών. Η μεγαλύτερη αύξηση καταγράφηκε στις συναλλαγές μεταφοράς πιστώσεων και άμεσων χρεώσεων. Αντιθέτως οι διατραπεζικές συναλλαγές σε ATM, η συντριπτική πλειονότητα των οποίων αφορά σε αναλήψεις μετρητών, παρουσίασαν μείωση κατά 21% (βλ. Πίνακας V.1). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στο υφιστάμενο καθεστώς του τρόπου και του επιπέδου ανάληψης μετρητών ανά δεκαπενθήμερο σε συνδυασμό με το όριο χρήσης μετρητών στις συναλλαγές φυσικών προσώπων και επιχειρήσεων. Περαιτέρω, αποδίδεται στην εξοικείωση και εντατικοποίηση της χρήσης των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής που παρέχουν ταυτόχρονα και φορολογικά κίνητρα στους συναλλασσόμενους. Η συνο-

λική αξία των πληρωμών που επεξεργάστηκε το σύστημα διαμορφώθηκε στα 233 δισεκ. ευρώ, αυξημένη κατά 13% συγκριτικά με το 2015.

Πίνακας V.1 Συναλλαγές του συστήματος πληρωμών ΔΙΑΣ

(σε εκατ. συναλλαγές)

Τύπος Συναλλαγών	2016	2015	2014
Μεταφορές πιστώσεων και λοιπές κινήσεις κεφαλαίων	195,82	166,18	144,98
Άμεσες χρεώσεις	13,53	11,7	9,94
Επιταγές	4,35	4,18	4,42
Συναλλαγές σε ATM	15,36	19,47	19,02
Συναλλαγές σε POS	1,36	0,5	0,13
Σύνολο	230,42	202,03	178,49

Πηγή: ΔΙΑΣ Α.Ε.

1.3 ΓΡΑΦΕΙΟ ΣΥΜΨΗΦΙΣΜΟΥ ΑΘΗΝΩΝ - ΓΣΑ

Η πτωτική πορεία των τιμών των δεικτών εκκαθάρισης των επιταγών σε φυσική μορφή από το σύστημα ΓΣΑ συνεχίστηκε και το 2016 (βλ. Πίνακας V.2). Το σύστημα επεξε-

ργάστηκε 22 χιλ. λιγότερες επιταγές (μεταβολή -4,9%) σε σχέση με το 2015, με τον ημερήσιο μέσο όρο του αριθμού των επιταγών που παρουσιάστηκαν για συμψηφισμό να μειώνεται κατά 5%. Η αντίστοιχη αξία των προς συμψηφισμό επιταγών μειώθηκε κατά 7,2 δισεκ. ευρώ (μεταβολή -18,4%), με τον ημερήσιο μέσο όρο της αξίας των επιταγών που παρουσιάστηκαν για συμψηφισμό να μειώνεται κατά 18,4%.

Η εξέλιξη αυτή συνδέεται άμεσα με το επίπεδο του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων, την συνεχιζόμενη υποκατάσταση της παραδοσιακής χρήσης επιταγών με μεταφορές κεφαλαίων για την εξόφληση εταιρικών και ατομικών υποχρεώσεων, την αξιοποίηση των παρεχόμενων φορολογικών κινήτρων που συνδέονται με τη χρήση εναλλακτικών ηλεκτρονικών πληρωμών και το ύψος των διαθέσιμων εισοδημάτων για την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών.

Πίνακας V.2 Κίνηση επιταγών ΓΣΑ

(σε εκατ. συναλλαγές)

	2016	2015	2014	Μεταβολή ετών 2015-2016	Μεταβολή ετών 2014-2016
Αριθμός επιταγών που παρουσιάστηκαν για συμψηφισμό	423.657	445.697	601.450	-4,9%	-29,6%
Αξία επιταγών που παρουσιάστηκαν για συμψηφισμό (εκατ. ευρώ)	32.226	39.488	62.779	-18,4%	-48,7%
Ημερήσιος μ.ό. αρ. επιταγών που παρουσιάστηκαν για συμψηφισμό	1.642	1.728	2.359	-5,0%	-30,4%
Ημερήσιος μ.ό. αξίας επιταγών που παρουσιάστηκαν για συμψηφισμό (εκατ. ευρώ)	124,91	153,05	246,19	-18,4%	-49,3%

Πηγή: Γραφείο Συμψηφισμού Αθηνών.

2. ΚΑΡΤΕΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Η συνεχιζόμενη μεταβολή στις συναλλακτικές πρακτικές των καταναλωτών και των επιχειρήσεων με την σταδιακή υιοθέτηση της χρήσης των ηλεκτρονικών πληρωμών, αποτυπώνεται στους δείκτες συναλλαγών με κάρτες πληρωμών.

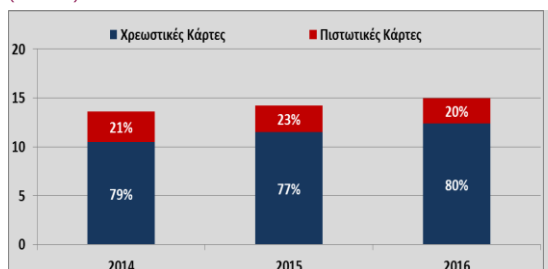
2.1 ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΡΤΩΝ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Ο συνολικός αριθμός των ενεργών καρτών πληρωμών σε κυκλοφορία στο τέλος του 2016 ανήλθε σε 15 εκατ. κάρτες παρουσιάζοντας αύξηση κατά 5% σε σχέση με το προηγούμενο έτος (βλ. Διάγραμμα V.1). Κατόπιν της σημαντικής αύξησης του αριθμού των καρτών πληρωμών η οποία καταγράφηκε με-

ταξύ β' και α' εξαμήνου του 2015 (μεταβολή +11,26%), προκειμένου οι συναλλασσόμενοι να ανταποκριθούν στις νέες συνθήκες διενέργειας των πληρωμών, παρατηρείται έκτοτε σταδιακή εξομάλυνση στο ρυθμό της έκδοσής τους. Πιο συγκεκριμένα, η μεταβολή μεταξύ α' εξαμήνου 2016 και β' εξαμήνου 2015 κυμάνθηκε στο +3% ενώ ο αριθμός των καρτών το β' εξάμηνο του 2016 αυξήθηκε κατά 1,8% συγκριτικά με το α' εξάμηνο του ίδιου έτους.

Διάγραμμα V.1 Αριθμός καρτών ανά κατηγορία κάρτας

(σε εκατ.)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Αναφορικά με τις επιμέρους κατηγορίες καρτών¹⁸, καταγράφεται ετήσια μείωση κατά 4% στον αριθμό των πιστωτικών καρτών οι οποίες ανήλθαν σε 2,6 εκατ. κάρτες στο τέλος του 2016. Η εξέλιξη αυτή συνδέεται άμεσα με την αρνητική οικονομική συγκυρία και την αντίστοιχη αδυναμία κατόχων καρτών να ανταποκριθούν στους μηνιαίους λογαριασμούς των πιστωτικών καρτών τους με αποτέλεσμα είτε την μη χρήση και την επιστροφή των καρτών στους εκδότες είτε την καταγγελία των συμβάσεων και την απενεργοποίηση των καρτών από τους ίδιους τους εκδότες. Στην αντίθετη κατεύθυνση, οι χρεωστικές κάρτες παρουσίασαν ετήσια αύξηση κατά 8% και ανήλθαν σε 12,4 εκατ. κάρτες στο τέλος του 2016. Η αύξηση αποδίδεται στη συνεχιζόμε-

¹⁸ Για τους σκοπούς της Επισκόπησης, στις χρεωστικές κάρτες περιλαμβάνονται οι προπληρωμένες κάρτες και οι κάρτες ανάληψης μετρητών χωρίς τη δυνατότητα διενέργειας αγορών. Στις πιστωτικές κάρτες περιλαμβάνονται οι εικονικές κάρτες και οι κάρτες μεταγενέστερης χρέωσης.

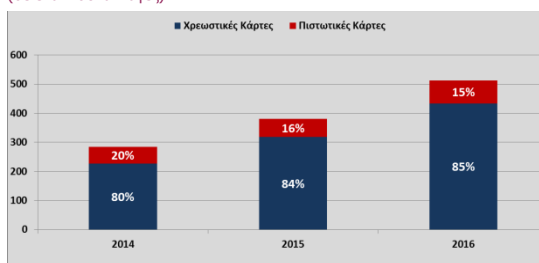
νη διαδικασία αντικατάστασης των τραπεζικών βιβλιαρίων με κάρτες καθώς και στην παρατηρούμενη τάση της έκδοσης προπληρωμένων καρτών με σκοπό τη διενέργεια πληρωμών, κυρίως μέσω διαδικτύου.

2.2 ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΜΕ ΚΑΡΤΕΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Το 2016, ο συνολικός αριθμός συναλλαγών με κάρτες πληρωμών ανήλθε στις 513 εκατ. συναλλαγές από 381 εκατ. συναλλαγές που διενεργήθηκαν το 2015 παρουσιάζοντας αύξηση κατά 35% (βλ. Διάγραμμα V2).

Διάγραμμα V.2 Αριθμός συναλλαγών με κάρτες

(σε εκατ. συναλλαγές)

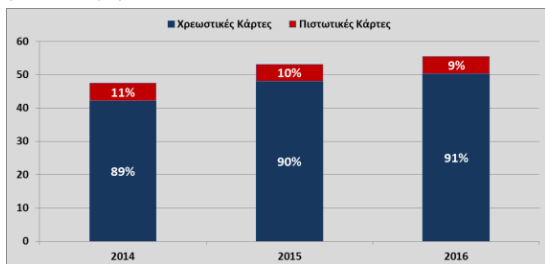
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Σε σχέση με την ποσοστιαία συμμετοχή των δύο κατηγοριών καρτών πληρωμών στο συνολικό αριθμό των συναλλαγών την τριετία 2014 - 2016, παρατηρείται αυξητική τάση στις χρεωστικές κάρτες καθώς αποτελούν το βασικότερο υποκατάστατο της χρήσης μετρητών. Παράλληλα, το μερίδιο των πιστωτικών καρτών βαίνει μειούμενο σε αντιστοιχία, αφενός με τη μείωση του αριθμού τους αφετέρου με τα ιδιαίτερα χαμηλά έως σε πολλές περιπτώσεις μηδενικά διαθέσιμα για συναλλαγές πιστωτικά υπόλοιπά τους.

Η αναλογούσα αξία των συναλλαγών με κάρτες πληρωμών ανήλθε στα 55 δισεκ. ευρώ από 53 δισεκ. ευρώ το 2015, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 4%. (βλ. Διάγραμμα V.3).

Διάγραμμα V.3 Αξία συναλλαγών με κάρτες

(σε δισεκ. ευρώ)

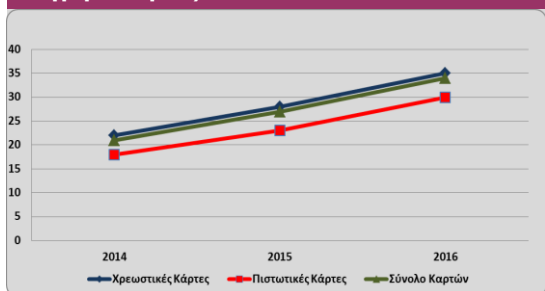

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Η ποσοστιαία συμμετοχή των δύο κατηγοριών καρτών πληρωμών στη συνολική αξία των συναλλαγών ακολουθεί τάση ανάλογη με αυτή του αριθμού των συναλλαγών.

Εστιάζοντας στις συναλλαγές ανά κάρτα (βλ. Διαγράμματα V4 και V5), ο μέσος αριθμός συναλλαγών παρουσιάστηκε αυξημένος κατά 26% σε σχέση με το 2015 και ανήλθε σε 34 συναλλαγές ανά κάρτα από 27 συναλλαγές το 2015. Στις επιμέρους κατηγορίες καρτών, ο μέσος αριθμός συναλλαγών ανά χρεωστική κάρτα κυμάνθηκε στις 35 συναλλαγές από 28 και ο μέσος αριθμός ανά πιστωτική κάρτα στις 30 συναλλαγές από 23 το 2015.

Διάγραμμα V.4 Μέσος αριθμός συναλλαγών ανά κατηγορία κάρτας

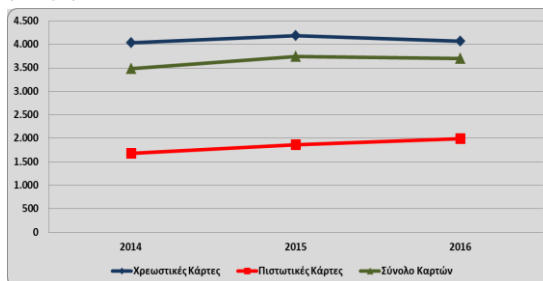
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Αντίστροφα, η μέση αξία συναλλαγών ανά κάρτα μειώθηκε κατά 1% σε 3.704 ευρώ το 2016 από 3.742 ευρώ το 2015. Περαιτέρω, η μέση αξία συναλλαγών ανά χρεωστική κάρτα παρουσίασε μείωση κατά 3% σε 4.066 ευρώ από 4.188 ευρώ ενώ η μέση αξία συναλλαγών

ανά πιστωτική κάρτα αυξήθηκε κατά 7% σε 1.995 ευρώ από 1.862 ευρώ το 2015.

Διάγραμμα V.5 Μέση αξία συναλλαγών ανά κατηγορία κάρτας

(σε ευρώ)

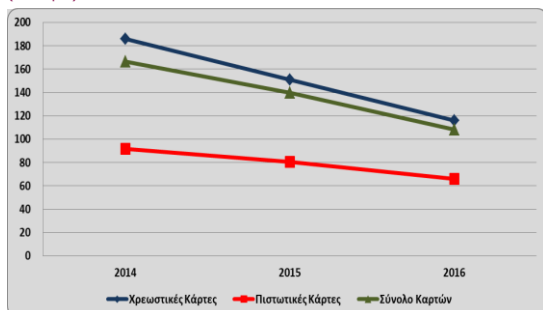
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Η αύξηση της μέσης αξίας ανά πιστωτική κάρτα αποδίδεται κυρίως στη δυνατότητα εξόφληση των φορολογικών υποχρεώσεων φυσικών και νομικών προσώπων μέσω πιστωτικών καρτών και με τη χρήση μηνιαίων άτοκων δόσεων το 2016.

Τέλος σε ότι αφορά τη μέση αξία ανά συναλλαγή καταγράφηκε πτώση της κατά 22% και κυμάνθηκε σε 108 ευρώ από 140 ευρώ το 2015 (βλ. Διάγραμμα V.6). Λαμβάνοντας υπόψη την σημαντική αύξηση του συνολικού αριθμού συναλλαγών συγκριτικά με την αύξηση της συνολικής αξίας των συναλλαγών, συμπεραίνεται ότι οι κάρτες χρησιμοποιούνται πλέον και για μεγάλο αριθμό πληρωμών μικρής αξίας.

Διάγραμμα V.6 Μέση αξία ανά συναλλαγή με κάρτες

(σε ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

2.3 ΑΠΑΤΗ ΣΤΙΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΜΕ ΚΑΡΤΕΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Δεδομένης της μεταβολής των συναλλακτικών πρακτικών των καταναλωτών και των επιχειρήσεων, η παρακολούθηση των περιστατικών απάτης στις συναλλαγές με κάρτες πληρωμών συμβάλλει στη διασφάλιση των συναλλαγών των καταναλωτών και των επιχειρήσεων, στη διατήρηση της εμπιστοσύνης τους στα μέσα πληρωμών, στην προώθηση των νέων συναλλακτικών πρακτικών και στη διατήρηση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Ο δείκτης της έντασης της απάτης που αφορά στην αναλογία των περιστατικών απάτης και της αντίστοιχης αξίας τους προς τον αριθμό και την αξία των συναλλαγών με κάρτες, παρέμεινε σταθερός στο 0,01% (βλ. Πίνακας V.3) αναλογώντας σε 1 ευρώ αξίας απάτης ανά 10 χιλ. ευρώ αξία συναλλαγών.

Πίνακας V.3 Αξία συναλλαγών απάτης ως προς τη συνολική αξία συναλλαγών

(σε ευρώ)

Χρονική Περίοδος	Αξία συναλλαγών	Αξία συναλλαγών απάτης	% συναλλαγών απάτης
2016	55.494.988.117	5.265.609	0,01%
2015	53.204.997.330	4.819.289	0,01%
2014	47.461.311.333	4.522.623	0,01%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Στα περιστατικά απάτης, ο δείκτης κυμάνθηκε στο επίπεδο του 0,01% (βλ. Πίνακας V.4) όπως τα προηγούμενα έτη, αναλογώντας σε μία συναλλαγή απάτης ανά 8 χιλ. συναλλαγές.

Πίνακας V.4 Αριθμός συναλλαγών απάτης ως προς το συνολικό αριθμό συναλλαγών

Χρονική Περίοδος	Αριθμός συναλλαγών	Αριθμός συναλλαγών απάτης	% συναλλαγών απάτης
2016	513.130.314	62.230	0,01%
2015	381.184.188	39.955	0,01%
2014	284.793.348	40.358	0,01%

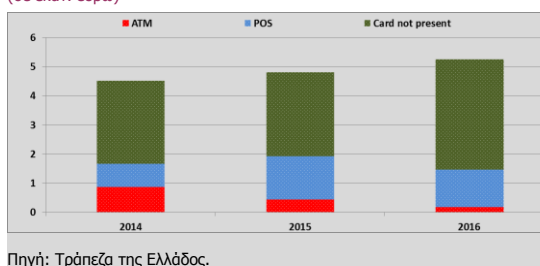
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Από την ανάλυση της απάτης ανά τύπο συναλλαγής με κάρτες πληρωμών (βλ. Διαγράμματα V.7 και V.8) προκύπτει πως στις εξ' αποστάσεως (card not present) συναλλαγές μέσω διαδικτύου ή ταχυδρομείου/τηλεφώνου εκδηλώνονται τα περισσότερα περιστατικά απάτης.

Η περαιτέρω ανάλυση των περιστατικών απάτης στις εξ' αποστάσεως συναλλαγές κατέδειξε πως τα περιστατικά αυτά αφορούσαν διαδικτυακές συναλλαγές αγορών προϊόντων σε εμπόρους του εξωτερικού με κάρτες που έχουν εκδοθεί στην Ελλάδα. Στην ελληνική αγορά οι φορείς παροχής υπηρεσιών πληρωμών έχουν υλοποιήσει σε ευρεία έκταση το διεθνές τεχνικό πρότυπο ασφαλών συναλλαγών 3D Secure, με επακόλουθο τη διατήρηση χαμηλού επιπέδου στη διαδικτυακή κυρίως απάτη στις εγχώριες συναλλαγές.

Διάγραμμα V.7 Αξία συναλλαγών απάτης ανά τύπο συναλλαγής

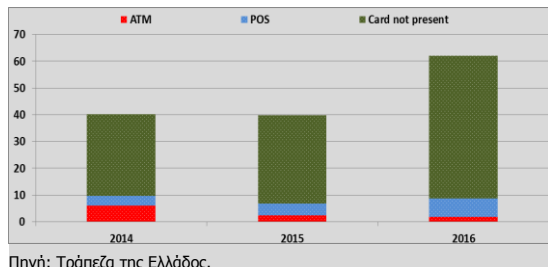
(σε εκατ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Διάγραμμα V.8 Αριθμός συναλλαγών απάτης ανά τύπο συναλλαγής.

(σε χιλ. συναλλαγές)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Ο αριθμός των περιστατικών απάτης στις συναλλαγές με φυσική παρουσία της κάρτας σε τερματικά ATM διατηρήθηκε σε πολύ χαμηλό επίπεδο, μειωμένος κατά 59% το 2016. Αντίστοιχα, η αναλογούσα αξία των περιστατικών αυτών μειώθηκε κατά 26%.

Στις συναλλαγές με φυσική παρουσία της κάρτας σε POS, ο αριθμός των περιστατικών απάτης εμφανίστηκε αυξημένος κατά 58% με μείωση όμως της αντίστοιχης αξίας των περιστατικών αυτών κατά 14%. Μολονότι το 2016 καταγράφηκε αύξηση του αριθμού και της αξίας των συναλλαγών σε POS ως ποσοστό επί του συνόλου του αριθμού και της αξίας των συναλλαγών, το επίπεδο των περιστατικών απάτης παρέμεινε ιδιαίτερα μειωμένο το 2016. (βλ. Πίνακες V.5 και V.6).

Πίνακας V.5 Αριθμός συναλλαγών POS ως προς το συνολικό αριθμό συναλλαγών.

Χρονική Περίοδος	Αριθμός συναλλαγών	Αριθμός συναλλαγών POS	% αριθμού συναλλαγών POS σε συνολικό αριθμό συναλλαγών	% μεταβολής αριθμού συναλλαγών
2016	513.130.314	265.040.414	51,65%	-
2015	381.184.188	118.093.006	30,98%	66,72%
2014	284.793.348	70.818.788	24,87%	24,59%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας V.6 Αξία συναλλαγών POS ως προς τη συνολική αξία συναλλαγών

(σε ευρώ)

Χρονική Περίοδος	Αξία συναλλαγών	Αξία συναλλαγών POS	% αξίας συναλλαγών POS σε συνολική αξία συναλλαγών	% μεταβολής αξίας συναλλαγών
2016	55.494.988.117	12.838.704.668	23,13%	-
2015	53.204.997.330	6.882.901.493	12,94%	78,83%
2014	47.461.311.333	4.748.672.851	10,01%	29,30%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Συνοψίζοντας, τα πολύ χαμηλά επίπεδα απάτης είναι συνυφασμένα με την ενίσχυση του επιπέδου ασφάλειας σε όλους τους τύπους συναλλαγών και το αποτέλεσμα αυτό αποδίδεται στην υιοθέτηση ισχυρών μηχανισμών και διαδικασιών ασφάλειας από τους φορείς παροχής υπηρεσιών πληρωμών με σκοπό τον αποτελεσματικότερο έλεγχο και την αποτροπή της απάτης.

3. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΤΙΤΛΩΝ

3.1 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Τα Συστήματα Διακανονισμού Τίτλων στην Ελλάδα είναι εναρμονισμένα με το ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο και επομένως κάθε αλλαγή σε αυτό επηρεάζει τον τρόπο λειτουργίας τους. Από την έκδοση της Επισκόπησης του Ελληνικού Χρηματοπιστωτικού Συστήματος τον Ιούλιο του 2016, οι εξελίξεις στο θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο που αφορούν τα συστήματα αυτά ήταν οι ακόλουθες.

Ο Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 909/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (CSDR) σχετικά με τη βελτίωση της ασφάλειας και της αποτελεσματικότητας του διακανονισμού τίτλων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και των κεντρικών αποθετηρίων τίτλων

(ΚΑΤ) τέθηκε σε ισχύ το Σεπτέμβριο του 2014. Από τότε το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και οι αρμόδιες αρχές στην Ευρώπη συνεργάστηκαν με την Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών (ΕΑΚΑΑ) και την Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (ΕΑΤ), όπως προβλέπεται από τον CSDR, για την κατάρτιση ρυθμιστικών τεχνικών προτύπων που εξειδικεύουν ορισμένες διατάξεις του CSDR. Το Νοέμβριο του 2016 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε τα πρότυπα αυτά και το Μάρτιο του 2017 δημοσιεύθηκαν στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ισχύ από την 30ή Μαρτίου του 2017. Τα ρυθμιστικά τεχνικά πρότυπα που δημοσιεύθηκαν περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, διατάξεις σχετικά με τη διαδικασία αδειοδότησης των ΚΑΤ, τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας τους, καθώς και οργανωτικές απαιτήσεις¹⁹. Εντός έξι μηνών από την έναρξη ισχύος των προτύπων αυτών, τα ΚΑΤ πρέπει να υποβάλουν αίτηση στην αρμόδια εποπτική αρχή για χορήγηση άδειας στο πλαίσιο του CSDR. Επισημαίνεται ότι από τη διαδικασία αυτή εξαιρούνται τα ΚΑΤ διαχειριστές των οποίων είναι κεντρικές τράπεζες.

Τέλος, η ΕΑΚΑΑ κατάρτισε, σε στενή συνεργασία με τα μέλη του ΕΣΚΤ, και δημοσίευσε το Μάρτιο του 2017 τα πρώτα δύο σύνολα κατευθυντήριων γραμμών για να διασφαλιστεί η συνεπής εφαρμογή των διατάξεων του κανονισμού που αφορούν κανόνες και διαδικασίες αναφορικά με την αθέτηση υποχρέωσης συμμετεχόντων και την πρόσβαση των ΚΑΤ σε πληροφόρηση σχετικά με τις συναλλαγές σε κεντρικούς αντισυμβαλλόμενους και τόπους διαπραγμάτευσης.

¹⁹ Εντός των επόμενων μηνών αναμένεται η δημοσίευση των ρυθμιστικών τεχνικών προτύπων που αφορούν τη συμμόρφωση προς τη διαδικασία διακανονισμού.

Ο κύριος στόχος του κανονισμού CSDR και των ρυθμιστικών τεχνικών προτύπων είναι να ενισχύσει την ασφάλεια, την αποτελεσματικότητα και την ομαλότητα του διακανονισμού χρηματοπιστωτικών μέσων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θέτοντας κοινούς κανόνες και υποχρεώσεις για τους συμμετέχοντες στην αγορά, ειδικά όσον αφορά τη συμμόρφωση προς τη διαδικασία διακανονισμού, και εναρμονισμένες απαιτήσεις για το σύνολο των ευρωπαϊκών αποθετηρίων. Επιπρόσθετα, επιτυγχάνει τη συνεργασία μεταξύ των αρχών, τόσο σε εγχώριο όσο και σε διασυνοριακό επίπεδο, με τον ορισμό αρμόδιων και σχετικών αρχών που συμμετέχουν στην αδειοδότηση και στην εποπτεία των ΚΑΤ.

3.2 ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΤΙΤΛΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Το Σύστημα Διακανονισμού Τίτλων της Τράπεζας της Ελλάδος (Σύστημα Παρακολούθησης Συναλλαγών επί Τίτλων με Λογιστική Μορφή) λειτουργεί σύμφωνα με τους κανόνες και τις ενιαίες απαιτήσεις για το διακανονισμό που θεσπίζει ο κανονισμός CSDR και, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο, εξαιρείται από τη διαδικασία αδειοδότησης.

Κατά τη διάρκεια του 2016 το Σύστημα λειτούργησε ομαλά, σε μία περίοδο όπου επτά ευρωπαϊκά αποθετήρια εντάχθηκαν στην κοινή πλατφόρμα διακανονισμού TARGET2-Securities (το Σύστημα Διακανονισμού Τίτλων της Τράπεζας της Ελλάδος είχε ενταχθεί επιτυχώς στο T2S στην πρώτη φάση μετάπτωσης ευρωπαϊκών αποθετηρίων στο T2S, στις 22 Ιουνίου 2015). Στον Πίνακα V.7 απεικονίζεται η μέση ημερήσια αξία συναλλαγών στο Σύστημα για την περίοδο από τον Ιανουάριο του 2010 έως το Δεκέμβριο του 2016.

Πίνακας V.7 Μέση ημερήσια αξία συναλλαγών στο Σύστημα Άυλων Τίτλων της Τράπεζας της Ελλάδος

(ονομαστική αξία σε εκατ. ευρώ)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ιανουάριος	25.454,80	7.096,20	4.575,02	3.043,14	7.154,57	7.875,16	1.655,73
Φεβρουάριος	27.670,95	7.373,38	12.264,46	5.309,67	7.230,32	9.732,19	1.984,11
Μάρτιος	24.184,35	8.179,58	13.420,38	6.430,53	7.416,68	6.573,52	2.727,62
Απρίλιος	22.471,01	7.087,55	7.186,56	5.867,68	8.633,30	6.258,86	2.899,13
Μάιος	15.016,21	7.009,56	6.674,08	7.410,18	7.132,08	5.386,06	3.853,81
Ιούνιος	9.230,19	7.421,40	5.577,31	7.810,40	7.258,80	7.278,41	6.096,57
Ιούλιος	7.632,89	7.955,05	3.165,96	6.796,00	5.970,67	762,52	3.853,60
Αύγουστος	5.811,10	5.646,81	2.147,91	5.320,37	4.372,33	947,13	4.204,61
Σεπτέμβριος	10.218,92	6.504,64	2.624,21	7.087,89	5.129,95	773,63	3.911,92
Οκτώβριος	7.803,95	5.812,87	3.271,61	8.706,07	6.397,47	1.397,40	3.284,88
Νοέμβριος	7.163,29	5.176,58	2.734,26	8.274,94	4.814,90	1.499,89	4.639,48
Δεκέμβριος	7.301,15	6.793,57	6.056,76	9.141,36	5.262,31	2.590,70	4.235,34

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

3.3 ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΪΛΩΝ ΤΙΤΛΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ «ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΑΠΟΘΕΤΗΡΙΟ ΤΙΤΛΩΝ»

Το Σύστημα Άυλων Τίτλων (Σ.Α.Τ.) της Εταιρίας «Ελληνικό Κεντρικό Αποθετήριο Τίτλων» παρέχει υπηρεσίες διακανονισμού σε επίπεδο τελικού επενδυτή για τις συναλλαγές επί κινητών αξιών ή και άλλων χρηματοπιστωτικών μέσων, και αποτελεί το μηχανογραφικό σύστημα μέσω του οποίου καταχωρούνται και παρακολουθούνται οι άυλες αξίες που αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης στο Χρηματιστήριο Αθηνών. Το Σ.Α.Τ. υπάγεται στην εποπτεία της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, στην οποία θα πρέπει να καταθέσει αίτηση για αδειοδότηση μαζί με τα απαιτούμενα συνοδευτικά έγγραφα εντός των επόμενων μηνών, σύμφωνα με τις διατάξεις του κανονισμού CSDR.

Σχετικά με τη συναλλακτική δραστηριότητα στο Σ.Α.Τ., στον Πίνακα V.8 απεικονίζεται ο μέσος ημερήσιος αριθμός διακανονισμένων χρηματιστηριακών συναλλαγών, καθώς και η

μέση ημερήσια αξία τους για την περίοδο από το 2010 έως το 2016, ανά κατηγορία προϊόντος.

Πίνακας V.8 Μέσος ημερήσιος αριθμός και μέση ημερήσια αξία διακανονισμένων χρηματιστηριακών συναλλαγών¹ στο Ελληνικό Κεντρικό Αποθετήριο Τίτλων

	Μετοχές	Δικαιώματα προτίμησης	Εταιρικά ομόλογα	Διαπραγμα- τεύσιμα αμοιβαία κεφάλαια	Warrants ²	Κρατικά ομόλογα	Εναλλακτική αγορά (μετοχών)	Σύνολο
Μέσος ημερήσιος αριθμός διακανονισμένων χρηματιστηριακών συναλλαγών								
2010	31.696	364	6	13	-	0	-	32.079
2011	25.917	247	12	9	-	0	-	26.185
2012	24.965	42	6	7	-	0	-	25.020
2013	28.379	793	1	8	1.462	0	-	30.643
2014	27.728	30	0	7	1.689	0	-	29.454
2015	25.890	1	0	5	1.096	0	1	26.993
2016	18.810	0	2	3	54	0	1	18.870
Μέση ημερήσια αξία διακανονισμένων χρηματιστηριακών συναλλαγών (σε ευρώ)								
2010	138.035.423	1.111.699	62.077	214.625	-	0	-	139.423.825
2011	81.793.353	523.334	61.613	93.754	-	0	-	82.472.054
2012	51.812.545	12.736	31.173	51.574	-	0	-	51.908.028
2013	79.718.331	1.276.784	2.121	42.275	5.584.864	0	-	86.624.375
2014	120.284.343	109.222	1.123	61.898	6.601.126	0	-	127.057.712
2015	84.547.482	36	87	35.643	1.127.119	90	2.345	85.710.367
2016	60.408.550	13	26.845	9.464	10.115	0	7.684	60.462.670

Πηγή: Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο AchiaNumbers, Ελληνικά Χρηματιστήρια - Χρηματιστήριο Αθηνών.

¹ Ως χρηματιστηριακές συναλλαγές νοούνται οι συναλλαγές του Χρηματιστηρίου Αθηνών που διακανονίστηκαν στο Σύστημα Άυλων Τίτλων, υπολογισμένες με τη μέθοδο single count (μόνο αγορές).

² Warrants ή Τίτλοι Παραστατικοί Δικαιωμάτων προς Κτήση Κινητών Αξιών είναι το χρηματοοικονομικό προϊόν που εισήχθη προς διαπραγμάτευση στο Χρηματιστήριο Αθηνών στο πλαίσιο της ανακεφαλαιοποίησης των ελληνικών τραπεζών (Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου αριθ. 38 της 9.11.2012).

4. ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΑΝΤΙΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΣ

4.1 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η λειτουργία των κεντρικών αντισυμβαλλόμενων στην Ευρωπαϊκή Ένωση διέπεται από το 2012 από τον Κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 648/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (EMIR) για τα εξωχρηματιστηριακά παράγωγα, τους κεντρικούς αντισυμβαλλομένους και τα αρχεία καταγραφής συναλλαγών, ο οποίος θέτει αυστηρές αρχές για τη διαχείριση κινδύνου των κεντρικών αντισυμβαλλομένων και

θεσπίζει ένα πλαίσιο για τη συλλογική εποπτεία τους. Με την εφαρμογή του EMIR αυξήθηκε ο όγκος των συναλλαγών επί παραγώγων που αναφέρεται στα αρχεία καταγραφής συναλλαγών, με αποτέλεσμα να καταστούν οι αγορές περισσότερο διαφανείς για τις εποπτικές αρχές και να μειωθεί ο συστημικός κίνδυνος. Επιπρόσθετα, οι απαιτήσεις για τους κεντρικούς αντισυμβαλλομένους και τα αρχεία καταγραφής συναλλαγών τους έχουν καταστήσει ασφαλέστερους και πιο ανθεκτικούς. Η προβλεπόμενη από τον EMIR τροποποίησή του από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένεται να βελτιώσει περαιτέρω τη διαδικασία υπο-

βολής στοιχείων και την ποιότητα και τη διαφάνειά τους, καθώς και την πρόσβαση στην εκκαθάριση.

Επιπλέον, το Νοέμβριο του 2016 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσε πρόταση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για τη θέσπιση ενός πλαισίου ανάκαμψης και εξυγίανσης των κεντρικών αντισυμβαλλόμενων. Η πρόταση αυτή κατατέθηκε μετά την εφαρμογή του EMIR για να συμπληρώσει το θεσμικό πλαίσιο, καθορίζοντας εναρμονισμένους κανόνες που θα πρέπει να ακολουθούνται σε εξαιρετικά σοβαρές περιπτώσεις όπου οι προληπτικές απαιτήσεις του EMIR ενδέχεται να μην επαρκούν για την αποτροπή της πτώχευσης του κεντρικού αντισυμβαλλομένου. Στόχος της πρότασης είναι να εξασφαλιστεί ότι τόσο οι κεντρικοί αντισυμβαλλόμενοι όσο και οι αρμόδιες αρχές διαθέτουν τα απαραίτητα εργαλεία για τη διασφάλιση της συνέχειας των κρίσιμων λειτουργιών τους, διατηρώντας παράλληλα τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, με ελαχιστοποίηση του κόστους για τους φορολογούμενους σε περίπτωση χρεωκοπίας.

Η πρόταση προβλέπει μέτρα πρόληψης, που περιλαμβάνουν τη σύνταξη σχεδίων ανάκαμψης και εξυγίανσης, μέτρα έγκαιρης παρέμβασης από την εποπτική αρχή, καθώς και μέτρα εξυγίανσης. Τα προβλεπόμενα εργαλεία εξυγίανσης περιλαμβάνουν την πώληση δραστηριοτήτων, τη δημιουργία μεταβατικού κεντρικού αντισυμβαλλομένου, το μερικό ή ολικό τερματισμό συμβολαίων, το εργαλείο επιμερισμού ζημιών και το εργαλείο της διαγραφής και μετατροπής κεφαλαίου και χρεογράφων.

4.2 ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΗΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ (ΕΤ.ΕΚ.)

Η συναλλακτική δραστηριότητα στην ΕΤ.ΕΚ. κατά τη διάρκεια του 2016 διεξήχθη ομαλά. Στον Πίνακα V.9 απεικονίζεται ο μέσος ημερήσιος όγκος συναλλαγών στην αγορά παραγώγων για την περίοδο από το 2014 (οπότε και αδειοδοτήθηκε σύμφωνα με τον EMIR) έως το 2016, ανά κατηγορία παράγωγου προϊόντος.

Πίνακας V.9 Μέσος ημερήσιος όγκος συναλλαγών στην αγορά παραγώγων ανά κατηγορία προϊόντος παράγωγου

	Σ.Μ.Ε. επί δεικτών	Δικαιώματα προαίρεσης επί δεικτών	Σ.Μ.Ε. επί μετοχών	Δικαιώματα προαίρεσης επί μετοχών	Γενικό σύνολο
2014	14.405	917	28.125	122	43.569
2015	9.574	425	55.651	60	65.709
2016	3.596	269	58.218	48	62.131

Πηγή: Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο AxiaNumbers, Ελληνικά Χρημαστήρια - Χρημαστήριο Αθηνών.

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ Ι

ΜΗ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΑ ΑΝΟΙΓΜΑΤΑ (ΜΕΑ) ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ: Η ΔΕΙΑ ΤΩΝ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ ΚΑΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ ΡΕΥΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Εισαγωγή

Η διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων (ΜΕΑ) αποτελεί τη σημαντικότερη πρόκληση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, αφενός εξαιτίας του μεγέθους του προβλήματος (106,3 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2016²⁰), αφετέρου όμως και εξαιτίας των επιδράσεων στον τρόπο λειτουργίας του και κατ' επέκταση στην πραγματική οικονομία. Η απελευθέρωση πόρων από τα πιστωτικά ιδρύματα, ώστε να μπορούν να τους διοχετεύσουν στην πραγματική οικονομία ενισχύοντας τη χρηματοδότηση υγιών επιχειρήσεων, καθίσταται επιτακτική ανάγκη και στο πλαίσιο αυτό η διερεύνηση των παραγόντων που συμβάλλουν προς την κατεύθυνση αυτή αποτελεί προτεραιότητα.

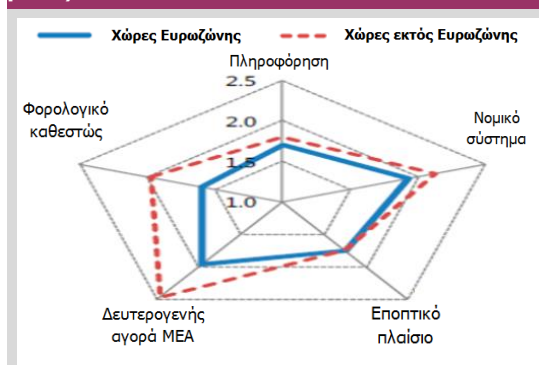
Θεσμικά εμπόδια στην εκκαθάριση των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων (ΜΕΑ)

Σύμφωνα με μελέτη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (IMF)²¹, η εκκαθάριση των ΜΕΑ από τους ισολογισμούς των πιστωτικών ιδρυμάτων είναι συνάρτηση πέντε παραγόντων οι οποίοι επιγραμματικά προσδιορίζονται ως α) το υφιστάμενο εποπτικό πλαίσιο, β) η ύπαρξη δευτερογενών αγορών για μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα, γ) η πληροφοριακή ασυμμετρία μεταξύ αγοραστών και πωλητών, δ) το υφιστάμενο φορολογικό πλαίσιο και ε) το νομικό σύστημα που επικρατεί στην εκάστοτε χώρα. Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό ότι η επίλυση του προβλήματος των ΜΕΑ

εντάσσεται στο πλαίσιο αλληλεπίδρασης των εν λόγω παραγόντων, σε συνάρτηση φυσικά με την βαρύτητα που τους αποδίδεται.

Στο Διάγραμμα 1 που ακολουθεί απεικονίζεται η σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ των παραγόντων, καθώς και η βαρύνουσα σημασία τους μέσω μιας βαθμολόγησης, καθιστώντας ουσιαστικά το νομικό σύστημα και την ύπαρξη δευτερογενούς αγοράς για τα ΜΕΑ ως τους πιο σημαντικούς.

Διάγραμμα 1 Παράγοντες επίλυσης του προβλήματος των ΜΕΑ

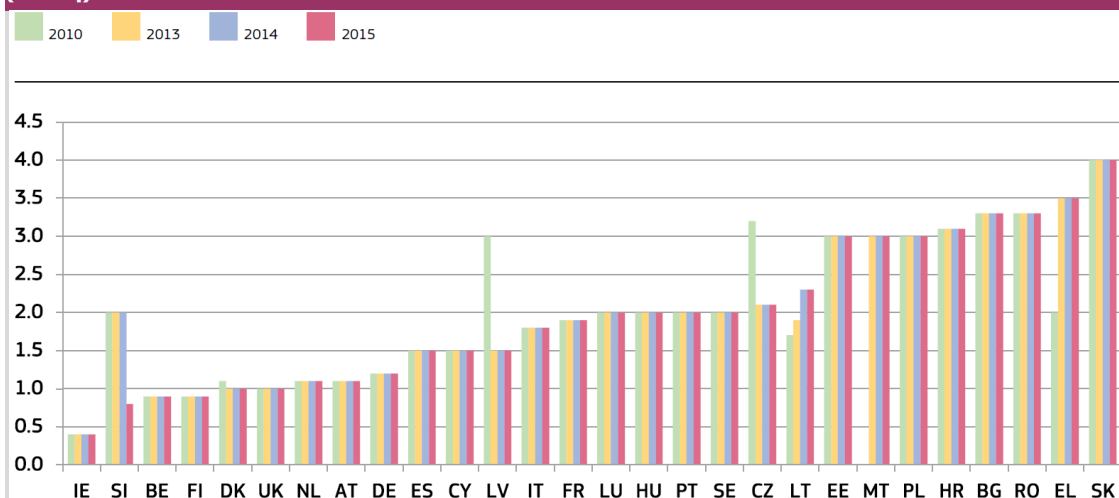
Πηγή: Έρευνα του ΔΝΤ στις αρχές των χωρών και τις τράπεζες.

Στην κατεύθυνση διερεύνησης του υφιστάμενου νομικού συστήματος εντάσσεται η εξέταση του δικαστικού συστήματος (in court settlement) και η συμβολή του στην εκκαθάριση των ΜΕΑ, καθώς και η δυνατότητα εκκαθάρισης εκτός αυτού (out of court settlement). Η πρόσφατη νομοθετική ρύθμιση καλύπτει τον εξωδικαστικό συμβιβασμό (ν. 4469/2017), συνεπώς παρουσιάζει ενδιαφέρον να εξετάσουμε τη διαδικασία εκκαθάρισης εντός δικαστικού συστήματος και ειδικότερα το χρόνο που απαιτείται για την δικαστική επίλυση – εκκαθάριση των ΜΕΑ. Η σπουδαιότητα αναδεικνύεται ξεκάθαρα από το γεγονός ότι το ύψος των ανοιγμάτων που βρίσκονται σε καθεστώς νομικής προστασίας

²⁰ Το εν λόγω ποσό αφορά στοιχεία εντός και εκτός ισολογισμού.

²¹ A Strategy for Resolving Europe's Problem Loans <http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1519.pdf>

Διάγραμμα 2 Χρόνος που απαιτείται για την δικαστική εκκαθάριση ενός μη εξυπηρετούμενου ανοίγματος (σε έτη)^{1,2}.

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα.

¹ Η εκκαθάριση ενός ΜΕΑ δε σημαίνει αποκλειστικά και ρευστοποίηση εξασφάλισης.

² Χρόνος που απαιτείται από τους πιστωτές για την ανάκτηση των ανοιγμάτων. Η χρονική περίοδος υπολογίζεται από την ημερομηνία αθέτησης της υποχρέωσης της επιχείρησης μέχρι την ανάκτηση μέρους ή του συνόλου του ποσού της χορήγησης που οφείλεται στο πιστωτικό ίδρυμα. Πιθανές πρακτικές εσκαμμένης καθυστέρησης στην εκδίκαση της υπόθεσης, όπως η αίτηση αναβολής ή η υποβολή συνεχών ενστάσεων από τα εμπλεκόμενα μέρη, έχουν ληφθεί υπόψη. Τα στοιχεία έχουν αντληθεί από ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν από ειδικούς εκκαθαριστές και επιβεβαιώθηκαν από μελέτη που πραγματοποιήθηκε σχετικά με το νομικό και το θεσμικό πλαίσιο, καθώς και από δημόσια πληροφόρηση σχετικά με τα υφιστάμενα συστήματα πτωχευτικού δικαίου στις χώρες. Η συλλογή στοιχείων πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο κάθε έτους αναφοράς.

(legal protection) και πρακτικά εκκρεμεί η δικαστική τους επίλυση είναι 15,3 δισεκ. ευρώ στο τέλος 2016, δηλαδή 14,6% των συνολικών υφιστάμενων ΜΕΑ, ποσό το οποίο παραμένει σταθερό και στο α' τρίμηνο του 2017. Επίσης, η λειτουργία του δικαστικού συστήματος επηρεάζει άμεσα και το κομμάτι της ρευστοποίησης των εξασφαλίσεων από τα πιστωτικά ιδρύματα, στην περίπτωση που έχουν πλέον κατοχυρώσει το σχετικό νομικό δικαίωμα (enforcement right granted).

Με βάση έρευνα που πραγματοποίησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission)²² σχετικά με το χρόνο που απαιτείται για την εκκαθάριση δικαστικά ενός ΜΕΑ, τα στοιχεία είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτικά καθόσον η Ελλάδα κατατάσσεται προτελευταία, πριν από τη Σλοβακία, με χρονικό διάστημα εκκαθάρισης τα 3,5 έτη κατά μέσο όρο.

Αντικείμενο της παρούσας ανάλυσης είναι η εξέταση της επίδρασης – από τη σκοπιά των

πιστωτικών ιδρυμάτων – του χρόνου ρευστοποίησης των εξασφαλίσεων που εξαρτάται από τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος, στον καθορισμό της τιμής πώλησης των ΜΕΑ, σε συνδυασμό φυσικά με τον εσωτερικό ρυθμό απόδοσης (Internal Rate of Return-IRR) που επιζητούν οι υποψήφιοι δυνητικοί επενδυτές.

Επιπλέον, γίνεται ειδική αναφορά και ανάλυση για την κατηγορία των καταγγελλμένων απαιτήσεων (denounced), οι οποίες στο τέλος του 2016 αποτελούσαν πλέον το 45% των συνολικών ΜΕΑ.

Δεδομένα και παραδοχές της Ανάλυσης Ευαισθησίας

Η ανάλυση χρησιμοποιεί στοιχεία σχετικά με τις ρευστοποιήσιμες εξασφαλίσεις από τους ισολογισμούς των πιστωτικών ιδρυμάτων με ημερομηνία αναφοράς το τέλος του 2016,

²² http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/justice_scoreboard_2016_en.pdf

καλύπτοντας το σύνολο του τραπεζικού συστήματος²³.

Βασική παραδοχή είναι ότι η αξία των υπό εξέταση εξασφαλίσεων απομειώνεται όσο αυξάνεται ο χρόνος ρευστοποίησης και ο εσωτερικός ρυθμός απόδοσης των επενδύτων. Υφίσταται επομένως μία αντίστροφη σχέση η οποία εξετάζεται υπό το πρίσμα των διαφορετικών τιμών μεταξύ των δύο παραμέτρων.

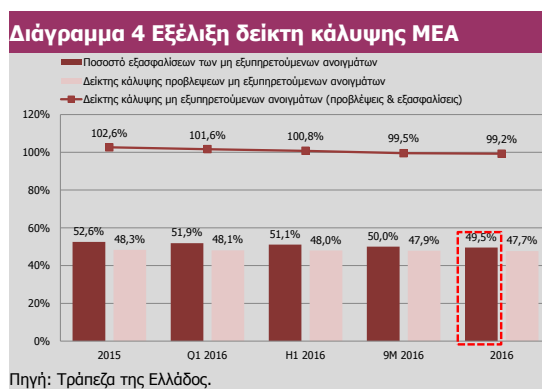
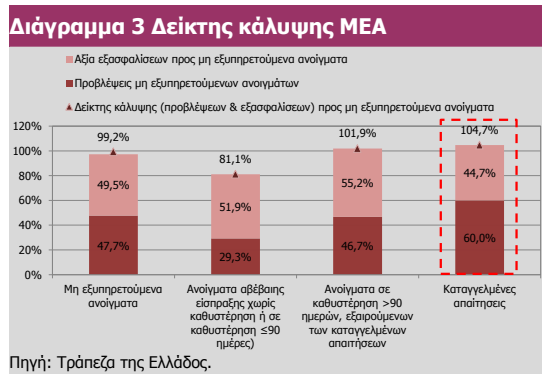
Επιπροσθέτως, για λόγους συντηρητικότητας οι αξίες των ρευστοποιήσιμων εξασφαλίσεων δεν αναπροσαρμόζονται κατά την περίοδο ρευστοποίησης, συνεπώς όποια ανατίμηση ενδέχεται να πραγματοποιηθεί, δεδομένου του χρόνου που απαιτείται για ρευστοποίηση και της σημαντικής πτώσης που έχει ήδη συντελεστεί στην αξία τους, δεν ενσωματώνεται στην τιμή τους. Επίσης, η αξία των εξασφαλίσεων περιορίζεται (capped) πάντα και δεν μπορεί να υπερβαίνει την αξία του ανοίγματος (exposure) το οποίο καλύπτει.

Το προεξοφλητικό επιτόκιο που έχει χρησιμοποιηθεί για την προεξόφληση των ταμειακών ροών των ρευστοποιήσιμων εξασφαλίσεων καθορίζεται από τον εσωτερικό ρυθμό απόδοσης (IRR) που οι δυνητικοί επενδυτές επιζητούν. Συνεπώς, το επιτόκιο αυτό ενσωματώνει, εκτός από τα όποια έξοδα (π.χ. συναλλαγών και εξυπηρέτησης των δανείων – servicing costs), επίσης την επίδραση του χρόνου (time value effect) στη ρευστοποιήσιμη αξία, καθώς και μία σειρά άλλων παραγόντων, όπως ο κίνδυνος χώρας, το μέγεθος της ελληνικής αγοράς ακινήτων²⁴, η απουσία μιας

ενεργούς και πλήρως λειτουργικής δευτερογενούς αγοράς ΜΕΑ²⁵ και τα εμπόδια στην εκκαθάριση των ΜΕΑ που σχετίζονται με τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος.

Εξέλιξη και διάρθρωση των εξασφαλίσεων των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων (ΜΕΑ)

Στο Διάγραμμα 3 που ακολουθεί παρουσιάζεται διαχρονικά η εξέλιξη του δείκτη κάλυψης των ΜΕΑ, ενώ στο Διάγραμμα 4 παρουσιάζεται ο συνολικός δείκτης κάλυψης (total coverage), δηλαδή συμπεριλαμβανομένων των προβλέψεων ανά βασική κατηγορία ανοίγματος, ειδικά για την ημερομηνία αναφοράς.

²³ Συμπεριλαμβάνονται και τα Μη Συστημικά πιστωτικά ιδρύματα (Less Significant Institutions).

²⁴ Με δεδομένη την υφιστάμενη διάρθρωση των εξασφαλίσεων, όπου το 87% αυτών αφορά εμπράγματα, οποιαδήποτε μαζική απόπειρα ρευστοποίησης από τα πιστωτικά ιδρύματα θα δημιουργούσε «bottleneck effects», καθώς η δυνατότητα απορρόφησης είναι περιορισμένη και εν πολλοίς δεδομένη. Συνεπώς, θα υπήρχε σημαντική επίδραση στο επίπεδο των ήδη συμπεριλαμβανόμενων τιμών των ακινήτων.

²⁵ Επισημαίνεται ότι, στο πλαίσιο της χάραξης από την Πολιτεία της εθνικής στρατηγικής για την άρση των εμποδίων στη δημιουργία δευτερογενούς αγοράς τον Αύγουστο του 2015, έχουν ήδη γίνει σημαντικά βήματα, αλλά παρ' όλα αυτά η αποτελεσματικότητα της αγοράς δεν αντικατοπτρίζεται στη διενέργεια ικανού όγκου συναλλαγών, κυρίως εξαιτίας του εύρους μεταξύ της τιμής αγοράς και πώλησης (bid – ask spread).

Όπως είναι προφανές, τόσο στην κατηγορία των ανοιγμάτων με καθυστέρηση άνω των 90 ημερών, όσο και στις καταγγελλόμενες (de-nounced) απαιτήσεις, τα ποσοστά συνολικής κάλυψης υπερβαίνουν το 100%, γεγονός που καταδεικνύει τον υψηλό αντίστοιχα βαθμό προβλέψεων που έχουν διενεργηθεί από τα πιστωτικά ιδρύματα.

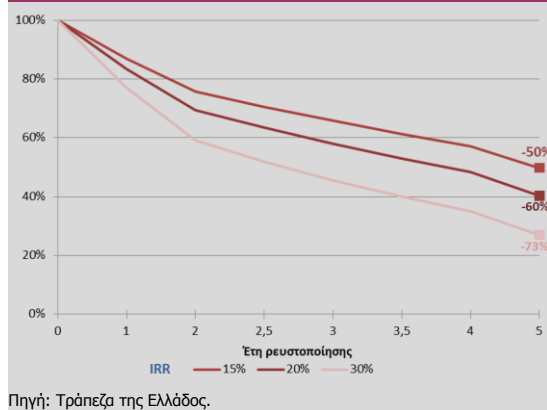
Επιπροσθέτως, στο Διάγραμμα 5 παρουσιάζεται η διάρθρωση των εξασφαλίσεων για τα ΜΕΑ ανεξαρτήτως κατηγορίας ανοίγματος. Όπως γίνεται αντιληπτό, προκύπτει ότι 88% των συνολικών εξασφαλίσεων αφορά στοιχεία ακίνητης περιουσίας, με το 50% αυτών να αφορά αμιγώς στεγαστικά και το 34% εμπορικά και βιομηχανικά ακίνητα. Η υψηλή αυτή συγκέντρωση στην αγορά ακινήτων πιστοποιεί αφενός την αλληλεξάρτηση της εν λόγω αγοράς με το ύψος των ΜΕΑ, αφετέρου δε και τη σημασία που έχει ο συνολικός χειρισμός των εξασφαλίσεων (collateral management) από τα πιστωτικά ιδρύματα.

Ανάλυση ευαισθησίας

Η αντίστροφη σχέση μεταξύ του χρόνου ρευστοποίησης των εξασφαλίσεων και των τιμών του ρυθμού εσωτερικής απόδοσης (IRR) των επενδύτων παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 6 υπό το πρίσμα τριών σεναρίων: το Συντηρητικό (Conservative), το Βασικό (Baseline) και το Ακραίο (Adverse). Στο Συντηρητικό Σενάριο υιοθετούμε ένα ρυθμό εσωτερικής από-

Διάγραμμα 6 Απομείωση εξασφαλίσεων με βάση το ρυθμό εσωτερικής απόδοσης

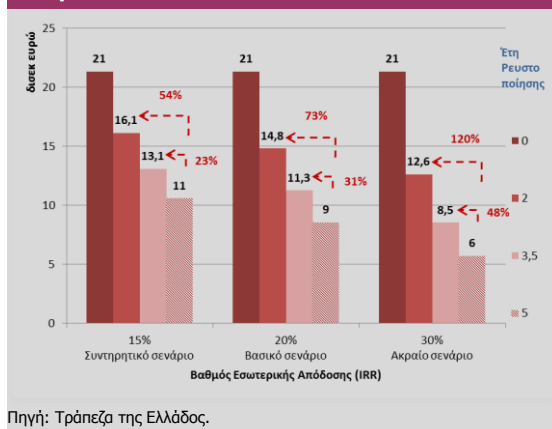
δοσης (IRR) 15%, στο Βασικό 20%, ενώ στο Ακραίο ο ρυθμός προσδιορίζεται σε 30%.

Όπως προκύπτει, εάν θεωρήσουμε ως αφετηρία για την εξέλιξη της τιμής των εξασφαλίσεων τη λογιστική τιμή τους και δεδομένο χρόνο ρευστοποίησης τα 5 έτη, που αποτελεί μια ρεαλιστική παραδοχή με βάση τα υφιστάμενα δεδομένα του δικαστικού συστήματος, η αξία τους απομειώνεται από 50% έως 73%, ανάλογα με το σενάριο. Συνεπώς, επηρεάζεται αντίστοιχα αρνητικά και η αξία του προς μεταβίβαση ΜΕΑ από το πιστωτικό ίδρυμα²⁶.

Περαιτέρω, εάν θεωρήσουμε ότι επιτυγχάνεται σύντμηση του χρόνου ρευστοποίησης από τα πέντε χρόνια σε δύο χρόνια με βάση το μέσο όρο των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 7 που ακολουθεί.

²⁶ Η αλληλεπίδραση μεταξύ της τιμής των εξασφαλίσεων των ΜΕΑ και της τελικής προσφερόμενης τιμής αν και δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας μελέτης, εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι προσδιορίζεται και από άλλους παράγοντες και συνεπώς δεν είναι γραμμική, σίγουρα όμως η μείωση της τιμής της εξασφάλισης ως παράγοντας προσδιορισμού της τιμής έχει βαρύνουσα σημασία.

Διάγραμμα 7 Μεταβολή αξίας εξασφαλίσεων ανά σενάριο

Αναλυτικά, διαπιστώνουμε ότι στο Συντηρητικό Σενάριο η βελτίωση στην αποτίμηση των εξασφαλίσεων είναι της τάξης του 54%, στο Βασικό Σενάριο 73% και στο Ακραίο 120%. Με άλλα λόγια, η εύρυθμη λειτουργία του δικαστικού συστήματος, η οποία θα επέτρεπε τη ρευστοποίηση των εξασφαλίσεων σε συντομότερο χρόνο, θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα ακόμη και το διπλασιασμό περίπου της τιμής των εξασφαλίσεων.

Αναμφισβήτητα, το γεγονός αυτό καταδεικνύει κατ' επέκταση και τη σημαντική επίδραση που συνεπάγεται στην τελική τιμή πώλησης των ΜΕΑ. Δεδομένου ότι η σύγκλιση των τιμών μεταξύ των αγοραστών και πωλητών (bid-ask spread) αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη λειτουργία μιας αποτελεσματικής δευτερογενούς αγοράς ΜΕΑ, κατανοούμε τη σημασία και την ανάγκη ενίσχυσης των προσπαθειών προς την κατεύθυνση αυτή.

Η περίπτωση των καταγγελλόμενων απαιτήσεων (denounced)

Οι καταγγελλόμενες απαιτήσεις στο σύνολο του τραπεζικού συστήματος, με ημερομηνία αναφοράς το τέλος του 2016, ανέρχονταν σε 48 δισεκ. ευρώ (Δεκέμβριος 2016), αποτελώντας το 45% του συνόλου των ΜΕΑ. Συνεπώς, η

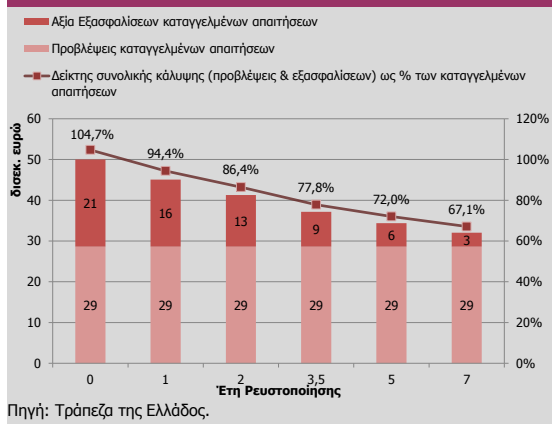
σημασία τους είναι καθοριστική στην προσπάθεια συνολικής διαχείρισης των ΜΕΑ.

Όπως διαφαίνεται στο Διάγραμμα 3 παραπάνω, ο δείκτης συνολικής κάλυψης των εν λόγω ανοιγμάτων είναι υψηλότερος έναντι των άλλων κατηγοριών και ανέρχεται στο 104,7%. Ειδικότερα, τα πιστωτικά ιδρύματα έχουν διενεργήσει προβλέψεις ύψους 29 δισεκ. ευρώ (που αντιστοιχεί στο 60,7% του δείκτη) για τις καταγγελλόμενες απαιτήσεις, ενώ υφίστανται και εξασφαλίσεις συνολικού ύψους 21 δισεκ. ευρώ (που αντιστοιχεί στο 40% του δείκτη).

Δεδομένου ότι τα πιστωτικά ιδρύματα έχουν προβεί στην καταγγελία τους, η ρευστοποιήσιμη αξία των εξασφαλίσεων συναρτάται σε απόλυτο βαθμό από τη διάρκεια που θα απαιτηθεί μέχρι την οριστική διευθέτηση της αντιδικίας. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει ακόμη περισσότερο τη σημασία και ανάγκη για επίσπευση των δικαστικών διαδικασιών.

Στο Διάγραμμα 8 που ακολουθεί παρουσιάζεται η επίδραση που έχει ο ορίζοντας ρευστοποίησης των εξασφαλίσεων των ανοιγμάτων με τη βασική υπόθεση ότι ο εσωτερικός ρυθμός απόδοσης που επιδιώκει ο επενδυτής λόγω και της φύσης της απαίτησης (μη συνεργάσιμος δανειολήπτης) ακολουθεί τις παραδοχές του Ακραίου Σεναρίου, ήτοι διαμορφώνεται σε 30%.

Διάγραμμα 8 Απομείωση του Δείκτη Κάλυψης καταγγελλόμενων απαιτήσεων στο Ακραίο Σενάριο

Όπως διαπιστώνεται, σε περίπτωση που τα πιστωτικά ιδρύματα επιθυμούσαν την πώληση των εν λόγω ανοιγμάτων, η απομείωση και συνεπώς η ενδεχόμενη ζημία που θα προέκυπτε εξαιτίας της χρονοβόρας δικαστικής διαδικασίας θα διαμορφωνόταν από 6 δισεκ. ευρώ έως 13 δισεκ. ευρώ, δηλαδή από 12% έως 27% της αρχικής τους αξίας, ανάλογα βέβαια με τον εκτιμώμενο χρόνο ρευστοποίησης, ήτοι από 2 σε 5 χρόνια. Συνεπώς, η επίδραση αυτή θα αντικατοπτριζόταν άμεσα και στο επίπεδο της τελικής προσφερόμενης τιμής.

Συμπέρασμα

Ο χρόνος ρευστοποίησης των εξασφαλίσεων επηρεάζει άμεσα την εκκαθάριση των ΜΕΑ και αποτελεί έναν παράγοντα που δυνητικά θα μπορούσε να μεταβάλει σημαντικά την υφιστάμενη εικόνα στην εν λόγω αγορά. Με δεδομένο ότι ο απαιτούμενος χρόνος στην παρούσα χρονική συγκυρία εκτείνεται από 3,5 έως 5 έτη και σε μερικές περιπτώσεις και σε ακόμη μεγαλύτερο διάστημα, ενώ ο αντίστοιχος ευρωπαϊκός μέσος όρος προσδιορίζεται στα δύο χρόνια, καθίσταται σαφές το εύρος του προβλήματος, καθώς και τα περιθώρια βελτίωσης.

Η απομείωση των εξασφαλίσεων που συντελείται ως απόρροια των χρονοβόρων δικαστικών διαδικασιών αφενός διαμορφώνει ένα σημαντικό αντικίνητρο από την πλευρά των υποψήφιων δυνητικών επενδυτών για την αγορά ΜΕΑ, αφετέρου δε επηρεάζει άμεσα και τις προσφερόμενες τιμές. Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας ανάλυσης ευαισθησίας, η απομείωση η οποία συντελείται στην αξία των εξασφαλίσεων, εάν θεωρήσουμε έναν χρονικό ορίζοντα 5 ετών για τη ρευστοποίηση, διαμορφώνεται σε 50% στο Συντηρητικό Σενάριο, όπου έχει καθοριστεί ότι ο εσωτερικός ρυθμός απόδοσης που απαιτούν οι επενδυτές είναι μόνο 15%, ενώ αντίστοιχα είναι 60% και 73% στο Βασικό και στο Ακραίο σενάριο, όπου ο ρυθμός εσωτερικής απόδοσης έχει καθοριστεί σε 20% και 30% αντίστοιχα.

Η επίλυση του προβλήματος των ΜΕΑ είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την άρση των εμποδίων για τη λειτουργία μιας αποτελεσματικής δευτερογενούς αγοράς. Δεδομένου ότι οι προαπαιτούμενες νομικές ενέργειες έχουν σχεδόν ολοκληρωθεί με τις νομοθετικές και ρυθμιστικές πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί, το κενό της τιμής μεταξύ αγοραστών και πωλητών (price gap) καθίσταται ο σημαντικότερος εναπομένον παράγοντας και το μεγαλύτερο ουσιαστικά εμπόδιο στη λειτουργία της αγοράς.

Η εύρυθμη λειτουργία του δικαστικού συστήματος μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά προς αυτή τη κατεύθυνση. Πρωτίστως, θα ενισχύσει τη σύγκλιση των τιμών μεταξύ αγοραστών και πωλητών (bid – ask spread), μέσω της βελτίωσης της αποτίμησης των εξασφαλίσεων. Επιπροσθέτως, όμως, η σύντηξη του χρονικού ορίζοντα εκδίκασης των εκκρεμών υποθέσεων θα ενισχύσει τη διαφάνεια στη λειτουργία της αγοράς των ΜΕΑ

διαμορφώνοντας ένα ευνοϊκότερο περιβάλλον. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε άμεσα να αντικατοπτριστεί στη μείωση του απαιτούμενου βαθμού εσωτερικής απόδοσης που επιζητούν οι επενδυτές. Με άλλα λόγια, τα οφέλη θα ήταν πολλαπλασιαστικά, καθώς το τελικό αποτέλεσμα θα μεγεθυνόταν και θα επιτυγχανόταν η περαιτέρω κάλυψη του κενού σε επί-

πεδο τιμής. Συμπερασματικά, η υλοποίηση στοχευμένων δράσεων προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της λειτουργίας του δικαστικού συστήματος για την επίσπευση της εκδίκασης και επίλυσης των εκκρεμών υποθέσεων θα πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα στο πεδίο των προωθούμενων μεταρρυθμίσεων και κομβικό σημείο των επόμενων ενεργειών.

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ ΙΙ

ΕΛΑΧΙΣΤΗ ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΛΕΞΙΜΩΝ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ (MREL)

Από 1ης Ιανουαρίου 2016 τέθηκε σε πλήρη ισχύ η Οδηγία (2014/59/ΕΕ) για τη θέσπιση πλαισίου για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων (Bank Recovery and Resolution Directive – BRRD). Η BRRD, η οποία ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία με τον ν. 4335/2015, μεταξύ άλλων, στοχεύει να θέσει τέλος στην πολιτική της διάσωσης των τραπεζών με δημόσιους πόρους, ελαχιστοποιώντας έτσι την έκθεση των φορολογουμένων σε ζημιές. Συνεπώς, η υιοθέτηση της Οδηγίας, σε συνδυασμό με το υφιστάμενο πλαίσιο προληπτικής εποπτείας, επιφέρει τον περιορισμό των συστημικών επιπτώσεων λόγω εσφαλμένων κινήτρων των ιδρυμάτων, δηλ. την υπερβολική ανάληψη κινδύνων με την προσδοκία ότι το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα δεν θα αφεθεί να καταρρεύσει λόγω της συστημικής του σημασίας. Καθιερώνοντας εργαλεία εξυγίανσης με ίδια μέσα, η Οδηγία διασφαλίζει ότι τις ζημιές θα επωμίζονται οι μέτοχοι και οι πιστωτές των τραπεζών, συμπεριλαμβανομένων των μη εξασφαλισμένων πιστωτών υψηλής εξοφλητικής προτεραιότητας.

Τα στάδια του πλαισίου ανάκαμψης και εξυγίανσης αποτελούνται από:

- 1) το στάδιο της προετοιμασίας και πρόληψης, στο οποίο λαμβάνονται μέτρα που έχουν στόχο την προετοιμασία της λήψης μέτρων ανάκαμψης και εξυγίανσης από το ίδρυμα σε περίπτωση που χρειαστεί,
- 2) το στάδιο της έγκαιρης παρέμβασης, στο οποίο λαμβάνονται μέτρα που έχουν στόχο την έγκαιρη παρέμβαση ώστε το ίδρυμα να μην περιέλθει σε σημείο αφερεγγυότητας, και
- 3) το στάδιο εξυγίανσης, στο οποίο λαμβάνονται μέτρα που στοχεύουν στην εξυγίανση του ιδρύματος που έχει καταστεί αφερεγγυο. Τα μέτρα εξυγίανσης στα οποία αναφέρεται η BRRD είναι η εντολή μεταβίβασης (sale of business tool), το μεταβατικό ίδρυμα (bridge institution tool), ο διαχωρισμός περιουσιακών στοιχείων (asset separation tool) και η αναδιάρθρωση του παθητικού (bail-in tool).

Στο πλαίσιο αυτό, για την αποτελεσματική εφαρμογή της αναδιάρθρωσης του παθητικού και για να διασφαλιστεί ότι τα ιδρύματα έχουν εκδώσει επαρκή χρηματοοικονομικά μέσα, τα οποία δύνανται να διαγραφούν ή και να απομειωθούν προς απορρόφηση ζημιών ή/και να μετατραπούν σε μετοχικό κεφάλαιο υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και συνθήκες (bail-inable instruments) χωρίς να θέσουν σε κίνδυνο τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, τα ιδρύματα θα πρέπει να πληρούν ανά πάσα στιγμή μια ελάχιστη απαίτηση ιδίων κεφαλαίων και επιλέξιμων υποχρεώσεων (Minimum Requirement of Own Funds and Eligible Liabilities – MREL). Αυτή η απαίτηση υπολογίζεται ως το ποσό των ιδίων κεφαλαίων και επιλέξιμων υποχρεώσεων εκφρασμένο ως ποσοστό επί τοις εκατό του συνόλου των υποχρεώσεων και των ιδίων κεφαλαίων του ιδρύματος. Το MREL δηλ. αφορά στοιχεία παθητικού των ιδρυμάτων που μπορούν εν δυνάμει να χρησιμοποιηθούν για την απορρόφηση ζημιών και για την ανακεφαλαιοποίησή τους, αν αυτό απαιτηθεί, σε περίπτωση εξυγίανσης, ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι επιπτώσεις στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, να εξασφαλιστεί η συνέχεια των κρίσιμων λειτουργιών των ιδρυμάτων

υπό εξυγίανση και να αποφευχθεί η έκθεση δημόσιων πόρων σε κίνδυνο απώλειας.

Το MREL καθορίζεται από τις αρχές εξυγίανσης χωριστά για κάθε οντότητα σε ατομική και ενοποιημένη βάση, δηλ. στο επίπεδο του κάθε νομικού προσώπου, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι πιθανές ζημιές μπορούν να απορροφηθούν και ότι το κεφάλαιο μπορεί να αποκατασταθεί σε οποιοδήποτε επίπεδο εντός του ομίλου.

Η αρχή εξυγίανσης διασφαλίζει ότι το ίδρυμα έχει την ικανότητα να απορροφήσει επαρκές ποσό ζημιών και, αν αυτό απαιτηθεί, να ανακεφαλαιοποιηθεί επαρκώς, εκτιμώντας το ποσό απορρόφησης ζημιών (Loss Absorption Amount-LAA) και το ποσό ανακεφαλαιοποίησης (Recapitalization Amount) σε διαβούλευση με την εποπτική αρχή. Για την εκτίμηση λαμβάνονται υπόψη το επιχειρηματικό μοντέλο, το μοντέλο χρηματοδότησης και το προφίλ κινδύνου του ιδρύματος για τους σκοπούς του καθορισμού των απαιτήσεων προληπτικής εποπτείας.

Καθώς οι κανονιστικές κεφαλαιακές απαιτήσεις που υπαγορεύονται στη Βασιλεία III έχουν ως στόχο την κάλυψη μη αναμενόμενων ζημιών, το ποσό απορρόφησης ζημιών (Loss Absorption Amount-LAA) αποτελείται από το άθροισμα των απαιτήσεων ιδίου κεφαλαίου²⁷, των επιπλέον απαιτήσεων του πυλώνα II τις οποίες θέτει η εποπτική αρχή και της συνδυασμένης απαίτησης αποθέματος ασφαλείας²⁸ ή οποιοδήποτε υψηλότερο ποσό το

²⁷ Αφορά δείκτη κεφαλαίου κοινών μετοχών της κατηγορίας 1 ίσο με 4,5% του συνολικού ποσού έκθεσης σε κίνδυνο, δείκτη κεφαλαίου της κατηγορίας 1 ίσο με 6% του συνολικού ποσού έκθεσης σε κίνδυνο και συνολικό δείκτη κεφαλαίου 8% του συνολικού ποσού έκθεσης σε κίνδυνο.

²⁸ Η συνδυασμένη απαίτηση αποθέματος ασφαλείας (combined buffer requirement) αποτελείται από το συνολικό κεφάλαιο κοινών μετοχών της κατηγορίας 1 στο οποίο προστίθενται το αντικυκλικό απόθεμα ασφαλείας (CCyB), το απόθεμα διατήρησης κεφαλαίου (CCB) και το μεγαλύτερο από το απόθεμα

οποίο είναι αναγκαίο για τη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 500 του κανονισμού (ΕΕ) αριθμ. 575/2013 και κάθε εφαρμοστέας απαίτησης σχετικά με το δείκτη μόχλευσης, σύμφωνα με τον Κανονισμό 2016/1450 της ΕΕ.

Το ποσό ανακεφαλαιοποίησης (Recapitalization Amount – RCA), αν απαιτηθεί, έχει στόχο την κάλυψη, μετά την εξυγίανση, των κεφαλαιακών απαιτήσεων του πιστωτικού ιδρύματος που έχει καταστεί αφερέγγυο, λαμβάνοντας υπόψη πιθανές αποεπενδύσεις και άλλες πράξεις εξυγίανσης. Το ποσό ανακεφαλαιοποίησης αποτελείται από τα κεφάλαια που απαιτούνται για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης της αγοράς και την ομαλή συνέχιση της λειτουργίας του πιστωτικού ιδρύματος, μετά τη διαδικασία εξυγίανσής του. Τα κεφάλαια αυτά οφείλουν να είναι διαθέσιμα εκ των προτέρων, επιπλέον των κεφαλαίων για την απορρόφηση των ζημιών. Η αρχή εξυγίανσης εκτιμά το ύψος των απαιτούμενων κεφαλαίων του πιστωτικού ιδρύματος μετά την εξυγίανση, το οποίο μπορεί να είναι μηδενικό αν το εργαλείο εξυγίανσης είναι η εντολή μεταβίβασης.

Οι κρίσιμες παράμετροι που επηρεάζουν την πραγματική οικονομία και τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και αποτελούν σημείο αναφοράς για το στρατηγικό σχέδιο κάθε πιστωτικού ιδρύματος, εστιάζονται κυρίως στις καταθέσεις και τις χορηγήσεις. Οι δραστηριότητες αυτές οφείλουν να συνεχίσουν σε περίπτωση εξυγίανσης, γεγονός που εξασφαλίζεται με την ύπαρξη κεφαλαιακής επάρκειας. Επίσης, το πιστωτικό ίδρυμα οφείλει να διατηρεί επαρκή κεφαλαιακά αποθέματα, σύμ-

ασφαλείας O-SII και το απόθεμα ασφαλείας συστημικού κινδύνου (SRB).

φωνα με τα ομοειδή πιστωτικά ιδρύματα. Στην περίπτωση που ο τρόπος εξυγίανσης απαιτεί ανακεφαλαιοποίηση, η αρχή εξυγίανσης οφείλει να διασφαλίζει ότι πληρούνται όλες οι παραπάνω κεφαλαιακές απαιτήσεις, όταν αποφασίζει το ποσό ανακεφαλαιοποίησης.

Ειδικότερα, σε περίπτωση που υπάρχει ανάγκη ανακεφαλαιοποίησης, τα κεφάλαια που θα απαιτούνται συναρτώνται με την κατάσταση του ισολογισμού που παραμένει μετά τη διαδικασία εξυγίανσης και την προτιμώμενη στρατηγική εξυγίανσης:

1) Αναδιάρθρωση παθητικού (bail-in): αναδιρθρώνεται εξ ολοκλήρου ο ισολογισμός, οπότε απαιτείται η συμμόρφωση με τις συνολικές ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις.

2) Μέρος των στοιχείων ενεργητικού τίθεται σε εκκαθάριση ή γίνεται διαχωρισμός περιουσιακών στοιχείων, άρα επανυπολογίζονται προς τα κάτω οι ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις μετά την εξυγίανση.

Είναι σημαντικό για το πιστωτικό ίδρυμα να θεωρείται βιώσιμο από την αγορά, οι συμμετέχοντες στην αγορά να έχουν εμπιστοσύνη στην απρόσκοπτη λειτουργία του και να διεξάγουν επιχειρηματική δραστηριότητα με αυτό. Οι στοχευμένες κινήσεις εξυγίανσης, η επάρκεια κεφαλαίων μετά την εξυγίανση και οι απαιτήσεις για την έγκριση του επιχειρηματικού σχεδίου μετά την εξυγίανση αποτελούν σημαντικούς παράγοντες επιτυχούς συνέχισης της λειτουργίας του πιστωτικού ιδρύματος.

Ο προσδιορισμός του MREL θα συνεχίσει να εξελίσσεται μέσα στο 2017. Οι αρμόδιες ευρωπαϊκές αρχές θα αποφασίσουν για τον καθορισμό του MREL με βάση την υφιστάμενη νομοθεσία και το αποτέλεσμα των διαπραγα-

ματεύσεων όσον αφορά τη νομοθετική δέσμη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ειδικότερα:

- Σύμφωνα με το πλαίσιο, οι στόχοι του MREL θα πρέπει να είναι συγκεκριμένοι ανά τράπεζα: Οι Ευρωπαϊκές Αρχές Εξυγίανσης δεσμεύονται να καθορίσουν το MREL σε ατομικό επίπεδο στα πιστωτικά ιδρύματα, θέτοντας όρους για την ποιότητα των στοιχείων και την εφαρμογή του MREL. Οι μελλοντικοί στόχοι για το MREL αναμένεται να βασίζονται σε ειδικά χαρακτηριστικά κάθε τράπεζας.
- Η ποιότητα των κατάλληλων εργαλείων για το MREL αναμένεται να αξιολογηθεί περαιτέρω: Οι επιλέξιμες υποχρεώσεις που ορίζονται για τον υπολογισμό του MREL παραμένουν σε εκκρεμότητα. Οι αρμόδιες ευρωπαϊκές αρχές εξυγίανσης αναμένεται να ορίσουν το ρόλο των μη εξασφαλισμένων πιστωτών χαμηλής εξοφλητικής προτεραιότητας (subordination).
- Οι απαιτήσεις σε σύγκριση με την ποιότητα των χρηματοοικονομικών μέσων αναμένεται να ενισχυθούν.
- Αναμένεται να τεθούν δεσμευτικές απαιτήσεις, με τη χρήση μεταβατικών περιόδων: η υποβολή δεσμευτικών στόχων για το MREL σε ενοποιημένη βάση θα συνοδευθεί από μεταβατικές περιόδους εφαρμογής τους.
- Τα όρια MREL αναμένεται να οριστούν σε υψηλό επίπεδο. Οι Ευρωπαϊκές Αρχές Εξυγίανσης θα πρέπει να προβλέπουν τον απαιτούμενο χρόνο για τη συμμόρφωση των πιστωτικών ιδρυμάτων με τα όρια MREL, ώστε τα πιστωτικά ιδρύματα να μην επιβαρυνθούν υπερβολικά με την έκδοση επιλέξιμων MREL υποχρεώσεων,

και το κόστος χρηματοδότησης και η υποτιθέμενη αύξηση των περιθωρίων δανεισμού να μην τα επηρεάσουν αρνητικά. Απώτερος στόχος είναι η καθιέρωση της αξιοπιστίας του καθεστώτος εξυγίανσης.

Όπως αναφέρεται και στην εισαγωγή, ένας βασικός στόχος των πρωτοβουλιών για τις αναπροσαρμογές στο χρηματοπιστωτικό σύστημα που φέρνει η BRRD αποτελεί η εξάλειψη του προβλήματος να καταρρεύσουν πιστωτικά ιδρύματα μεγάλης συστημικής σημασίας (“too big to fail”) και η επίλυση θεμά-

των εξυγίανσης πιστωτικών ιδρυμάτων χωρίς να απαιτείται η συνδρομή των φορολογουμένων ή να τίθεται σε κίνδυνο η χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Σε αρμονία με τα παραπάνω, με την υιοθέτηση του MREL, εξειδικευμένα σχέδια εξυγίανσης ορίζονται για τις τράπεζες και ένα σημαντικό βήμα έχει ήδη πραγματοποιηθεί για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης του χρηματοπιστωτικού τομέα με τη θεσμοθέτηση υποχρέωσης διακράτησης υψηλών κεφαλαίων και ελέγχου τήρησης των νέων κανόνων.

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ ΙΙΙ

Η ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ IFRS 9 ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΜΕΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Τον Ιούλιο του 2014 το Σώμα Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (ΣΔΛΠ) εξέδωσε το ΔΠΧΑ 9 – Χρηματοοικονομικά Μέσα, αντικαθιστώντας το ΔΛΠ 39. Το ΔΠΧΑ 9 περιλαμβάνει τις αρχές αναγνώρισης και αποτίμησης, απομείωσης, διαγραφής και αντιστάθμισης κινδύνου χρηματοοικονομικών μέσων και έχει υποχρεωτική ημερομηνία έναρξης ισχύος για τις ετήσιες λογιστικές περιόδους που ξεκινούν την ή μετά την 1η Ιανουαρίου 2018.

Με το ΔΠΧΑ 9 το ΣΔΛΠ προσπάθησε να αντιμετωπίσει μια από τις βασικές ανησυχίες που προέκυψαν ως αποτέλεσμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης, δηλαδή το γεγονός ότι το υφιστάμενο μοντέλο απομείωσης χρηματοοικονομικών μέσων (όπως προβλέπεται από το ΔΛΠ 39) καθυστερεί την αναγνώριση πιστωτικών ζημιών μέχρι να υπάρξει αντικειμενική απόδειξη απομείωσης αξίας του περιουσιακού στοιχείου ως αποτέλεσμα ενός ή περισσότερων γεγονότων που συνέβησαν μετά την αρχική αναγνώρισή του («ζημιογόνο γεγονός – loss event»). Το ανωτέρω μοντέλο του ΔΛΠ 39 σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να περιορίσει την ικανότητα μιας οντότητας να δημιουργεί κρυφά αποθεματικά τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την εξομάλυνση των αποτελεσμάτων σε περιόδους αρνητικών συγκυριών. Παρ' όλα αυτά, στην πράξη το μοντέλο πραγματοποιηθείσών ζημιών (“incurred loss model”) χρησιμοποιήθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτυγχάνεται καθυστέρηση στην αναγνώριση πιστωτικών ζημιών από χρηματοοικονομικά μέσα. Πιο συγκεκριμένα, παρόλο που το ΔΛΠ 39 δεν υποχρέωνε μια οικονομική οντότητα να περι-

μένει έως την αθέτηση υποχρέωσης προκειμένου να αναγνωρίσει πρόβλεψη απομείωσης, αυτό ήταν που συχνά συνέβαινε στην πράξη.

Το νέο λογιστικό πρότυπο για τα χρηματοοικονομικά μέσα (ΔΠΧΑ 9) καταργεί την έννοια του ζημιογόνου γεγονότος κατά ΔΛΠ 39 ως προϋπόθεση για την αναγνώριση πιστωτικών ζημιών, καθώς πλέον δεν είναι απαραίτητο να υπάρξει αντικειμενική απόδειξη απομείωσης αξίας του περιουσιακού στοιχείου προκειμένου να αναγνωριστούν πιστωτικές ζημιές. Αντ' αυτού, η οικονομική οντότητα αναγνωρίζει πάντα αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές και ενημερώνει σε κάθε περίοδο αναφοράς τις σχετικές προβλέψεις απομείωσης, ώστε να αντικατοπτρίζουν τις μεταβολές στον πιστωτικό κίνδυνο του περιουσιακού στοιχείου από την αρχική αναγνώρισή του («μοντέλο αναμενόμενων πιστωτικών ζημιών – expected credit loss model»). Συνεπώς, ο κάτοχος του περιουσιακού στοιχείου πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις πληροφορίες εκείνες που είναι οι πλέον έγκαιρες και αφορούν το μέλλον προκειμένου να παρέχει στους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τις αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές των χρηματοοικονομικών μέσων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των ανωτέρω απαιτήσεων απομείωσης.

Σύνοψη του μοντέλου αναμενόμενων πιστωτικών ζημιών

Το ΔΠΧΑ 9 περιγράφει ένα μοντέλο απομείωσης «τριών σταδίων», το οποίο βασίζεται σε μεταβολές της πιστωτικής ποιότητας του χρηματοοικονομικού μέσου από την αρχική αναγνώρισή του:

Στάδιο 1: Κατά την αγορά ή την έκδοση ενός χρηματοοικονομικού μέσου αναγνωρίζονται αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές δωδεκαμήνου (“12-month expected credit losses”), ενώ τα έσοδα από τόκους υπολογίζονται με βάση τη λογιστική αξία του περιουσιακού στοιχείου προ αποσβέσεων και απομειώσεων (δηλαδή χωρίς καμία προσαρμογή για τυχόν αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές).

Οι αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές δωδεκαμήνου αποτελούν ένα μέρος των αναμενόμενων πιστωτικών ζημιών καθ’ όλη τη διάρκεια ζωής του περιουσιακού στοιχείου (“lifetime expected credit losses”) (βλέπε στάδιο 2 παρακάτω) και αντιπροσωπεύουν τις αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές που προκύπτουν από γεγονότα αθέτησης επί ενός χρηματοοικονομικού μέσου τα οποία είναι πιθανά εντός 12 μηνών μετά την ημερομηνία αναφοράς. Με άλλα λόγια, είναι η πιστωτική ζημία ενός περιουσιακού στοιχείου λόγω αθέτησης πληρωμών σταθμισμένη με την πιθανότητα ότι αυτή η ζημία θα πραγματοποιηθεί μέσα στους επόμενους 12 μήνες.

Επειδή ο υπολογισμός βασίζεται στην πιθανότητα αθέτησης πληρωμών, το πρότυπο υπογραμμίζει ότι οι αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές δωδεκαμήνου δεν θα πρέπει να συγχέονται με τις αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές καθ’ όλη τη διάρκεια ζωής του χρηματοοικονομικού μέσου που θα προκύψουν για την οικονομική οντότητα από τα χρηματοοικονομικά μέσα για τα οποία προβλέπει αθέτηση κατά τους επόμενους 12 μήνες. Επίσης, επισημαίνεται ότι οι αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές δωδεκαμήνου δεν είναι οι υστερήσεις ταμειακών ροών (“cash shortfalls”) που προβλέπονται κατά τους επόμενους 12 μήνες.

Στάδιο 2: Εάν ο πιστωτικός κίνδυνος αυξηθεί σημαντικά (βλέπε παρακάτω ενότητα «Καθορισμός σημαντικών αυξήσεων του πι-

στωτικού κινδύνου») και η προκύπτουσα πιστωτική ποιότητα δεν ανταποκρίνεται πλέον σε χαμηλό πιστωτικό κίνδυνο, τότε αναγνωρίζονται αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές καθ’ όλη την διάρκεια της ζωής του χρηματοοικονομικού μέσου. Παρ’ όλα αυτά, τα έσοδα από τόκους εξακολουθούν να υπολογίζονται επί της λογιστικής αξίας του περιουσιακού στοιχείου προ αποσβέσεων και απομειώσεων.

Οι αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές καθ’ όλη τη διάρκεια της ζωής του χρηματοοικονομικού μέσου είναι η παρούσα αξία των αναμενόμενων πιστωτικών ζημιών που θα προκύψουν εάν ο οφειλέτης προχωρήσει σε αθέτηση πληρωμών καθ’ όλη την αναμενόμενη διάρκεια ζωής ενός χρηματοοικονομικού μέσου (όχι μόνο μέσα στο επόμενο δωδεκάμηνο). Με άλλα λόγια, είναι οι μέσες σταθμισμένες πιστωτικές ζημιές με συντελεστές στάθμισης την πιθανότητα αθέτησης πληρωμών. Καθώς στις αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές λαμβάνεται υπόψη τόσο το ποσό όσο και ο χρόνος των πληρωμών, μία πιστωτική ζημία προκύπτει ακόμη και αν η οικονομική οντότητα αναμένει ότι θα πληρωθεί στο ακέραιο, αλλά αργότερα από το συμβατικό χρόνο της καταβολής (έτσι ώστε να συνυπολογιστεί και η διαχρονική αξία του χρήματος).

Στάδιο 3: Αυτό το στάδιο αναφέρεται στην κατάσταση κατά την οποία ο πιστωτικός κίνδυνος ενός χρηματοπιστωτικού μέσου αυξάνεται στο βαθμό που αυτό θεωρείται ως απομειωμένης πιστωτικής αξίας (“credit-impaired”). Για αυτά τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία εξακολουθούν να αναγνωρίζονται οι αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές καθ’ όλη τη διάρκεια της ζωής τους (με τον ίδιο τρόπο που υπολογίζονται και στο στάδιο 2), αλλά τα έσοδα από τόκους υπολογίζονται πλέον με βάση το αποσβεσμένο κό-

Πίνακας 1 Συνοπτική παρουσίαση της αναγνώρισης προβλέψεων απομείωσης και εσόδων από τόκους με βάση το ΔΠΧΑ 9

Στάδια	1	2	3
	Εξυπηρετούμενα χρηματοοικονομικά μέσα (αρχική αναγνώριση)	Χρηματοοικονομικά μέσα με σημαντική αύξηση του πιστωτικού τους κινδύνου από την αρχική αναγνώριση	Μη εξυπηρετούμενα χρηματοοικονομικά μέσα (απομειωμένης πιστωτικής αξίας)
Αναγνώριση πρό-βλεψης απομείωσης	Αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές δωδεκαμήνου ("12-month expected credit losses")	Αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές καθ' όλη την διάρκεια της ζωής ("Lifetime expected credit losses")	
Αναγνώριση εσόδων από τόκους	Πραγματικό επιτόκιο με βάση την λογιστική αξία προ αποσβέσεων και απομειώσεων		Πραγματικό επιτόκιο με βάση το αποσβεσμένο κόστος (λογιστική αξία του περιουσιακού στοιχείου μετά από αποσβέσεις και απομειώσεις)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

στος (δηλ. τη λογιστική αξία του περιουσιακού στοιχείου μετά από αποσβέσεις και απομειώσεις). Τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία σε αυτό το στάδιο αξιολογούνται κατά κανόνα σε ατομική βάση. Μία σύνοψη των ανωτέρω δίνεται στον Πίνακα 1.

Καθορισμός σημαντικών αυξήσεων του πιστωτικού κινδύνου

Μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις κατά την εφαρμογή του μοντέλου αναμενόμενων πιστωτικών ζημιών σύμφωνα με το ΔΠΧΑ 9 είναι η παρακολούθηση και ο προσδιορισμός των περιπτώσεων στις οποίες σημειώνεται σημαντική αύξηση στον πιστωτικό κίνδυνο των περιουσιακών στοιχείων μιας οικονομικής οντότητας σε σχέση με τον πιστωτικό κίνδυνο κατά την αρχική αναγνώρισή τους. Ως σημαντική αύξηση του πιστωτικού κινδύνου ορίζεται η σημαντική αύξηση του κινδύνου αθέτησης για το χρηματοοικονομικό μέσο σε σχέση με τον κίνδυνο αθέτησης κατά την ημερομηνία της αρχικής αναγνώρισής του. Αυτή η σημαντική αύξηση καταγράφεται από το ΔΠΧΑ 9 κατά κανόνα προτού το χρηματοοικονομικό περιουσιακό στοιχείο θεωρηθεί απομειωμένης πιστωτικής αξίας ή προτού σημειωθεί αθέτηση πληρωμών στην πράξη.

Το ΔΠΧΑ 9 δεν επιβάλλει τη χρήση συγκεκριμένης προσέγγισης, καθώς μια οικονομική

οντότητα μπορεί να χρησιμοποιεί διαφορετικές προσεγγίσεις για διαφορετικά χρηματοοικονομικά μέσα με σκοπό την αξιολόγηση της αύξησης του πιστωτικού τους κινδύνου. Μια σημαντική αύξηση του πιστωτικού κινδύνου (μετάβαση από το Στάδιο 1 στο Στάδιο 2) μπορεί να περιλαμβάνει υποβάθμιση από επενδυτικό βαθμό σε μη επενδυτικό βαθμό (π.χ. BB + και κάτω²⁹) για ένα εξωτερικά διαβαθμισμένο χρηματοπιστωτικό μέσο, μεταβολές στις γενικές συνθήκες της οικονομίας/αγοράς, μεταβολές στα αποτελέσματα ή την οικονομική κατάσταση του δανειολήπτη, αναμενόμενες ή πιθανές παραβιάσεις όρων των δανειακών συμβάσεων, αναμενόμενες καθυστερήσεις πληρωμών κ.λπ.

Ανεξαρτήτως του τρόπου με τον οποίο μια οικονομική οντότητα αξιολογεί τις σημαντικές αυξήσεις του πιστωτικού κινδύνου, υπάρχει το μαχητό τεκμήριο ("reputable presumption") ότι ο πιστωτικός κίνδυνος ενός χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου έχει αυξηθεί σημαντικά μετά την αρχική αναγνώριση όταν οι συμβατικές πληρωμές εμφανίζουν καθυστέρηση άνω των 30 ημερών.

²⁹Με βάση την πιστοληπτική διαβάθμιση της Standard and Poor's: http://www.spratings.com/documents/20184/760102/SPRS_Understanding-Ratings_GRE.pdf/298e606f-ce5b-4ece-9076-66810cd9b6aa

Αυτό το μαχητό τεκμήριο καθυστέρησης άνω των 30 ημερών επιτρέπει τη χρήση πληροφοριών που αφορούν το παρελθόν σε συνδυασμό με πληροφορίες που αφορούν το μέλλον, με σκοπό την αξιολόγηση της αύξησης του πιστωτικού κινδύνου. Ως εκ τούτου, προκύπτει ότι εάν υπάρχουν λογικές και βάσιμες πληροφορίες που αφορούν το μέλλον, οι οποίες είναι διαθέσιμες χωρίς αδικαιολόγητο κόστος ή προσπάθεια, μια οικονομική οντότητα δεν μπορεί να βασίζεται αποκλειστικά σε πληροφορίες του παρελθόντος για να αποφασίσει κατά πόσον έχει αυξηθεί σημαντικά ο πιστωτικός κίνδυνος από την αρχική αναγνώριση. Ωστόσο, όταν δεν υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες οι οποίες αφορούν περισσότερο το μέλλον από το παρελθόν (είτε σε μεμονωμένη είτε σε συλλογική βάση) χωρίς αδικαιολόγητο κόστος ή προσπάθεια, μια οικονομική οντότητα μπορεί να χρησιμοποιήσει πληροφορίες του παρελθόντος για να αποφασίσει αν έχουν σημειωθεί σημαντικές αυξήσεις στον πιστωτικό κίνδυνο μετά την αρχική αναγνώριση.

Παράδειγμα

Παρακάτω παραθέτουμε ένα παράδειγμα όπου εφαρμόζονται και τα δύο μοντέλα με σκοπό να τονιστούν οι μεταξύ τους διαφορές:

Μοντέλο αναμενόμενων πιστωτικών ζημιών

Στάδιο 1: Κατά την 31.12.20Y1 μια τράπεζα χορηγεί ένα δάνειο χωρίς εξασφαλίσεις ύψους 1.000 χρηματικών μονάδων (εφεξής χ.μ.) στην επιχείρηση Α. Τη δεδομένη χρονική στιγμή δεν υπάρχει καμία ένδειξη για σημαντική αύξηση του πιστωτικού κινδύνου του δανείου και η τράπεζα εκτιμά ότι η πιθανότητα ο πελάτης να αθετήσει τις υποχρεώσεις του τους επόμενους 12 μήνες είναι 1%. Το πραγματικό επιτόκιο (“effective interest rate”) του δανείου είναι 5%. Εφόσον δεν υπάρχει ένδειξη για σημαντική αύξηση του

πιστωτικού κινδύνου, οι αναμενόμενες ζημιές υπολογίζονται μόνο για τους επόμενους 12 μήνες και τα έσοδα από τόκους υπολογίζονται με βάση την αρχική λογιστική αξία του δανείου (δηλ. προ αποσβέσεων και απομειώσεων). Ως εκ τούτου, θα αναγνωριστεί ποσό πρόβλεψης απομείωσης ύψους 10 χ.μ. (1.000 χ.μ. * 1%) και έσοδο από τόκους ύψους 50 χ.μ. (1.000 * 5%).

Στάδιο 2: Κατά την 31.12.20Y2 νέες πληροφορίες γίνονται διαθέσιμες για την επιχείρηση Α, καθώς αναμένεται να παρουσιαστεί ανεπάρκεια στις ταμειακές της ροές λόγω αναμενόμενης επιδείνωσης των πωλήσεων της εξαιτίας της αρνητικής οικονομικής συγκυρίας. Σε αυτή την περίπτωση, η τράπεζα θα αναγνωρίσει αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές καθ’ όλη τη διάρκεια ζωής του δανείου. Για αυτό το σκοπό, εκτιμάται ότι η πιθανότητα ο πελάτης να αθετήσει τις υποχρεώσεις του έως τη λήξη του δανείου είναι 35%. Με βάση τα παραπάνω, η τράπεζα αναγνωρίζει ποσό πρόβλεψης ύψους 350 χ.μ. (1.000 χ.μ. * 35%) και τα έσοδα από τόκους υπολογίζονται με τον ίδιο τρόπο όπως και στο Στάδιο 1, δηλ. 50 χ.μ. (1.000 χ.μ. * 5%).

Στάδιο 3: Η περαιτέρω επιδείνωση των συνθηκών της αγοράς κατά τη διάρκεια του 20Y3 έχει σαν αποτέλεσμα η επιχείρηση να αντιμετωπίσει σοβαρές οικονομικές δυσκολίες και να μην μπορεί να εκπληρώσει τις δανειακές της υποχρεώσεις. Το γεγονός αυτό οδηγεί σε συμφωνία αναδιάρθρωσης του δανείου μεταξύ της τράπεζας και του δανειολήπτη με επιμήκυνση της διάρκειάς του κατά τέσσερα χρόνια. Λόγω των παραπάνω, η τράπεζα επαναπροσδιορίζει την πιθανότητα ο πελάτης να αθετήσει τις υποχρεώσεις του σε 60%. Επομένως, θα αναγνωριστεί ποσό πρόβλεψης ύψους 600 χ.μ. (1.000 χ.μ. * 60%), ενώ τα έσοδα από τόκους θα πρέπει να υπολογιστούν

Πίνακας 2 Συνοπτική απεικόνιση της αναγνώρισης πρόβλεψης απομείωσης και εσόδων από τόκους

Μοντέλο αναμενόμενης ζημίας				
Ημερομηνία	Κατηγορία	Ποσό δανείου	Πρόβλεψη απομείωσης	Έσοδα από τόκους
31/12/20Y1	Κατηγορία 1	1.000 χ.μ.	10 χ.μ.	50 χ.μ. (1.000 χ.μ. * 5%)
31/12/20Y2	Κατηγορία 2	1.000 χ.μ.	350 χ.μ.	50 χ.μ. (1.000 χ.μ. * 5%)
31/12/20Y3	Κατηγορία 3	1.000 χ.μ.	600 χ.μ.	50 χ.μ. (1.000 χ.μ. * 5%), καθώς το δάνειο βρίσκεται στην Κατηγορία 2 καθ' όλη τη διάρκεια του έτους
31/12/20Y4	Κατηγορία 3	1.000 χ.μ.	600 χ.μ.	20 χ.μ. (400 χ.μ. * 5%)
Μοντέλο υφιστάμενης ζημίας				
Ημερομηνία	Κατηγορία	Ποσό δανείου	Πρόβλεψη απομείωσης	Έσοδα από τόκους
31/12/20Y1	N/A	1.000 χ.μ.	-	50 χ.μ. (1.000 χ.μ. * 5%)
31/12/20Y2	N/A	1.000 χ.μ.	-	50 χ.μ. (1.000 χ.μ. * 5%)
31/12/20Y3	N/A	1.000 χ.μ.	600 χ.μ.	50 χ.μ. (1.000 χ.μ. * 5%), καθώς το ζημιογόνο γεγονός επιβεβαιώθηκε κατά την 31.12.20Y3
31/12/20Y4	N/A	1.000 χ.μ.	600 χ.μ.	20 χ.μ. (400 χ.μ. * 5%)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

πάνω στην καθαρή λογιστική αξία του δανείου (αποσβεσμένο κόστος), δηλ. 20 χ.μ. (400 χ.μ. * 5%) από τις 31.12.20Y3 και μετά, ημερομηνία κατά την οποία το δάνειο μεταβαίνει στο Στάδιο 3.

Μοντέλο πραγματοποιηθεισών ζημιών

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το ΔΛΠ 39, το υφιστάμενο λογιστικό πρότυπο για την αποτίμηση και αναγνώριση των χρηματοοικονομικών μέσων, το οποίο θα βρίσκεται σε ισχύ έως τις 31 Δεκεμβρίου 2017, επιβάλλει την αναγνώριση πιστωτικών ζημιών όταν και μόνον όταν υπάρχει αντικειμενική απόδειξη απομείωσης αξίας του περιουσιακού στοιχείου ως αποτέλεσμα ενός ή περισσότερων γεγονότων που συνέβησαν μετά την αρχική αναγνώρισή του. Η αύξηση της πιθανότητας ο πελάτης να αθετήσει τις υποχρεώσεις του καθώς και η απόφαση για επιμήκυνση του δανείου αποτελούν τέτοια ζημιογόνα γεγονότα. Ως εκ τούτου, κατά την 31.12.20Y3 η τράπεζα θα αναγνωρίσει πρόβλεψη απομείωσης ύψους 600 χ.μ. (1.000 χ.μ. * 60%). Τα έσοδα από τόκους που θα αναγνωρισθούν θα είναι ύψους 20 χ.μ. (400 χ.μ. * 5%), από την χρονι-

κή στιγμή της ένδειξης απομείωσης και μετά (31.12.20Y3 και έπειτα).

Όπως φαίνεται από το παραπάνω παράδειγμα (η συνοπτική απεικόνιση του οποίου παρουσιάζεται στον Πίνακα 2), με βάση το μοντέλο των αναμενόμενων πιστωτικών ζημιών, η τράπεζα θα ξεκινήσει να αναγνωρίζει προβλέψεις απομείωσης από την αρχική αναγνώριση του περιουσιακού στοιχείου, καθώς το μοντέλο βασίζεται σε πληροφορίες που αφορούν περισσότερο το μέλλον, ενώ με το μοντέλο των πραγματοποιηθεισών ζημιών, οι προβλέψεις απομείωσης αναγνωρίζονται μόνο όταν υπάρχει αντικειμενική απόδειξη απομείωσης της αξίας του περιουσιακού στοιχείου, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε καθυστέρηση της αναγνώρισης πιστωτικών ζημιών στις οικονομικές καταστάσεις.

Ποσοτική εκτίμηση των επιπτώσεων του ΔΠΧΑ 9

Η Ευρωπαϊκή Τραπεζική Αρχή (EAT) εκπόνησε μια έρευνα σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων που θα έχει η εφαρμογή του ΔΠΧΑ 9 σε ένα δείγμα 50 πιστωτικών ιδρυμάτων εντός του Ευρωπαϊκού Οικονομικού

Χώρου (EOX)³⁰. Η έρευνα διενεργήθηκε τον Απρίλιο 2016 με ημερομηνία αναφοράς τον Δεκέμβριο 2015.

Τη χρονική στιγμή που εκπονήθηκε η έρευνα, εκτιμήθηκε μια αύξηση των προβλέψεων απομείωσης για τα εντός και εκτός ισολογισμού στοιχεία, σε σύγκριση με τα σημερινά επίπεδα των προβλέψεων με βάση το ΔΛΠ 39, της τάξεως του 18% κατά μέσο όρο και μέχρι 30% για το 86% των πιστωτικών ιδρυμάτων του δείγματος. Η εκτιμώμενη επιβάρυνση από την εφαρμογή του ΔΠΧΑ 9 οφείλεται κυρίως στον υπολογισμό της αναμενόμενης ζημίας των δανείων που εμπίπτουν στο Στάδιο 2, πρωτίστως προς τα νοικοκυριά και στη συνέχεια προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις. Σε ό,τι αφορά την αύξηση των προβλέψεων των πιστωτικών τίτλων, αυτή υπολογίζεται σε ποσοστό άνω του 400% για το 75ο εκατοστημόριο των πιστωτικών ιδρυμάτων του δείγματος.

Η έρευνα έδωσε επίσης μια εκτίμηση της επίδρασης που αναμένεται στις κεφαλαιακές απαιτήσεις των τραπεζών λόγω της ανάγκης διενέργειας επιπρόσθετων προβλέψεων απομείωσης με βάση το ΔΠΧΑ 9. Ο δείκτης κεφαλαίου κοινών μετοχών της κατηγορίας 1 (“CET 1”) εκτιμήθηκε ότι θα μειωθεί μέχρι και 75 μονάδες βάσης για το 85% των πιστωτικών ιδρυμάτων του δείγματος, ενώ η μείωση του δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας αναμένεται να φθάσει μέχρι και τις 50 μονάδες βάσης για το 75% του δείγματος.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά τη χρονική στιγμή που πραγματοποιήθηκε η έρευνα (Απρίλιος 2016), οι τράπεζες βρίσκονταν ακόμα σε αρχικό στάδιο προετοιμασίας για την ε-

φαρμογή του ΔΠΧΑ 9, γεγονός που αντανακλάται στα αποτελέσματα της έρευνας. Τα πιστωτικά ιδρύματα παρείχαν πληροφόρηση με βάση διάφορες υποθέσεις και απλοποιήσεις οι οποίες δεν αποτελούν κατ’ ανάγκη και την τελική τους μεθοδολογία για την εφαρμογή του ΔΠΧΑ 9. Επιπλέον, τα χαρτοφυλάκια των τραπεζών είναι πολύ πιθανό να παρουσιάσουν μεταβολές και οι συνθήκες της αγοράς ενδέχεται να διαφοροποιηθούν μέχρι τη στιγμή της πρώτης εφαρμογής του ΔΠΧΑ 9. Για τους παραπάνω λόγους, τα συμπεράσματα της έρευνας είναι ενδεικτικά της κύριας τάσης στον ευρωπαϊκό τραπεζικό κλάδο τη στιγμή της διενέργειας της άσκησης και η τελική επίπτωση του ΔΠΧΑ 9 ενδέχεται να είναι σημαντικά διαφορετική όταν το πρότυπο τελικά θα εφαρμοστεί.

³⁰ Βλ.

<https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1360107/EBA+Report+on+impact+assessment+of+IFRS9>

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ IV

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΗΤΑΣ ΜΕΛΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Το Διοικητικό Συμβούλιο (ΔΣ) έχει σημαντικό ρόλο στη διασφάλιση της χρηστής και συνετής διαχείρισης ενός πιστωτικού ιδρύματος. Για το λόγο αυτό, το Διοικητικό Συμβούλιο πρέπει να απαρτίζεται από μέλη κατάλληλα για την εκτέλεση των καθηκόντων τους ώστε οι αποφάσεις που λαμβάνει να διασφαλίζουν την ασφάλεια και την ευρωστία του πιστωτικού ιδρύματος και να ενισχύουν την εμπιστοσύνη του κοινού στο χρηματοπιστωτικό τόμα.

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η εποπτική αξιολόγηση της καταλληλότητας των μελών των διοικητικών συμβουλίων των σημαντικών πιστωτικών ιδρυμάτων εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ³¹), τόσο κατά τον αρχικό διορισμό τους όσο και στην περίπτωση που ανακύπτουν νέα γεγονότα που θα μπορούσαν να έχουν αντίκτυπο στη καταλληλότητά τους ως μελών του Διοικητικού Συμβουλίου.³² Για τα λιγότερο σημαντικά πιστωτικά ιδρύματα η εν λόγω εποπτική αξιολόγηση πραγματοποιείται από τις εθνικές αρμόδιες εποπτικές αρχές και, ειδικότερα για την χώρα μας, από την Τράπεζα της Ελλάδος.

³¹ Σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 1 στοιχείο ε' του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1024/2013 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 2013, για την ανάθεση ειδικών καθηκόντων στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σχετικά με τις πολιτικές που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων (ΕΕ L 287, 29.10.2013, σ. 63).

³² Άρθρα 93 και 94 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ.468/2014 της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, της 16ης Απριλίου 2014, που θεσπίζει το πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, των εθνικών αρμόδιων αρχών και των εθνικών εντεταλμένων αρχών εντός του ενιαίου εποπτικού μηχανισμού (Κανονισμός για το πλαίσιο του ΕΕΜ) (ΕΚΤ/2014/17) (ΕΕ L 141, 14.5.2014, σ. 1).

Η εποπτική αξιολόγηση της καταλληλότητας διέπεται από την αρχή της αναλογικότητας, καθώς διενεργείται αναλογικά με το μέγεθος του πιστωτικού ιδρύματος, την πολυπλοκότητα των δραστηριοτήτων του, καθώς και την θέση του μέλους στο Διοικητικό Συμβούλιο.

Η ΕΚΤ, κατά την αξιολόγηση της καταλληλότητας των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου των σημαντικών πιστωτικών ιδρυμάτων, εφαρμόζει το σχετικό ενωσιακό δίκαιο και την εθνική νομοθεσία.

Το ίδιο θεσμικό πλαίσιο εφαρμόζεται από την Τράπεζα της Ελλάδος κατά την αξιολόγηση της καταλληλότητας των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου των λιγότερο σημαντικών πιστωτικών ιδρυμάτων.

Τα κριτήρια καταλληλότητας είναι *η εμπειρία, η καλή φήμη, η ανεξαρτησία, η διάθεση επαρκούς χρόνου και η καταλληλότητα του Διοικητικού Συμβουλίου ως συνόλου*³³.

Η εποπτική αξιολόγηση των εν λόγω κριτηρίων γίνεται με βάση τα αναφερόμενα στον ν. 4261/2014, την Πράξη της Εκτελεστικής Επιτροπής (ΠΕΕ) 22/12.7.2013³⁴ και τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών (ΕΑΤ) σχετικά με την αξιολόγηση της καταλληλότητας των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου και των επικεφαλής των

³³ Άρθρο 83 του ν. 4261/2014 «Πρόσβαση στη δραστηριότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων και προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ), κατάργηση του ν. 3601/2007 και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 107),

³⁴ (ΠΕΕ) 22/12.7.2013 «Διαδικασία α) για την παροχή άδειας ίδρυσης και λειτουργίας πιστωτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα και β) για την απόκτηση συμμετοχής σε λειτουργούν πιστωτικό ίδρυμα – Εποπτική αξιολόγηση των υπόχρεων προσώπων» (ΦΕΚ Β' 1767).

κρίσιμων λειτουργιών³⁵ του πιστωτικού ιδρύματος (Guidelines on the assessment of the suitability of members of the management body and key function holders, EBA/GL/2012/06).

Επίσης, λαμβάνεται υπόψη η Πράξη Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (ΠΔ/ΤΕ) 2577/2006 με την οποία καθορίζεται, μεταξύ άλλων, ότι το πιστωτικό ίδρυμα οφείλει να διασφαλίζει τη συμμετοχή τουλάχιστον ενός ή, σε ορισμένες περιπτώσεις³⁶, δύο μη εκτελεστικών και ανεξάρτητων μελών. Ειδικά για τα πιστωτικά ιδρύματα των οποίων οι μετοχές είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (ΧΑΑ) εφαρμόζεται και ο ν. 3016/2002, ο οποίος καθορίζει τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν τα ανεξάρτητα μη εκτελεστικά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου.

Επιπρόσθετα, ιδίως για τα σημαντικά πιστωτικά ιδρύματα λαμβάνονται υπόψη, με την επιφύλαξη της εθνικής νομοθεσίας, και οι εποπτικές πρακτικές και διαδικασίες που έχει αναπτύξει η ΕΚΤ σε συνεργασία με τις Εθνικές Αρμόδιες Αρχές για την εφαρμογή των κριτηρίων αξιολόγησης (Policy stances).

ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Τα πιστωτικά ιδρύματα έχουν την πρωταρχική ευθύνη για την επιλογή των μελών των διοικητικών τους οργάνων, τα οποία πρέπει να πληρούν τα κριτήρια καταλληλότητας σύμφωνα με τις απαιτήσεις του θεσμικού πλαισίου τόσο κατά το διορισμό τους όσο και καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας τους.

³⁵ Εσωτερικής Επιθεώρησης, Διαχείρισης Κινδύνων και Κανονιστικής Συμμόρφωσης

³⁶ Όταν πληρούται μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις: οι μετοχές του είναι εισηγμένες στο ΧΑΑ, διατηρεί θυγατρικές ή υποκαταστήματα στο εξωτερικό, ή το ενεργητικό του πιστωτικού ιδρύματος υπερβαίνει το ποσό των 10 δισεκ. ευρώ

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Η καταλληλότητα των μελών των διοικητικών οργάνων αξιολογείται με βάση πέντε κριτήρια: (i) εμπειρία, (ii) φήμη, (iii) συγκρούσεις συμφερόντων και ανεξαρτησία βούλησης, (iv) διάθεση επαρκούς χρόνου και (v) καταλληλότητα σε συλλογικό επίπεδο. Τα εν λόγω κριτήρια περιγράφονται στις ακόλουθες παραγράφους.

1. Εμπειρία

Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου πρέπει να διαθέτουν επαρκείς γνώσεις, δεξιότητες και εμπειρία κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

Με τον όρο «εμπειρία» εξετάζεται τόσο η θεωρητική κατάρτιση που έχουν αποκτήσει τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου μέσω της εκπαίδευσης όσο και η πρακτική εμπειρία από προηγούμενες θέσεις που κατείχαν.

Όλα τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου θα πρέπει να διαθέτουν, κατ' ελάχιστον, βασικές θεωρητικές γνώσεις τραπεζικής ώστε να κατανοούν τις δραστηριότητες και τους βασικούς κινδύνους του πιστωτικού ιδρύματος. Για το λόγο αυτό, κατά την αξιολόγηση των θεωρητικών γνώσεων τραπεζικής ενός μέλους λαμβάνεται υπόψη το επίπεδο και ο τομέας της εκπαίδευσης του μέλους, η οποία θα πρέπει να σχετίζεται με τραπεζικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες ή άλλους συναφείς κλάδους (κυρίως τραπεζική και χρηματοοικονομικά, οικονομικά, δίκαιο, διοίκηση, κανονιστική ρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα, πληροφορική και τεχνολογία, χρηματοοικονομική ανάλυση και ποσοτικές μέθοδοι).

Κατά την αξιολόγηση της πρακτικής εμπειρίας (βάσει των προηγούμενων θέσεων που κατείχε το μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου) λαμβάνονται υπόψη η διάρκεια παραμονής στην εκάστοτε θέση, το μέγεθος της εται-

ρίας/πιστωτικού ιδρύματος, οι αρμοδιότητες που ασκούσε, ο αριθμός των υφισταμένων του.

Αξιολόγηση σε 2 στάδια

Προκειμένου να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα και να μειωθεί ο χρόνος της αξιολόγησης, ακολουθείται μια προσέγγιση σε δύο στάδια.

Στο πρώτο στάδιο, η εμπειρία του μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου αξιολογείται βάσει συγκεκριμένων ποσοτικών ορίων τα οποία θεωρείται ότι συνιστούν επαρκή εμπειρία ανάλογα και με τα καθήκοντα του μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου (εκτελεστικά ή μη). Σε περίπτωση που δεν πληρούνται αυτά τα όρια, διενεργείται συμπληρωματική αξιολόγηση (δεύτερο στάδιο) κατά την οποία το πιστωτικό ίδρυμα πρέπει να αιτιολογήσει επαρκώς την επιλογή του συγκεκριμένου μέλους. Η εν λόγω αιτιολόγηση θα ληφθεί υπόψη από την αρμόδια εποπτική αρχή κατά την αξιολόγηση της καταλληλότητας του μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου.

2. Φήμη

Το μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου θεωρείται ότι έχει καλή φήμη εφόσον δεν υπάρχουν ενδείξεις ή βάσιμοι λόγοι για το αντίθετο. Εάν υπάρχουν γεγονότα που εγείρουν αμφιβολίες σχετικά με την ικανότητα του μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου να διασφαλίζει τη συνετή και χρηστή διαχείριση του πιστωτικού ιδρύματος, το πιστωτικό ίδρυμα ή/και το μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου θα πρέπει να ενημερώνουν την αρμόδια εποπτική αρχή³⁷, η οποία θα αξιολογεί

³⁷ Τόσο για εκκρεμείς όσο και για ολοκληρωθείσες δικαστικές διαδικασίες. Η ενημέρωση αυτή πρέπει να πραγματοποιείται αφενός κατά τη γνωστοποίηση στην εποπτική αρχή του αρχικού διορισμού του μέλους του ΔΣ και αφετέρου στην περίπτωση έναρξης σχετικής διαδικασίας κατά τη διάρκεια της θητείας του μέλους του ΔΣ.

το ουσιάδες των περιστάσεων και τυχόν αντίκτυπό τους στη φήμη του μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου.

Σημειώνεται ότι η αρχή της αναλογικότητας δεν ισχύει κατά την αξιολόγηση του κριτηρίου της καλής φήμης, καθώς όλα τα μέλη του διοικητικού οργάνου πρέπει πάντοτε να έχουν καλή φήμη ώστε να διασφαλίζεται η συνετή και χρηστή διαχείριση του πιστωτικού ιδρύματος.

3. Σύγκρουση συμφερόντων και ανεξαρτησία βούλησης

Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου θα πρέπει να είναι σε θέση να λαμβάνουν συνετές, αντικειμενικές και ανεξάρτητες αποφάσεις (δηλ. να ενεργούν με ανεξάρτητη βούληση). Η ανεξάρτητη βούληση μπορεί να επηρεαστεί από συγκρούσεις συμφερόντων.

Ως σύγκρουση συμφερόντων νοείται η πραγμάτωση των συμφερόντων ενός μέλους σε βάρος των συμφερόντων της εποπτευόμενης οντότητας.

Το πιστωτικό ίδρυμα θα πρέπει να διαθέτει συγκεκριμένη πολιτική σχετικά με την αναγνώριση, τη δημοσιοποίηση, τον περιορισμό, τη διαχείριση και την αποτροπή συγκρούσεων συμφερόντων.

Το πιστωτικό ίδρυμα και το μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου θα πρέπει να γνωστοποιήσουν στην αρμόδια αρχή κάθε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων που εντοπίζουν. Το πιστωτικό ίδρυμα, με βάση τη σχετική εσωτερική του πολιτική, λαμβάνει μέτρα για τον περιορισμό του κινδύνου που απορρέει από τη συγκεκριμένη περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων και η αρμόδια εποπτική αρχή αξιολογεί την επάρκεια ή μη των μέτρων αυτών ώστε να αποφασίσει για την καταλληλότητα του μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου.

4. Ύπαρξη επαρκούς χρόνου για την εκτέλεση των καθηκόντων

Ποσοτικές και ποιοτικές απαιτήσεις

Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου πρέπει να διαθέτουν επαρκή χρόνο για την εκτέλεση των καθηκόντων τους στο πιστωτικό ίδρυμα. Για την αξιολόγηση του κριτηρίου αυτού λαμβάνονται υπόψη τόσο ποσοτικοί όσο και ποιοτικοί παράγοντες.

Στους ποσοτικούς παράγοντες συγκαταλέγεται ο αριθμός των θέσεων σε Διοικητικά Συμβούλια που κατέχει ταυτόχρονα το μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου, ο οποίος σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο περιορίζεται είτε σε μία θέση εκτελεστικού μέλους διοικητικού οργάνου και δύο θέσεις μη εκτελεστικού μέλους είτε σε τέσσερις θέσεις μη εκτελεστικού μέλους διοικητικού οργάνου.

Σε αυτόν τον κανόνα υπάρχουν ωστόσο δύο εξαιρέσεις:

1. Δεν συνυπολογίζονται οι θέσεις σε διοικητικά όργανα οργανισμών οι οποίοι δεν επιδιώκουν πρωτίστως την επίτευξη εμπορικών σκοπών³⁸. Ωστόσο, η παρουσία στο διοικητικό όργανο τέτοιων οργανισμών μπορεί να επηρεάζει τη συνολική διάθεση επαρκούς χρόνου και πρέπει να δηλώνεται στο πλαίσιο της γνωστοποίησης σχετικά με την καταλληλότητα.

2. Ορισμένες πολλαπλές θέσεις, ιδίως στο πλαίσιο του ίδιου ομίλου, υπολογίζονται ως μία θέση («προνομιακός υπολογισμός»):

Το θεσμικό πλαίσιο παρέχει επίσης τη δυνατότητα στις αρμόδιες αρχές να επιτρέπουν σε μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου να κατέχουν μία πρόσθετη θέση μη εκτελεστικού

³⁸ Π.χ. μη κερδοσκοπικές αθλητικές ή πολιτιστικές ενώσεις, φιλανθρωπικές οργανώσεις, εκκλησίες, εμπορικά επιμελητήρια/συνδικαλιστικές οργανώσεις/επαγγελματικές ενώσεις κ.ά.

μέλους Διοικητικού Συμβουλίου. Για την αξιολόγηση αυτή, επιπρόσθετα των ποσοτικών παραγόντων λαμβάνονται υπόψη και ποιοτικοί παράγοντες προκειμένου να αξιολογηθεί η επάρκεια του χρόνου που ένα μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου μπορεί να διαθέτει για τα καθήκοντά του. Στους ποιοτικούς παράγοντες περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων: το μέγεθος των οντοτήτων στις οποίες το στέλεχος κατέχει τις θέσεις αυτές, η φύση και η πολυπλοκότητα των δραστηριοτήτων τους, η χώρα όπου εδρεύουν, καθώς και άλλες επαγγελματικές ή προσωπικές υποχρεώσεις όπως π.χ. μια δικαστική υπόθεση στην οποία εμπλέκεται το μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου.

5. Καταλληλότητα του Διοικητικού Συμβουλίου ως σύνολο

Το Διοικητικό Συμβούλιο πρέπει να κατέχει ως σύνολο επαρκείς γνώσεις, δεξιότητες και εμπειρία ανά αντικείμενο ώστε να μπορεί να κατανοήσει τις δραστηριότητες του ιδρύματος, περιλαμβανομένων των κυριότερων κινδύνων στους οποίους εκτίθεται ή ενδέχεται να εκτεθεί.

Κατά την αξιολόγηση από την εποπτική αρχή, λαμβάνεται υπόψη η συνεισφορά που θα έχει το μέλος στην συνολική γνώση και εμπειρία του Διοικητικού Συμβουλίου.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Η εκάστοτε αρμόδια εποπτική αρχή (ΕΚΤ/ΤτΕ) έχει τη δυνατότητα να καλέσει το μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου σε συνέντευξη στο πλαίσιο της αξιολόγησης της καταλληλότητάς του.

Η συνέντευξη αποτελεί ένα εργαλείο για την συλλογή επιπλέον πληροφοριών σχετικά με το μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου που θα συμπληρώσουν τα ήδη υποβληθέντα από το πιστωτικό ίδρυμα και το μέλος του Διοικητι-

κού Συμβουλίου στοιχεία. Με την συνέντευξη η εποπτική αρχή έχει την δυνατότητα να διευκρινίσει, μεταξύ άλλων, θέματα που άπτονται της φήμης του μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου, της εμπειρίας και των γνώσεών του, τα οποία λαμβάνει υπόψη στη συνολική αξιολόγηση της καταλληλότητάς του.

